

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ЕКОНОМІСТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ
КАРЛІВ УНІВЕРСИТЕТ, м. ПРАГА, ЧЕХІЯ
БАЛТІЙСЬКА МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ, м. РИГА, ЛАТВІЯ
МІЖНАРОДНИЙ ЧОРНОМОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
м. ТБІЛІСІ, ГРУЗІЯ**

**МАТЕРІАЛИ VIII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«СТРАТЕГІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ:
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ»**

26 березня 2021 р.

Черкаси
ЧДТУ
2021

УДК 33(063)
ББК 65.5
М34

Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри» : 26 березня 2021 р. [Електронний ресурс] / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2021. – 121 с.

В збірнику представлені матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції «Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри», яка була організована кафедрою міжнародної економіки та бізнесу Черкаського державного технологічного університету за підтримки партнерських організацій та університетів.

Розглянуті інституційні, технологічні, інноваційні та фінансові аспекти забезпечення глобальної конкурентоспроможності, досліджені загрози для економічного розвитку в період пандемії Covid-19, визначені можливі шляхи розв'язання сучасних проблем забезпечення конкурентоспроможності на рівні країни, регіону та підприємства.

Організаційний комітет

Голова

Григор О.О   д-р політ. наук, доцент, ректор Черкаського державного технологічного університету

Заступник голови

Демиденко В.В.   канд. екон. наук, доцент, декан факультету економіки та управління ЧДТУ

Члени оргкомітету

Петкова Л. О.   д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки та бізнесу ЧДТУ

Бучашвілі Г.   Др., проректор Міжнародного чорноморського університету

Гавриленко В. О.   д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри обліку, аналізу і оподаткування ЧДТУ

Гончаренко І. Г.   д-р н.держ.упр., професор, завідувач кафедри фінансів ЧДТУ

Захарова О.В.   д-р екон. наук, професор, професор кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування ЧДТУ

Коломицева О.В.   д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економічної кібернетики та маркетингу ЧДТУ

Манн Р. В.   д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки та підприємництва ЧДТУ

Секретаріат конференції

Пасенко В. В.   канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу ЧДТУ

Паламарчук Д. М.   канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу ЧДТУ

*Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

1. КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ УКРАЇНИ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Петкова Леся Омелянівна,
д. е. н., професор,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

ТЕХНОЛОГІЧНА ОСНОВА ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН

Перед світовою економікою на початку в ХХІ ст. постають численні виклики, окремі з них – унікальні за своєю значимістю та глибиною впливу. Глобалізація останніх трьох десятиліть принесла користь більшості країн світу, однак зростаюча взаємозалежність глобального економічного простору створила нові серйозні проблеми. Деякі з них – короткотермінові і вирішуються в контексті глобальної економічної циклічності, наприклад, фінансові та банківські кризи.

Разом з тим, глобальні економічні зрушення 2020-2021 рр., очевидно, матимуть довгострокові наслідки та потребують стратегічного підходу до вирішення. Актуалізовані проблеми дієвості традиційних джерел економічного зростання, глобальної нерівності та нерівного економічного розвитку, зростання глобальної бідності під впливом екстремальних подій (зокрема, пандемії COVID-19 та пов'язаної з нею обмежувальної економічної політики урядів), вичерпання невідновлювальних ресурсів та технологічні проблеми експлуатації відновлювальних джерел енергії, системні проблеми неадекватного регулювання фінансових ринків.

Одним із найскладніших викликів глобального економічного розвитку стає зміна характеру економічного зростання провідних країн світу, відтак, – його послаблення та втрата якості. До числа принципівих недоліків глобалізації останнього періоду належить скорочення середнього класу та зростання нерівності у розвинутих країнах. Наслідками таких трансформацій стали, в тому числі, драматичні зрушення в електоральних перевагах та посилення протестної активності з популістичними гаслами.

Глобальне зростання сукупної факторної продуктивності (СФП), що вимірює приріст спільної ефективності праці та капіталу, практично зупинилось після кризи 2008-2009 рр. До того, середній річний приріст СФП складав 1,2 % в період 1999-2008 рр. та скоротився до 0,3 % в 2009-2012 рр. В більшості розвинутих країн, включно із США, Японією та країнами ЄС, динаміка СФП була близькою до нуля або від'ємною. Збереглась позитивна динаміка СФП у країнах, що розвиваються. Зокрема, в таких великих зростаючих економіках, як Китай, Індія, Мексика, Бразилія. Між тим, в абсолютному вимірі, рівні СФП у розвинутих країнах майже в п'ять разів

перевищують показники країн, що розвиваються [1]. Для країн, що розвиваються, залишається важливим подолати критичні відставання від провідних держав та забезпечити стійкість та інклюзивність національного економічного зростання.

Дослідження якості економічного зростання фіксують визначальний вплив технологічного прогресу в зміні його характеру, скорочення відносної значимості праці проти капіталу як складових багатофакторної продуктивності. Активне впровадження новітніх технологій з використанням штучного інтелекту лише прискорюватимуть глобальну економічну нерівність [2, 3]. Поширена ідея щодо якісного оновлення та потужних імпульсів економічного зростання в різних галузях завдяки впровадженню в них інформаційно-комунікаційних технологій також не виправдалась на практиці. Галузі, що активніше впроваджують інформаційно-комунікаційні технології, не мали кращих показників щодо загальної продуктивності факторів, обсягу виробництва або зростання зайнятості [3, 4].

В числі пріоритетних необхідних умов довгострокового економічного зростання та національної продуктивності як на рівні теорії, так і в практичній політиці, визначені підприємництво, його інфраструктура та сприятливі умови для реалізації. Незважаючи на різний рівень досконалості екосистем підприємництва в різних країнах, незаперечним залишається факт їх сприяння зростанню сукупної факторної продуктивності відповідних економічних систем. При цьому, існує суттєва різниця в ефективності політики підтримки підприємництва. Так є суттєва різниця між підходами І. Кірцнера та Й. Шумпетера. В першому випадку – підприємництво зосереджується на ідентифікації та експлуатації існуючих можливостей бізнесу за певних технологічних обмежень. В другому – підприємництво є критичним фактором, оскільки створює імпульси інновацій, порушує рівновагу в економіці та стимулює економічний розвиток.

Дослідження національних систем підприємництва систем 45 розвинутих країн довело безпосередній їх вплив на СФП. Національна система підприємництва є своєрідний каналом для зростання СФП. Урядова політика, спрямована на підтримку кірцнерівського підприємництва – наприклад, стимулювання умов створення бізнесу – може сприяти створенню підприємств із низькою доданою вартістю, що не пов'язано з вищими ставками СФП. Політика, спрямована на цілі шумпетеріанського інноваційного підприємництва, наприклад, розвиток нових технологій, сприяють технічним змінам та виробничій функції країн і, відповідно, зростанню продуктивності [5]. Удосконалення національних систем підприємництва, таким чином, стають пріоритетом економічної політики як виходу із рецесії, так і подолання структурних технологічних диспропорцій в міжкраїновому вимірі.

Висновок. Глобальні виклики постпандемічного економічного розвитку ускладнені тривалим періодом ослаблення сукупної факторної продуктивності в світі. Стихійний вибір технологій стає надто незбалансованим і має незліченні несприятливі соціальні наслідки. Тому, підтримка і розбудова

національних систем підприємництва стає важливою складовою урядової економічної політики як в короткостроковій, так і в стратегічній перспективі.

Для країн, що розвиваються, з'являються нові можливості випереджаючого зростання, обумовлені прогресом цифрових технологій. Крім того, за даними Світового економічного форуму, відбувається фундаментальна зміна уявлення про те, «як ми виробляємо, споживаємо та співвідносимо один до одного, що зумовлене зближенням фізичного світу, цифрового світу та самих людей». Нові технології можуть стати інструментом для країн, що розвиваються, для підвищення їх виробничої ефективності, наближення до глобального технологічного рівня та успішного суспільного розвитку.

Список використаних джерел

1. Global Productivity Slowdown and the Role of Technology Adoption in Emerging Markets // URL: <https://www.ifc.org> (дата звернення: 23.03.2021).
2. The Post-COVID World, Inequality and Automation, by Daron Acemoglu // URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2021/03/pdf/COVID-inequality-and-automation-acemoglu.pdf> (дата звернення 23.03.2021).
3. Automation and New Tasks: How Technology Displaces and Reinstates Labor, by Daron Acemoglu and Pascual Restrepo // URL: <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdf/10.1257/jep.33.2.3> (дата звернення: 23.03.2021).
4. Institutions, Human Capital, and Development, by Daron Acemoglu, Francisco A. Gallego and James A. Robinson // URL: <https://economics.mit.edu/files/9940> (дата звернення: 23.03.2021).
5. The global technology frontier: productivity growth and the relevance of Kirznerian and Schumpeterian entrepreneurship, by Esteban Lafuente & Zoltan J. Acs & Mark Sanders & László Szerb // URL: <https://www.researchgate.net/publication/331586060> (дата звернення: 23.03.2021).

Загоруйко Іван Олексійович,

к. е. н., доцент,

Черкаський державний технологічний університет,

Черкаси, Україна

КОНЦЕПЦІЯ СВІТОВОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО РУБЕЖУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Загальновизнаним стало уявлення, що світова економіка вступає у нову технологічну добу. Стрімкий розвиток космічної техніки багаторазового використання, систем штучного інтелекту та генної інженерії; прогресуюче скорочення питомої ваги невідтворюваних енергоресурсів – усе очевидні ознаки докорінної перебудови технологій та соціальних відносин.

В цих умовах усе більш популярною стає концепція світового технологічного рубежу (Global technology frontier – GTF). Згідно цієї концепції при кожному рівні фондоозброєності існують реальні або віртуальні країни, що мають найвищу у світі продуктивність праці. Решта країн розглядається як аутсайтери відносно світового технологічного рубежу (СТР). З практичної

точки зору це означає, для країни-аутсайдера існує межа зростання її продуктивності навіть за рахунок підвищення її фондоозброєності. Разом з тим сам СТР не є сталим і може зрушуватися, при чому як у додатному, та і від'ємному напрямках.

Сутністю концепції СТР є непараметричний підхід до обробки даних. Замість того, щоб на основі статистичних даних окремої країни визначати параметри її виробничої функції, в класичній концепції СТР використовується метод аналізу оболонки даних (Data Envelopment Analysis – DEA) по різних країнах за один і той же період часу. З математичної точки зору застосування такого методу означає розв'язування задачі лінійного програмування. Геометрично, розв'язком цієї задачі є ламана лінія, яка проходить через точки країн-лідерів.

Можливі дві еквівалентних способи відображення лінії СТР на площині. За першим методом СТР будується в системі координат «продуктивність праці – фондоозброєність» ($Y/L - K/L$) або в системі координат «фондомісткість – працемісткість» ($K/Y - L/Y$). В першій координатній системі СТР є геометричним місцем точок найвищої (при даній фондоозброєності) продуктивності праці. У другій системі СТР являтиме аналог ізокванти, що характеризує найнижчі рівні світової фондо- та працемісткості. Для спрощення значення координат у певних точках будемо позначати як:

$$Y/L = y \quad K/L = \kappa \quad K/Y = k \quad L/Y = l$$

Припустимо спочатку, що у світі існує лише одна країна. Якщо у системі $Y/L - K/L$ побудувати СТР, що виходить з початку координат, то дістанемо функцію сталої фондовіддачі. У другій системі координат СТР матиме вигляд горизонтальної прямої, на якій працемісткість буде змінюватися від 0 до нескінченності. СТР, що відповідає такій виробничій функції, показаний на рис. 1.

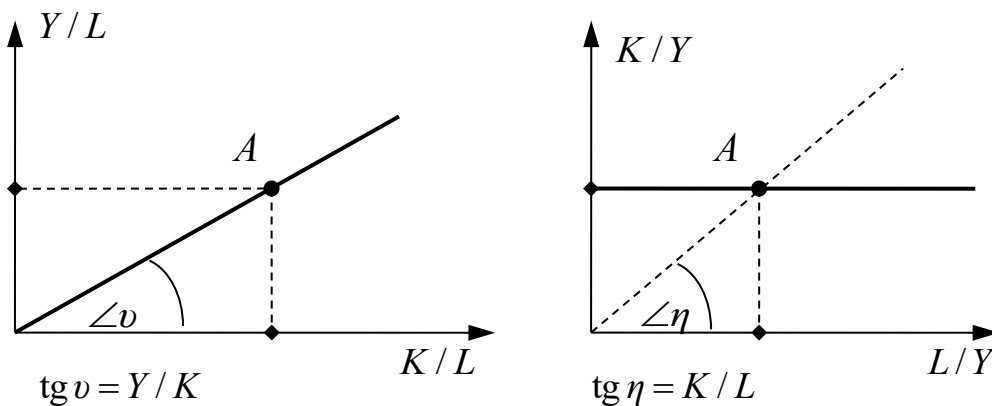

Рис. 1. СТР зі сталою фондовіддачею

Як бачимо, з теоретичної точки зору така виробнича функція є абсурдною. Отже, навіть у найпростішому випадку СТР не може являти собою єдину пряму. Логічно вважати, що точка єдиної країни є точкою перегину функції – кутовою точкою. Відповідна виробнича функція у першій системі координат буде мати дві ділянки – максимальної фондовіддачі

та максимальної продуктивності праці. У другій системі координат їй відповідатиме ізокванта функції Леонтьєва. Даний СТР зображений на рис. 2.

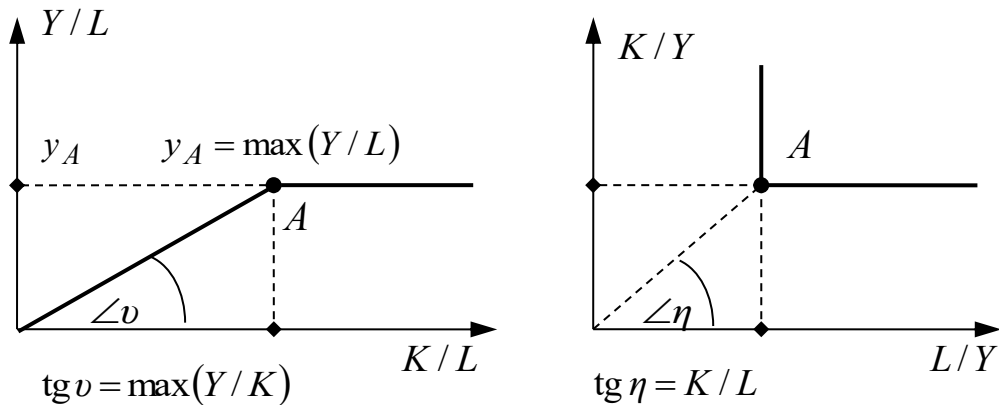

Рис. 2. СТР з обмеженими рівнями фондівдачі та продуктивності праці

Припустимо тепер, що у світі існує дві країни, одна з яких є лідером, а інша – аутсайдером. Тоді країна аутсайдер буде розташована у першій системі координат під лінією СТР, а у другій – над цією лінією. Оскільки у даній концепції базовою системою координат вважається перша, то за ступінь наближення аутсайдера до СТР обирається відношення її фактичної продуктивності до потенційно можливої на СТР (за даної фондоозброєності). Цей показник отримав назву «відстань» до СТР (distance – D) і дозволяє оцінити ступінь ефективності даної країни по відношенню до СТР. На СТР цей показник досягає 1, а в точці фактичного стану країни-аутсайдера – менший за одиницю.

Ситуація, коли фондоозброєність країни-аутсайдера нижча, ніж країни-лідера, зображена на рис. 3.

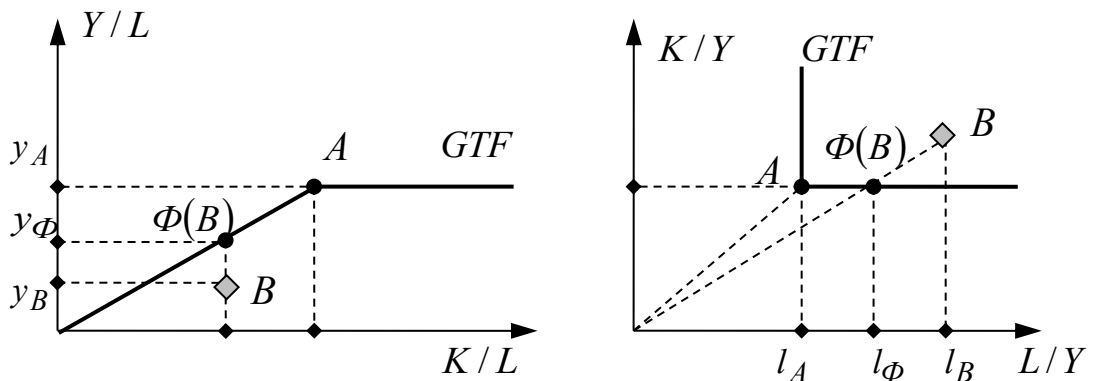

Рис. 3. Ефективність країни аутсайдера

Випадок фондоозброєності, нижчої, ніж у лідера
 $y_\Phi = \lambda y_B + (1 - \lambda) y_A$ – середня зважена продуктивностей праці двох країн.
 $D = y_B / y_\Phi = l_\Phi / l_B < 1$ – ступінь наближення країни В до СТР (величина «відстані» до СТР).

Розглянемо тепер умовну ситуацію, коли у світі є два лідера та один аутсайдер. В такій ситуації одна з країн буде лідером за фондівдачею, а інша

– за продуктивністю праці. На ділянці СТР, що з'єднує двох лідерів, координати точок будуть середніми зваженими (лінійними комбінаціями) їхніх координат. Випадок, коли країна-аутсайдер має найвищу фондоозброєність, зображений на рис. 4.

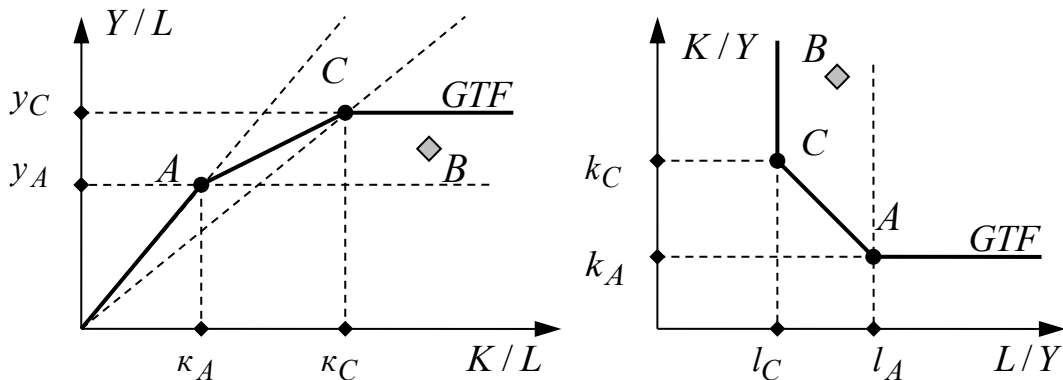

Рис. 4. СТР з двома країнами-лідерами

Країна А – лідер за фондовіддачею, країна С – лідер за продуктивністю праці. Фондоозброєність країни С вища, ніж в А. На ділянці АС координати точок будуть середніми арифметичними відповідних показників цих країн:

$$y_{\Phi} = \lambda y_A + (1 - \lambda) y_C \quad \kappa_{\Phi} = \lambda \kappa_A + (1 - \lambda) \kappa_C$$

Країна В – аутсайдер, займає проміжне положення за продуктивністю праці, має найнижчу фондовіддачу та найвищу фондоозброєність.

В реальних умовах у кожний даний період часу в світі існуватиме більш, ніж два лідери. Відвідна лінія СТР утворюватиме оболонку точок аутсайдерів: в першій системі – опуклу вгору, у другій системі – опуклу донизу. Випадок з трьома лідерами та одним аутсайдером зображений на рис. 5.

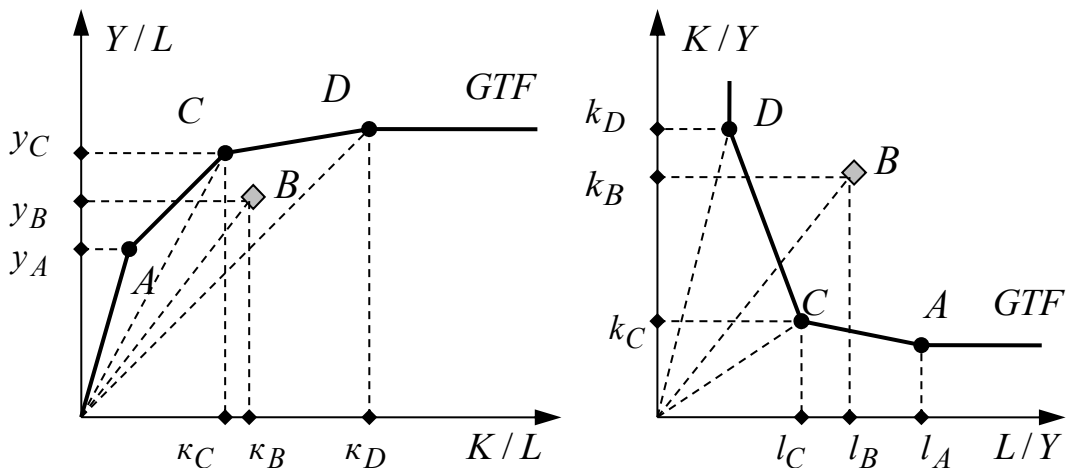

Рис. 5. СТР з трьома країнами-лідерами

Країна В займає проміжне положення: між країнами А та С за продуктивністю праці; між країнами С та D – за фондовіддачею та фондоозброєністю.

Висновок. Як і в кожній теорії, що розвивається, в концепції СТР існують певні дискусійні аспекти. Одним з таких аспектів є інтерпретація

процесу, в ході якого країна-лідер з нижчою фондоозброєністю може спочатку відставати за продуктивністю від країни-аутсайдера, а потім випередити її. Дослідження сучасних трендів у вирішенні поставленої задачі, дозволяє дійти висновку щодо перспективних напрямів розвитку концепції СТР. Заслужовують на подальший розвиток ідеї кластеризації країн-аутсайдерів у послідовні «ешелони», що утворюють СТР наступного порядку; ітеративне продовження лінії СТР за межі спостережень, що дозволяє моделювати уявне зростання максимальних світових рівнів продуктивності праці та фондовіддачі.

Список використаних джерел

1. Caselli F., Coleman II W. J. (2006). The World Technology Frontier. *The American Economic Review*, vol. 96, no. 3, pp. 499–522.
2. Forstner H., Isaksson A. (2002). Productivity, Technology, and Efficiency: an Analysis of the World Technology Frontier When Memory is Infinite. *UNIDO, SIN Working Paper Series*, n° 7. Available at: <https://www.unido.org/productivity-technology-and-efficiency-analysis-world-technology-frontier-when-memory-infinite> (дата звернення 19.02.2021)
3. Growiec J. (2012). The World Technology Frontier: What Can We Learn from the US States? *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, vol. 74, iss. 6, pp. 777–807.
4. Lafuente E., Acs Z. J., Sanders M. Szerb L. (2020). The global technology frontier: productivity growth and the relevance of Kirznerian and Schumpeterian entrepreneurship. *Small Business Economics*, vol. 55, pp.153–178.

Гаврилюк Олег Вікторович,

д.е.н, професор,

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова,

Черкаси, Україна

КОНКУРЕНТНІ ПОЗИЦІЇ УКРАЇНИ: НЕЗАДОВІЛЬНИЙ СТАН І НЕВТІШНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Увесь світ нині переживає складний період, спричинений глобальною пандемією. Для України він втратою багатьох економічних і політичних конкурентних позицій у міжнародному масштабі. За 29 років незалежності Україна не створила повноцінного ринкового середовища, не здобула досягнень у забезпеченні національної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Згідно численних оцінок багатьох установ та рейтингових агенцій на кшталт Всесвітнього економічного форуму, Control Risks (Великобританія) та інших Україну віднесено до країн із значним рівнем політичних ризиків – де іноземний бізнес зіштовхується з відсутністю гарантування безпеки довгострокових активів, а вітчизняний потерпає від свавілля бюрократії та силових методів. До ризиків віднесено корупцію, наявність впливових і ворожих лобістських угруповань, відсутність адекватних законодавчих гарантій, обмеження для імпорту або для експорту, слабкість політичних інституцій,

примхливе ведення політики, неефективну юридичну систему, складну бюрократія й нечіткі норми, що регулюють бізнес.

У зв'язку з цим варто акцентувати увагу на тому, що до основних ризиків в Україні належить мінливе законодавство. Для інвестора усталеність є вкрай важливою: навіть несприятлива комбінація факторів (положення нормативно-законодавчої бази, ставки оподаткування тощо), попри їхню подеколи невідповідність, усе ж не повинні зазнавати різких флуктуації або взагалі анулювання.

Неабияку загрозу складає корумпованість. Україна в світі сприймається як країна, що значною мірою охоплена корупцією, яку визнано системним і масштабним явищем, що зачіпає суспільство й державні інститути, включаючи суддів, і являє собою реальну загрозу принципам демократії й верховенства закону. Так, згідно даних Світового банку, 12 % чистого прибутку українським компаніям доводиться сплачувати у вигляді хабарів; для західних компаній з високою якістю державного управління такий рівень корупції є неприпустимим. Рівень корупції в Україні є сумірний із ситуацією у Беніні та Малаві – такими є висновки одного з досліджень міжнародної організації Transparency International

Дошкульного удару інвестиційному іміджу, загрозою економічній безпеці держави та її конкурентоспроможності в очах світової спільноти складає рейдерство – захоплення контролю над підприємством будь-якими способами (але не за всяку ціну), що включають підкуп міноритарних акціонерів, менеджерів компаній, що поглинаються, чиновників і суддів, підробку документів і судових рішень, відверто кримінальні силові методи (шантаж, погрози, побиття), силове захоплення офісів. Рейдерство погіршує інвестиційну привабливість та ускладнює ведення бізнесу в Україні. За 10 місяців 2020 р. в Україні сталося 751 рейдерське захоплення – майже стільки ж, скільки за весь попередній рік, коли було зафіксовано 766 справ про рейдерство [1].

Погром офісу Президента України в результаті політичної акції 20 березня 2021 р., яка була заявлена в якості мирної, засвідчив неспроможність захисту не тільки державних, а й інших активів, що зайвий раз аргументовано відбиває наміри масштабного інвестування коштів з боку іноземних інвесторів.

Статус української економіки ґрунтується на декількох складових, серед яких величина території країни, наявність кваліфікованої робочої сили і якість вищої школи. Але варто визнати, що цих конкурентних переваг у сучасній глобальній економіці вже недостатньо і, крім того, вони втрачаються. Робоча сила в Україні дійсно кваліфікована й дешева, але її ринок праці не досить гнучкий і не встигає за розвитком економіки. Якість освіти з кожним роком занепадає, через що молодь віддає перевагу навчанню в зарубіжних ЗВО; відбувається відплив молодих фахівців за кордон.

Попри розроблену урядом України програму реформ і угоду з МВФ, надзвичайно високими залишаються політичні й економічні ризики. До них належать кризовий стан економіки, нестабільність на сході країни й конфлікт

з Росією. Затягування протистояння в Донбасі затримає відновлення й економічне відродження промисловості та інших активів.

Усі галузі національної економіки не можуть мати однакову конкурентоспроможність, конкурувати на рівних з іноземними компаніями і тому потребують різного ступеню захисту, через що протекціонізм може стати актуальним в умовах кризи. Криза поставила проблему перегляду взаємозв'язку між поняттями «ефективність» і «конкурентоспроможність». Дійсно, підвищення ефективності роботи не гарантує виживання в кризовій ситуації. Приміром, скорочення металургійним комбінатом зайвого персоналу, перехід на новітні системи управління або навіть установа замість мартенів електropечей в умовах відсутності попиту на метал не дозволить йому функціонувати стабільно (якщо, звичайно, його власник не володіє в офшорах коштами, накопиченими в попередній період, або має доступ до ресурсів, які в будь-якій формі роздаватимуться владою). На основі цього можна зробити висновок, що наявність навіть абсолютно конкурентоспроможного товару не гарантує його успішної реалізації. Перед виходом на зовнішні ринки необхідно забезпечити конкурентоспроможність продукції й сервісу й будувати збутову політику, що орієнтована не на місцеві, а світові стандарти/зразки.

До економічних ризиків додаються численні політичні, головним із яких є непослідовна багатовекторна політика та перебування під зовнішнім впливом.

Провал переговорів з Міжнародним валютним фондом поставив під загрозу своєчасне погашення зовнішньої заборгованості за відсутності інших джерел міжнародного перекредитування. Підтвердженням цьому є серйозне погіршення стосунків із Китаєм. Арешт майна й 100% акцій АТ «Мотор Січ» і передача їх в управління Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, намір найближчим часом націоналізації підприємства, відсутність офіційних пояснень причин введення санкцій проти китайських підприємств детерміновані прагненням налагодження стосунків з адміністрацією Джо Байдена, яка продовжує політику «стримування» КНР.

Країна не забарилася з відповіддю: компанії КНР подали позови в міжнародний арбітраж з метою стягнення 3,5 млрд дол за збитки від інвестицій в «Мотор Січ» зі збільшення суми ще на 100 млн. дол у середині лютого 2021 р. У результаті сукупні втрати України від розірваної угоди можуть виявитися захмарними; буде неможливо вчасно (а то й взагалі) виплатити штрафну суму. До того ж Китай – не та країна, яка пробачає подібні кроки. Вже 15 березня відбувся візит китайської делегації в Крим, у результаті чого були досягнуті домовленості про налагодження відносин з місцевими підприємствами, імпорт кримських вин, експорт китайських товарів і в області туризму.

Інший приклад втрата партнерських стосунків із Грузією – в результаті призначення неоднозначної особи до складу керівних офіційних органів України. Існують провали у стосунках з іншими державами.

Постає низка інших проблем. Йдеться насамперед про відсутність у чиновницького апарату мотивації до реалізації глибоких реформ. Надзвичайно серйозну проблему складає низький рівень компетентності бюрократії у питаннях функціонування ЄС, цілей, завдань і практики європейської інтеграції. Спроби підвищення рівня знань державних службовців України про ЄС мали несистемний, а іноді й відверто косметичний характер.

Висновок. Криза є сприятливим часом для здійснення трансформацій. Не тільки тому, що виявляє неспроможність існуючих структур і суперечності економічного курсу, але й завдяки давно назрілим заходам, реалізація яких на практиці довгий час вважалася занадто ризикованою й дорогою, які стають здійсненими. Одна з головних причин неспроможності економічних реформ полягає в політизованості економічного життя й самій політичній системі України. Остання вибудована на базі надзвичайно високого (якщо не суцільного) рівня безвідповідальності осіб, що приймають рішення. У перспективі триватимуть непопулярні реформи, як і раніше – у м'якому режимі, оскільки зниження життєвих стандартів величезних мас населення є досить ризикованим. І тому можна прогнозувати, що проблеми ефективності та конкурентоспроможності не належатимуть до домінант у найближчий період, який буде тісно пов'язаний з президентськими та парламентськими виборами. Не самодостатня, неефективна, слабо керована й корумпована економіка, яка є незахищеною від зовнішнього тиску, так і внутрішніх конфліктів, не зможе дієво та повноцінно конкурувати в як в регіональному, так і глобальному масштабах з іншими учасниками.

Список використаних джерел

1. Опендатбот URL: <https://opendatobot.ua/blog/491-raiders-2019-2020>.

Кумачова Аліна Сергіївна,
к.держ.упр., доцент кафедри управління,
персоналом та економіки підприємства,
Донецький державний університет управління,
Маріуполь, Україна

ЕКОНОМІЧНІ ТРЕНДИ ЩОДО РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Відновлення світової економіки від спаду, спричиненого впливом пандемії COVID-19 вимагатиме всеохоплюючої та стійкої трансформації на засадах економічного зростання, що сприятиме досягненню більш широких соціальних та екологічних цілей протягом наступного десятиліття. Вплив пандемії загострив соціальні кризи, що переважали в багатьох частинах світу, і створив нові, що у всій сукупності сьогодні обумовило ризик не лише

знищення десятиліть прогресу у боротьбі з бідністю у всьому світі, але й суспільної кризи у державному та приватному секторі через відмову від зобов'язань та дій, вжитих з метою захисту навколишнього середовища, у той час, коли потрібне прямо протилежне: економічна трансформація, яка може забезпечити економічне зростання при задоволенні потреб суспільства та довкілля [1, с. 3].

В цих умовах особливий інтерес становлять кейси країн і, зокрема, України, щодо відновлення темпів зростання, нарощення попиту та торгівлі як ключових складових їх конкурентоспроможності.

З огляду на те, що одним із головних факторів розвитку кожної країни є збереження існуючих ринків та пошук можливості вийти на нові з метою надолуження темпів зростання, основними тенденціями у цьому контексті можуть стати:

- коливання укладу та пропорційності секторальної структури економічних систем;
- цифровізація (діджиталізація) сфер економічної активності;
- перегляд глобальних ланцюгів створення вартості та систем торговельних та інвестиційних угод;
- активізація утворення асоціацій та колективних угод;
- підвищення уваги до надмірної концентрації ринків, посилення антимонопольних заходів;
- посилення нерівності, соціальної турбулентності.

Аналіз ряду визнаних міжнародних рейтингів, зокрема, за Індексом глобальної конкурентоспроможності [2], Індексом економічної свободи [3] та Рейтингом легкості ведення бізнесу Doing business [4], показав, що ряд заходів уряду України, зокрема, стримана монетарна політика, зниження банківських зборів, збільшення субсидій для вразливих домогосподарств можуть сприяти економічному зростанню у перспективі, однак подальша ситуація буде залежати від тривалості кризи в галузі охорони здоров'я, прогресу в основних реформах, що очікують на розгляд, та можливості мобілізації належного фінансування для задоволення значних потреб.

Узагальнення основних факторів, які негативно впливають на поточні позиції України у зазначених міжнародних рейтингах, дозволило констатувати, що домінуючими залишаються політичні та безпекові аспекти, серед яких традиційно великий державний борг, фінансова нестабільність та інституційна недосконалість продовжують негативно впливати на конкурентоспроможність країни; недосконалість судової системи із забезпечення захисту права власності та її залежність від політичного тиску; корупція, яка залишається серйозною проблемою, коли політичної волі для боротьби з нею замало, незважаючи на сильний тиск громадянського суспільства; трудомістке та дороге виконання контрактів; застарілий та не гнучкий трудовий кодекс; непрозора система субсидій; надмірна бюрократія стримує необхідне зростання приватних інвестицій, незважаючи на деякі вдосконалення у цій сфері; неробочі позики продовжують стримувати

банківську систему; ринок капіталу недостатньо розвинений, і це обмежує можливості фінансування; зменшення за останній рік темпів реформ, спрямованих на підтримку бізнесу.

На сьогоднішній день стратегічно важливим для України є визначення та стимулювання розвитку найбільш конкурентних сфер в економіці країни, які дозволять забезпечити не тільки її відновлення у посткризовий період (точки зростання), а й обумовлять її подальший розвиток та конкурентні стратегічні позиції, вихід на нові ринки.

Найбільш перспективними на сьогоднішній день вважаються сфери, які зможуть підтримати інклюзивне та стійке відродження зростання, а також ґрунтуватимуться на проривних технологічних інноваціях (наприклад, антивірусні препарати широкого спектру дії, космічні польоти), потребуватимуть кардинально нових соціальних та інституційних структур (наприклад, капітал кваліфікацій, права на воду та кредити на якість) або поєднуюватимуть ці категорії (наприклад, дані, гени та послідовності ДНК).

Отже, підвищення конкурентоспроможності України в сучасних умовах має ґрунтуватись на впровадженні та реалізації інновацій. При цьому варто зазначити, що інноваційний потенціал країни демонструє позитивні, однак ще слабкі тенденції до зростання, високу чутливість до проблем структурного характеру і, найбільше – у технологічних галузях вітчизняної економіки, а обмежене фінансування, інституційна та інфраструктурна відсталість не дозволяють підвищити позиції країни на міжнародному рівні.

Висновок. З огляду на те, що розвиток світової економіки у 2020 році супроводжувався шоковим ефектом, спричиненим пандемією COVID-19, це обумовило різке скорочення економічної діяльності. В цих умовах стратегічно важливим для будь-якої країни світу є відстеження тенденцій розвитку конкурентного середовища з метою вчасного реагування на зміни, коригування та усунення бар'єрів для потенційної конкуренції, оцінка ефективності вжитих заходів із стимулювання та захисту конкуренції, визначення резервів для зростання. Для України у період уповільнення розвитку збереження та підвищення своїх конкурентних позицій можливе за рахунок розробки та впровадження нових бізнес-моделей та оновлення соціальної програми розвитку з огляду на нові виклики.

Список використаних джерел

1. Markets of Tomorrow: Pathways to a New Economy. Insight Report. October 2020. *World Economic Forum*. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Markets_of_Tomorrow_2020.pdf
2. Schwab, Klaus and Zahidi, Saadia The Global Competitiveness Report Special Edition 2020 : How Countries are Performing on the Road to Recovery. *World Economic Forum*. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf
3. Miller, T. Kim, A. B. Roberts, J. M. with Tyrrell, P. Highlights of the 2020 Index of Economic Freedom. *The Heritage Foundation*. URL: https://ueff.org/images/UEFF/content/indices/heritage/heritage_index_2019.pdf
4. Doing Business 2020. Comparing Business Regulation in 190 Economies. International Bank for Reconstruction and Development / *The World Bank*. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/688761571934946384/pdf/Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies.pdf>

Мантур-Чубата Олена Сергіївна,

к.е.н., старший викладач,

Хижун Богдан Олександрович,

студент,

Малашков Владислав Ігорович,

студент,

Хмельницький національний університет,

Хмельницький, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ НА ЗМІНУ ІНДЕКСУ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Актуальність даної теми полягає у тому, що пандемія коронавірусу, яка охопила світ у 2020 році, докорінно змінила життя людей. Причому зміни торкнулися роботи та доходів, і навіть таких речей, як спосіб життя, дозвілля і спілкування. Саме ці елементи є одними з ключових показників якості життя населення, що базуються на всебічному врахуванні всіх наявних складових рівня життя населення, і насамперед людського розвитку, що є вихідною базою визначення економічного, соціального, трудового та політичного потенціалу країни, регіону чи населеного пункту.

Індекс людського розвитку (ІЛР) – інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території.

При підрахунку ІЛР враховуються 3 види показників: очікувана тривалість життя – оцінює довголіття; рівень грамотності населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання) та очікувана тривалість навчання; рівень життя, оцінений через ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) в доларах США. Населення, його соціальне самопочуття та розвиток є визначальною ознакою суспільства, основою могутності держави. Тому індекс людського розвитку завжди є об'єктом пильної уваги економістів, політиків і громадськості. Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів. Індекс публікується в рамках програми розвитку ООН в звітах про розвиток людського потенціалу і був розроблений в 1990 році групою економістів на чолі з пакистанцем Махбубом-уль-Хаком. Однак концептуальна структура індексу була створена завдяки роботі Амарт'я Сена. Індекс публікується ООН у щорічному звіті про розвиток людського потенціалу з 1990 року.

Загалом вивченням проблем вимірювання людського розвитку займалося багато вітчизняних науковців, серед яких Е. Лібанова, С. Пирожков, О. Грішнова та ін. Взагалі, рівень людського розвитку в Україні можна розділити на два періоди: «до» та «після» пандемії COVID-19. За час карантину можна спостерігати багато неприємних наслідків до яких призвели численні недоліки в системах політичного регулювання, демографії, соціально-

економічних систем в державах. Світ уже не той, що був колись – бідність, зміна кліматичних умов, недосконалість політичної системи, високий рівень байдужості державної влади, нерівність і соціальна незахищеність – все це призвело до того, що ми стали дуже вразливими до зовнішніх загроз.

Рівень людського розвитку України з моменту її становлення як незалежної суверенної держави залишився майже незмінним. У період з 1990 по 2019 рік значення ІЛР України зросло з 0,725 до 0,779, збільшившись на 7,4 відсотка (рис. 1). За цей же період очікувана тривалість життя при народженні в Україні збільшилась на 2,1 років, середня кількість років навчання збільшилася на 2,2 роки, а очікувана кількість років навчання зросла на 2,7 років. Проте рівень життя, який вимірюється валовим національним доходом (ВНД) на душу населення України, скоротився приблизно на 25,6 відсотка в період між 1990 та 2018 рр.

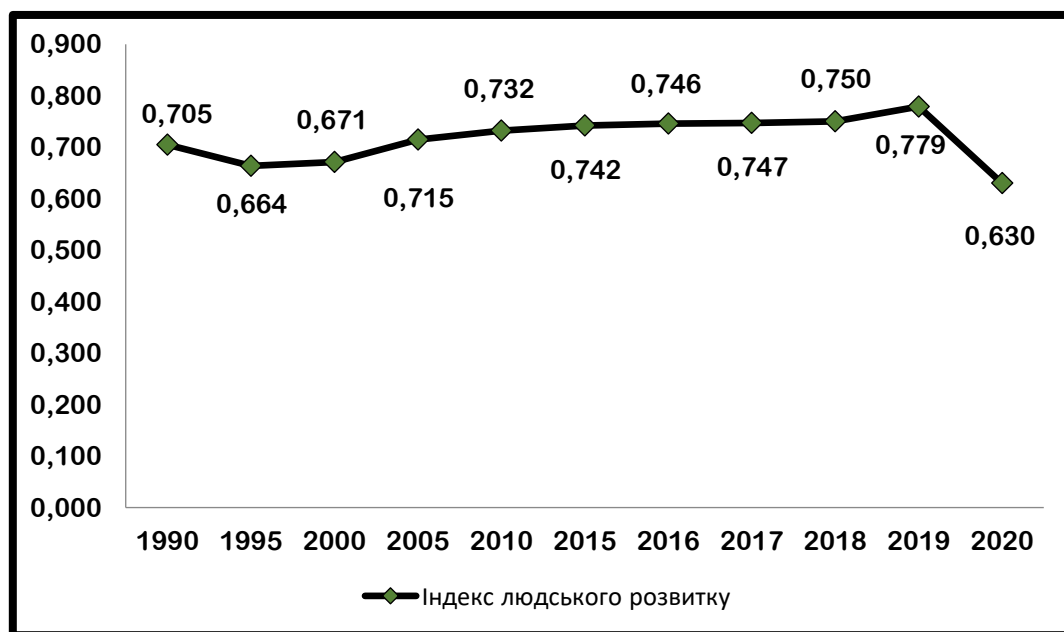

Рис. 1. Динаміка індексу людського розвитку України за період 1990-2020 рр.

Але дивлячись на рівень показника людського розвитку за 2020 р. можна стверджувати, що пандемія не проходить безслідно і залишає неприємний слід на стані якості і рівня життя населення. Індекс людського розвитку у 2020 р. знизився на 19,13 % у порівнянні з аналогічним показником в 2019 р. Вірус швидко перетинає кордони по головних артеріях світової економіки. Це виявилось слабким місцем глобалізації. Пандемія викликала в світовій економіці шок, який найсильніше вдарив по найбільш уразливих соціальних групах. Стан національної економіки відчув значний удар у зв'язку з недоотриманням доходів у національний бюджет держави. У новій редакції Державного бюджету, доходи якого зменшено на 119,7 млрд грн (11 %) – до 975,8 млрд грн, порівняно з чинним законом, водночас збільшено видатки на

82,4 млрд грн – до 1266 млрд грн. У результаті граничний дефіцит державного бюджету збільшено з 96,3 млрд до 298,4 млрд грн.

У 2019 році країна загалом заробила 3,97 трильйона гривень, тоді як річний ВВП в перерахунку на одного звичайного українця становив 94590 гривень. У 2020 році український ВВП зменшився на 5–7,7 %. Очікуване падіння глобального ВВП може скласти 4,5%, за оцінкою Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Проте є і декілька плюсів в цей «нелегкий» час, а саме один з них це збільшення очікуваної тривалості життя з 72 років у 2019 р. до 72,3 років у 2020 р. На нашу думку, це викликано тим, що всесвітня пандемія змусила населення країни задуматись над своїм способом життя, своїми звичками та станом здоров'я в цілому. Крім усього іншого, ця пандемія оголила ще одну позитивну тенденцію сучасного світу: цінність людського життя за останні пів століття зросла.

Висновок. Повернення на докризові рівні індексу людського розвитку займе не менше року. Ще рік або два піде на досягнення докризових показників безробіття та економічного зростання, так що належить пройти досить тривалий процес відновлення. В загальному майже всі чинники, що відбуваються у державі та світі так чи інакше впливають на життя людей та людський розвиток. Тому наше життя залежить саме від наших дій та вчинків – чи почнемо ми діяти у випадку загрози, чи почнемо шукати вихід з тієї ситуації, з якої начебто виходу немає, чи почнемо ми допомагати тому, хто потребує допомоги, чи будемо тихо чекати, що хтось вирішить все за нас. Отже, кожен може сам визначитися, на що спиратися у важкі часі: надію чи емпатію; влаштувати генеральне звільнення насамперед власного життя від «мільних бульбашок» чи очікувати змін ззовні.

Список використаних джерел

1. В. Кривошеїн. Індекс людського розвитку // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011, 283 с.
2. Самусь Ю. Україна продовжує крокувати вперед до кращого розвитку людського потенціалу // Організація об'єднаних націй України 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukraine.un.org/uk/105324> (дата звернення 18.03.2021).
3. Безп'ятчук Ж. Як зміняться Україна та світ після пандемії? Шість неочевидних речей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [ws-524www.bbc.com/ukrainian/ne61719](https://www.bbc.com/ukrainian/ne61719) (дата звернення 18.03.2021).
4. Коломієць Д. Рік від запровадження локдауну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://suspilne.media/114396> (дата звернення 18.03.2021).
5. Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / Пер. с англ.; ПРООН – М. : Издательство «Весь Мир», 2010, 244 с. (С. 144).

Пасенко Владислав Михайлович,

к.е.н., доцент

Новрузов Айдин Новруз огли,

професор,

радник ректора з питань міжнародного співробітництва

Черкаський державний технологічний університет

Черкаси, Україна

ВПЛИВ СЕКТОРУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В контексті розвитку процесів інформатизації, загалом, та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема, варто відзначити, що вітчизняна економіка ще не демонструє лідируючі показники за розвитку ІТ-галузей у світі, хоча і досягла значного прогресу у розбудові відповідного інституційного середовища. Так, варто відмітити позитивні тенденції і забезпеченні домогосподарств та підприємств широкосмуговим Інтернет-зв'язком, сформованому людському потенціалі, потужній науково-освітній базі. Все це створює сприятливі передумови для нарощення експорту ІТ-продуктів, та, відповідно, зростання надходжень до державного бюджету.

У світовій економіці сектор ІКТ став домінуючим фактором зростання конкурентоспроможності. Продукти сектору ІКТ використовують, в основному, розвинуті країни, а лідерські позиції – за країнами, що розвиваються. Так, частка країн, що розвиваються у 2000 р. на світовому ринку ІКТ становила 22,5 %, а у 2018 – 21,23 %; частка розвинутих країн – 13,6 % і 5,6 % відповідно; частка країн з перехідною економікою – 0,53 % і 0,48 % відповідно [1]. Найменш розвинені країни та країни з перехідною економікою майже не залучені в цьому товарообміні, проте вже з 2017 року починають повільними темпами нарощувати цю тенденцію.

Стосовно національної економіки, за показниками експорту послуг у секторі ІКТ слід відзначити стабільну зростаючу динаміку впродовж 2009-2019 рр., внаслідок чого варто відзначити прогресивний розвиток ІТ-екосистеми в Україні за такими її елементами, як кількість ІТ-аутсорсингових та продуктових компаній, кількість зайнятих у цій індустрії, зростання ринкової частки українських ІТ-сервісів та продуктів.

Таке зростання багато в чому визначається посиленню конкурентних позицій вітчизняних ІТ-компаній, що надають послуги у секторі ІКТ, на світовому ринку. В першу чергу слід відзначити значну кількість компаній даного сектору, представлені на закордонних ринках. Точну їх кількість визначити доволі складно, адже цей спектр охоплює компанії, що надають аутсорсингові технологічні послуги, продуктові компанії, стартапи, які успішно завилі себе за межами країни походження. Так, за узагальненими даними Асоціації ІТ України [2] мова йде про 4000 компаній, що задіяні на ринку програмного забезпечення, активні на ринку праці, працюють у співпраці та партнерстві з міжнародними компаніями та надають послуги ІТ-розробки загалом. Такі показники зростання

присутності на світовому ринку вітчизняних компаній відкриває додаткові перспективи для зростання частки вітчизняних ІТ-продуктів та ІТ-сервісів, що додатково стимулює вітчизняні компанії відкривати та повною мірою використовувати потенціал цих технологій.

Особливу увагу варто відзначити на ряд сучасних цифрових технологій світового рівня, що міцно закріпилися в Україні та успішно трансформують бізнес-середовище всередині країни. До таких варто віднести хмарні обчислення (cloud computing), інтернет речей (IoT, internet of things), робототехніка, великі дані (big data), машинне навчання (machine learning), штучний інтелект (Artificial Intelligence), тривимірний друк (3D printing) та блокчейн (blockchain). Саме є особливою змінною, що водночас є постійною в плані власної присутності на ринку і такою, що постійно еволюціонує та вдосконалюється. Це дає можливість компаніям завойовувати та утримувати нові конкурентні переваги на міжнародних ринках та швидко адаптувати до змін, які відбуваються в динамічному інформаційно-інституційному середовищі.

Висновок. Інформаційно-комунікаційні технології, на сьогодні, є важливим інструментом утримання конкурентних переваг України на світовому ринку. Сучасний бізнес має змогу постійно контролювати процес вдосконалення якості продукту без його фактичної заміни лише шляхом отримання повної інформації про режим роботи та особливості споживання. В той же час, технологічні інновації змінюють і процеси управління активами компаній – на основі постійного дистанційного моніторингу, автоматичного аналізу даних та прогнозування істотно змінюються бізнес-моделі для посилення вагомості тих підрозділів та напрямів, що є стратегічно важливими.

Список використаних джерел

1. UNCTADSTAT. Data center. UNCTAD website URL: https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en
2. Export strategy of Ukraine. Advancement of the sectoral strategy for the development of information and communication technologies 2019-2023 from <https://issuu.com/mineconomdev/docs/>

Антоненко Анастасія Яківна,

студентка,

Черкаський державний технологічний університет,

Черкаси, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ЕКО-СИСТЕМИ ЯК СУЧАСНІ СКЛАДОВІ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Головною ознакою сучасного розподілу сил у світі є значний відрив країн-лідерів. Країнам, що належать до інноваційних лідерів, притаманна висока концентрація найбільш рентабельних видів бізнесу та висока технологічна структура національного виробництва. Саме тому конкурентоспроможність, економічне зростання та інноваційна діяльність тісно взаємодіють між собою.

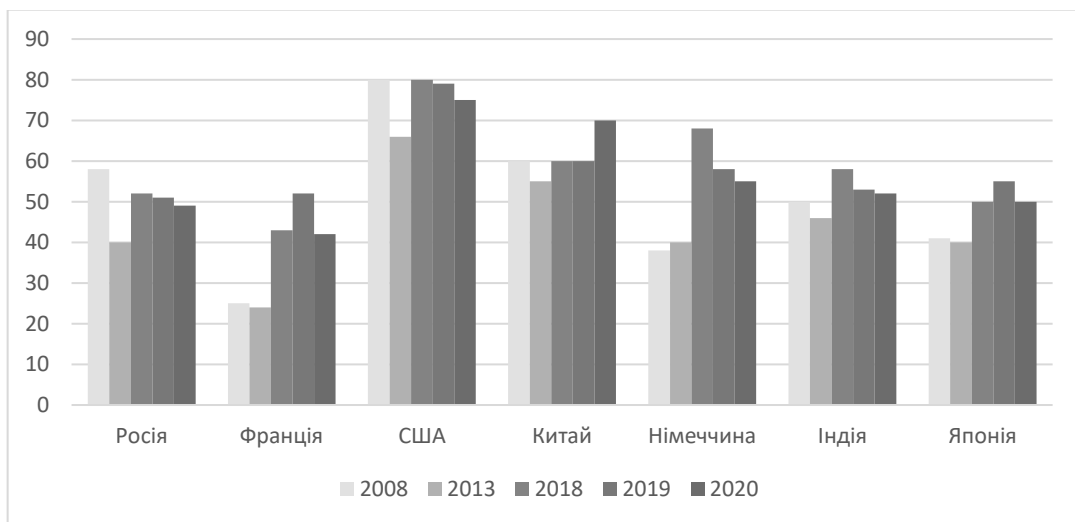
Розрахунок на інноваційні системи, як рушійних сил економічного розвитку в сучасних умовах є особливо важливим, саме тому перемогу в конкурентній боротьбі отримують ті, хто займає активну позицію у використанні інновацій.

Таким чином, економічно-розвинені країни Європи, з метою зменшення розриву економічних показників зі США, вдалися до використання інструментів інноваційного розвитку. Наприклад, Німеччина і Франція, а саме їхні столиці – Берлін та Франція, протягом останніх 5–6 років, були ключовими центрами для створення стартапів. Вони значно покращили умови для залучення підприємців до реалізації власних проектів з інноваційною складовою, що позитивно вплинуло на тенденції розвитку даних національних економік. Такий самий підхід використовує й Індія в своїх технологічно-інноваційних центрах Мумбай та Бангалор.

Інноваційні системи напряду залежать від трьох сфер впливу: економіка та її сектори, підприємства та бізнес-діяльність, продукти і процеси.

Інноваційність є процесом удосконалення кожної з сфер впливу, внаслідок чого є можливість ефективного засвоєння та впровадження нововведень, спрямованих на оновлення технологій, техніки, організації виробництва та розроблення нової продукції. Поєднання всіх цих складових дає змогу вижити системі в умовах загостреної конкуренції та досягти відповідного рівня конкурентоспроможності.

Лідерами за показниками міжнародною конкурентоспроможності у світі залишаються США, до інших передових економік входять країни Європи, Індія та Японія (рис. 1).

Рис. 1. Показники конкурентоспроможності у вибраних країнах 2008-2020 рр. *

*складено автором на основі [3]

США протягом тривалого часу є лідером серед економічно-розвинених країн. Саме завдяки інноваційним підходам в організації підприємницької діяльності, з кожним роком кількість стартапів та нових підприємств, в країні, зростає, що відповідно позитивно впливає на економічний розвиток країни.

Не лише в США, а в інших країнах кількість нових технологій зростає, більшість продуктів та послуг не встигають за темпами економічного зростання. Необхідно, щоб темпи інноваційного розвитку зростали, особливо в країнах з низьким та середнім рівнем доходу, це безпосередньо призведе до зросту економіки в цілому. Уряди планують створити сприятливі умови для фінансування в інноваційні системи, що в подальшому подолає економічні проблеми. Наприклад, створення нових робочих місць та подолання масового безробіття.

Висновок. Отже, в сучасному світовому господарстві практично відсутні національні економіки, де економічне змагання за лідерство не було би пов'язано з інноваціями. Інноваційні системи позитивно впливають на економічний розвиток країн, шляхом створення сприятливого клімату, для створення нових підприємств та стартапів, внаслідок чого прискорюються темпи економічного розвитку. Створення інноваційних систем на пряму залежить від рівня розвитку країни її економічної ситуації та світової економічної стабільності.

Список використаних джерел

1. Бжуска Я. Інноваційні моделі бізнесу // Вісник Національного університету «Львівська політехніка», № 628. с. 29–35, 2008.
2. Богма О. С., Болдуєва О. В., Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки // Вісник Запорізького національного університету, №3 (7), с. 166–170, 2020.
3. The Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery

Мироненко Дмитро Юрійович,
здобувач освітньо-наукового рівня вищої освіти,
доктор філософії за спеціальністю 051 «Економіка»,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ

Продуктивність праці в сільському господарстві є одним з найбільш значущих показників, що характеризують ефективність виробництва. Як відомо, зростання продуктивності праці в аграрній сфері в значній мірі обумовлений інноваційними рішеннями [1].

Відновлення і стійке зростання агропромислового виробництва, забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки нерозривно пов'язані з інноваціями. Інновації сприяють зростанню ефективності використання ресурсів, вивільненню чисельності зайнятих в аграрній галузі. Сталий розвиток будь-якого господарюючого суб'єктом не можливо без урахування сучасних досягнень техніки і передового досвіду виробництва. А ось варіативність застосування

нової техніки і технологій, повсюдне впровадження різноманітних інновацій є найважливішою умовою розвитку аграрної сфери.

Одним з основних факторів, що стримують сільськогосподарське розвиток країни, є низька продуктивність [2].

Застосування застарілих технологій і енергоємної техніки, недосконалих методів господарювання посилюють деградацію аграрного сектора економіки. В умовах ринкових відносин перспективним напрямком розвитку сільськогосподарського виробництва слід вважати активізацію діяльності з освоєння інновацій.

В даний час аграрний сектор опинився перед системним викликом, який визначає необхідність оновлення науково-інформаційної, технічної, технологічної бази агропромислового комплексу на якісно новій основі, перед необхідністю переходу до якісно нового інноваційного типу розвитку.

Характер і якість системного виклику визначаються поєднанням наступних зовнішніх і внутрішніх факторів.

Перший фактор – посилення глобальної конкуренції в агропродовольчій економіці, яка охоплює ринки товарів, послуг і капіталу, інших складових економічного розвитку агропромислового комплексу.

Загострюється конкурентна боротьба на ринках сільськогосподарської продукції і продовольства, які в зв'язку із зростанням споживання сільськогосподарської продукції зазнають значних змін. Гостро стоїть проблема конкурентоспроможності та імпортозаміщення на агропродовольчому ринку.

Другий фактор низька продуктивність праці в аграрній сфері, нерациональне використання факторів виробництва, що зумовлює низьку ефективність більшості суб'єктів господарської діяльності в агропромисловому комплексі і навіть стагнацію виробництва.

Третій фактор – недостатній рівень розвитку людського капіталу в сільській місцевості. Пов'язано це з невирішеністю проблем соціально-економічного розвитку села, з монопрофільним характером розвитку сільських територій. Сучасні технології істотно підвищили вимоги до кваліфікації праці в аграрному бізнесі і скоротили зайнятість в ньому. За кордоном в селах інтенсивно розвивається суміжний і альтернативний бізнес, село стає постачальником готових до вживання продовольчих і навіть промислових товарів, завдяки цьому підвищується рівень доходів сільських жителів, нарощується людський потенціал. У світовій практиці намітилися тенденції зворотного характеру – відтоку населення з великих міст в малі, де розміщуються високотехнологічні виробництва, в сільську місцевість, розвиваючи альтернативний бізнес.

Четвертий фактор – неможливість вирішення проблеми забезпечення населення доступним і якісним вітчизняним продовольством в обсягах і структурі, відповідних раціональним науково-обґрунтованим норм харчування.

Необхідний перехід до прогресивних технологій і форм ведення аграрного виробництва, прискорене наближення до світових досягнень в цій галузі.

Сучасне виробництво в значній мірі залежить від кількості і якості використовуваної інформації. Економічне зростання в цілому вже не зводиться до загальновідомих типів зростання (екстенсивному та інтенсивному), а

відбувається становлення нового інформаційного типу економічного зростання (включає в себе деякі риси відомих типів зростання). Інформаційне зростання відбувається за рахунок якісних змін, обумовлених застосуванням в аграрному виробництві науково-технічної інформації [3].

Стратегічними завданнями інноваційної політики в сільському господарстві є підвищення національної конкурентоспроможності за рахунок інновацій, особливо тих, які затребувані безпосередньо сільськогосподарськими товаровиробниками; визначення та підтримка високотехнологічних сфер, що забезпечують прискорення економічного зростання.

Висновок. Таким чином, в сфері сільського господарства збільшення обсягів продукції, що випускається безпосередньо залежить від підвищення продуктивності праці. Це основний момент розвитку в даній області. Підвищення продуктивності праці безпосередньо пов'язане з досягненнями науково-технічного прогресу, застосування більш ефективних і вдосконалених засобів виробництва. Інновації як процес безперервного застосування у виробництві нових сортів рослин, нових порід, видів тварин і кросів птиці, нових технологій, форм організації та управління виступають матеріальною основою підвищення продуктивності праці. Підприємства, активно впроваджують інновації, домагаються високих показників ефективності виробництва. Перспективи для модернізації аграрної галузі величезні. Інтелектуальні цифрові рішення повинні допомогти аграрному сектору країни впоратися з проблемами підвищення продуктивності праці та сталого розвитку.

Список використаних джерел

1 Скульна М. М., Маркелова С. В., Дульзон С. В. Продуктивність праці в сільськогосподарських організаціях фактори і резерви зростання // АПК: економіка, управління. 2016. №5. С. 26–34.

3 Афоніна В. Є. Вплив цифровізації на розвиток аграрного сектора економіки // Міжнародний сільськогосподарський журнал. 2018. 3 (363). С. 15–16.

4 Васюкова Ю. С. Планування і особливості розвитку інноваційної діяльності в АПК // Економіка сільськогосподарських і переробних підприємств. 2019. №7. С. 67–72.

Нагорний Дмитро Олександрович,

магістрант,

Черкаський державний технологічний університет,

Черкаси, Україна

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Стратегія економічного розвитку країни – це довгострокова програма, яка описує чіткі завдання трансформації (або часткової зміни) певних секторів внутрішнього господарства держави та її зовнішньої економічної політики, яка у перспективі має забезпечити зростання темпів основних макроекономічних показників держави та рівня життя її населення.

Формування стратегії економічного зростання певної країни є комплексним процесом, який, в першу чергу, має розпочинатися з детального аналізу місця держави у сучасному міжнародному поділі праці. Тобто, топ-менеджмент країни, який є відповідальним за розробку стратегії, має дослідити наявні ресурси власної держави, основні виробничі потужності, стан інфраструктури, а також розвиток економічних та політичних інститутів.

На основі аналізу цих елементів необхідно виокремити конкурентні переваги країни на світовому ринку (наприклад: порівняно дешевша робоча сила у регіональному масштабі, наявність висококваліфікованих спеціалістів у певній сфері, яка на даному етапі швидко зростає, розвиненість певного ринку, велика місткість внутрішнього споживчого ринку, надійний захист прав власності економічних суб'єктів, наявність великого обсягу природної сировини тощо).

Далі визначаються головні завдання програми, що слід описати у кількісному вимірі, які має досягнути економіка держави в результаті впровадження стратегії розвитку. Фінальним етапом – є визначення конкретних заходів та інструментів реалізації стратегії, розробка детальних планів щодо змін у галузевих вимірах (фінансовому, банківському, судовому, податковому тощо), а також прийняття курсу зовнішньоекономічної політики щодо участі країни у певних договорах, союзах або організацій.

Зазначимо, що сучасний стан української економіки відображає її аграрно-промислову спеціалізацію. Саме тому експорт нашої держави, в основному, забезпечується за рахунок виробництва продукції з низькою доданою вартістю (сировинна спрямованість). В довгостроковій перспективі національна економіка не зможе підвищити рівень розвитку інших галузей вітчизняного господарства і забезпечити економічне зростання країни лише за допомогою власних сил знань, можливостей та ресурсів. Відповідно, постає питання щодо включення іноземних інвестицій, як одного із найбільш важливих елементів, до національної стратегії економічного розвитку.

Наразі обсяг залучення іноземних інвестицій в економіку України, який протягом останніх п'яти років коливається в межах 2,2–3,3 млрд. дол. США [за даними міністерства фінансів України], є недостатнім для якісної модернізації і відповідного зростання конкурентоспроможності вітчизняного господарства на світових ринках товарів і послуг. Дана негативна тенденція є наслідком існування економічних, юридичних, політичних та соціальних перепон, які перешкоджають додатковому надходженню іноземних активів.

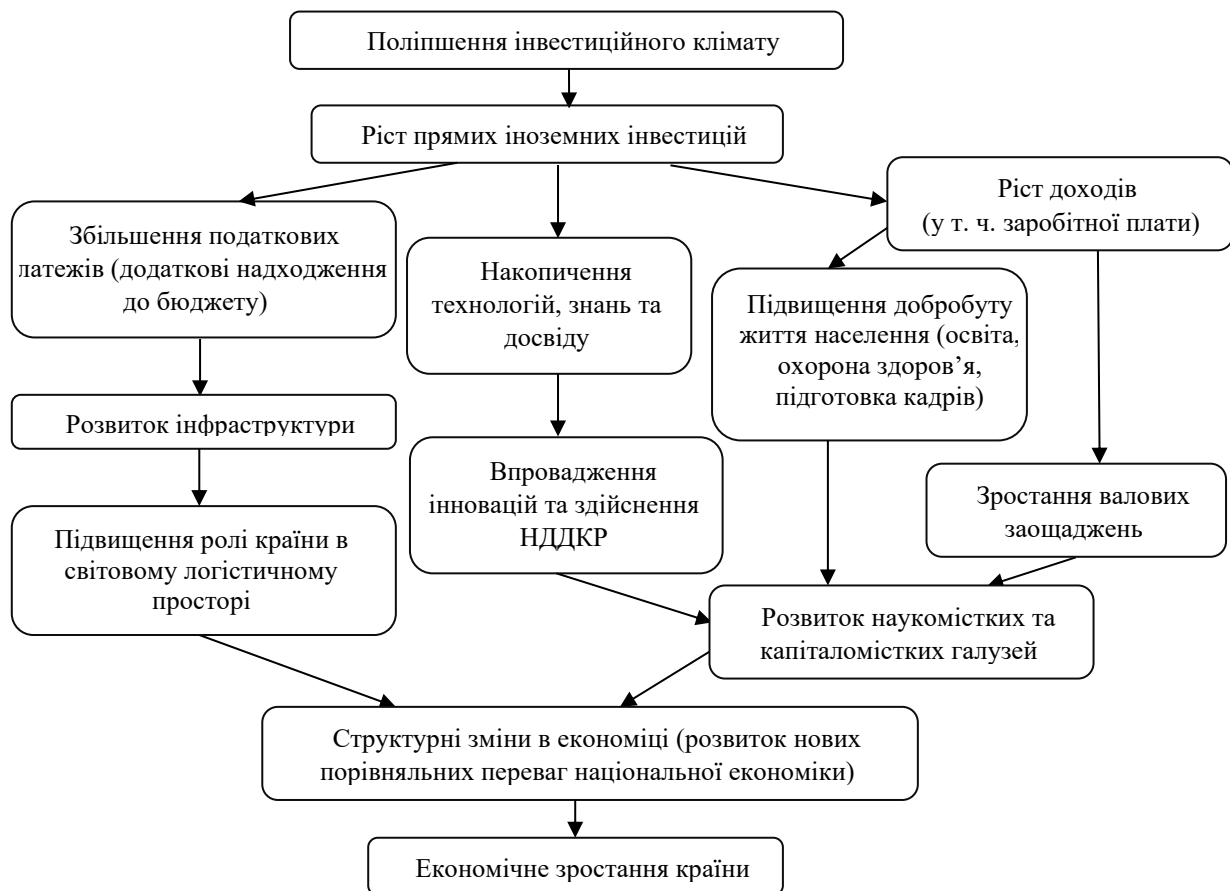
Так, суттєвими проблемами вітчизняного інвестиційного клімату можна вважати:

- високий рівень корумпованості влади та політичну нестабільність;
- невиконання зобов'язань з боку держави перед інвесторами у «зелену енергетику», що вказує на нестабільність норм інвестиційного законодавства в Україні («часта зміна правил гри»);

- наявність діючого військового конфлікту;
- низький рівень транспарентності бізнес-середовища;
- недовіру до незалежності судової гілки влади;
- монополізованість низки галузей національної економіки;
- нерозвинену інфраструктуру фондового ринку.

Враховуючи сучасні особливості розвитку економіки України, яка потребує підвищення ефективності дії ринкових механізмів, підвищення інвестиційної привабливості вітчизняного господарства і відповідне зростання вхідних іноземних інвестицій є невід'ємною частиною економічного зростання.

Рис. 1. Місце іноземних інвестицій в процесі економічного зростання України

Джерело: складено автором

Тобто, розробка стратегії економічного зростання України має здійснюватися з урахуванням наявних проблем вітчизняного інвестиційного клімату, містити чіткий інструментарій змін, які необхідно впроваджувати як на державному, так і на місцевому рівнях, щоб підвищити інвестиційну привабливість національної економіки. На нашу думку, найбільш істотними параметрами, які мають бути трансформовані в економічній системі нашої країни і, відповідно, створити підґрунтя для припливу інвестицій з-закордону, є:

- удосконалення ринкових механізмів та лібералізація монополізованих ринків;
- захист прав власності іноземних інвесторів, встановлення рівних правил гри шляхом усунення лобізму з боку олігархів;
- забезпечення передбачуваної та прозорої податкової політики, зниження рівня тіньової економіки за рахунок діджиталізації усіх можливих аспектів на макроекономічному рівні;
- спрощення процедур зовнішньої торгівлі шляхом вдосконалення системи «Єдиного вікна» та зменшення рівня контрабанди;
- поглиблення транскордонного співробітництва окремих українських регіонів та відповідних держав Європейського Союзу;
- надання іноземним інвесторам пільгових умов, якщо їх діяльність у майбутньому буде відповідати певним зобов'язанням, на основі яких з боку України представлено фінансові або податкові стимули;
- модернізація інфраструктури вітчизняного фондового ринку цінних паперів та елементів її системи регулювання до сучасних норм і стандартів функціонування європейських фондових бірж.

Не менш важливим етапом формулювання стратегії економічного зростання України є визначення найбільш перспективних галузей вітчизняного господарства, залучення іноземних інвестицій до яких створювало б максимально позитивний синергетичний ефект на суміжні сфери національної економіки. До даних галузей можна віднести: відновлювану енергетику, ІТ-сферу, ринок медичних послуг та фармацевтику, харчову промисловість, аграрний сектор, а також машинобудування і креативну індустрію. Інтенсивний розвиток даних секторів дасть змогу збільшити підвищити частку продукції з високою доданою вартістю та, в цілому, забезпечить якісне зростання конкурентоспроможності національної економіки.

Висновок. Таким чином, розробка комплексної стратегії, що містить вищезазначені заходи поліпшення інвестиційного клімату національної економіки, та їх ефективна імплементація сприятиме збільшенню обсягів іноземного капіталу. Відповідно, іноземні інвестиції створюватимуть підґрунтя для нагромадження досвіду, технологій і знань з боку українських підприємств, та росту розміру заробітних плат з боку населення. В результаті взаємодії даних факторів збільшиться національний рівень споживання, що стимулюватиме якісний розвиток суміжних галузей вітчизняного виробництва. В підсумку чіткої реалізації програми економічного зростання, має відбутися піднесення національної економіки України і зміцнення її конкурентних позицій на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2020/>

Скорина Владислав Олександрович,
здобувач освітньо-наукового рівня вищої освіти,
доктор філософії за спеціальністю 051 «Економіка»,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

РОЗВИТОК ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ І ПРЯМОГО ЗАРУБІЖНОГО ІНВЕСТИВАННЯ

У розвитку теорії міжнародної торгівлі виділяють певні етапи. Починаючи з 1930-х рр. стає загальновизнаним неокласичний підхід до міжнародної торгівлі – теорія Хекшера-Оліна. У 1980-1990-х рр. розробляється підхід, альтернативний неокласичному і сформував так звану нову теорію торгівлі. Мова про дослідження П. Кругмана, Е. Хелпмана, Дж. Маркузе, Е. Венейблза і ін., передумовами яких стала наявність недосконалої конкуренції на товарних ринках, економії від масштабу і диференціація вироблених благ. При цьому передбачалася симетричність фірм – учасників ринку, тобто їхня однорідність (гомогенність), здатність всіх фірм до експорту [1].

У той же час емпіричні спостереження давали досить цікаві результати: не всі компанії в будь-якій галузі є експортерами, тільки найбільш продуктивні і, як правило, більші фірми. На тлі підвищення якості статистичних даних в 2000-х рр. з'являються дослідження, що пропонують аналізувати міжнародну торгівлю і прямі іноземні інвестиції з урахуванням названих вище передумов і допущення про наявність в галузі неоднорідних (гетерогенних) фірм, що відрізняються за рівнем продуктивності. Дані дослідження представлені роботами М. Меліц, С. Йепла, Е. Хелпмана, Е. Бернарда, Дж. Оттавіано та ін. Особливо актуальні в даному контексті базова модель гетерогенних фірм в міжнародній торгівлі Меліц і модель Хелпмана, Меліц і Йепла, в якій аналізується вибір гетерогенними фірмами альтернативних стратегій при міжнародній експансії – здійснення експорту або пряме іноземне інвестування і виробництво благ за кордоном [2]. У ряду авторів даний підхід отримав назву новітньої сучасної теорії міжнародної торгівлі та іноземного інвестування.

Чому фірми, що мають різну продуктивність, відрізняються неоднаковим поведінкою в частині продажів на внутрішньому ринку, експорту і інвестицій за кордон? Відповідь пропонується шукати в наявності витрат експортних операцій і прямих інвестицій за кордон. Раніше увагу на цих витратах не акцентувати, хоча, на думку М. Обстфельд і К. Рогоффа, вони можуть нести відповідальність за деякі так звані пазли міжнародної макроекономіки. Про які витратах йдеться? Якщо фірма продає свою продукцію на внутрішньому ринку, то, в силу наявності відомих всім постійних витрат, вона повинна мати певний мінімальний рівень продуктивності і продажів, що забезпечує безбитковість операцій. Якщо її продуктивність нижче, в довгостроковому періоді їй доведеться покинути ринок.

У той же час у фірм-експортерів є додаткові постійні та змінні витрати. Постійні витрати пов'язані з необхідністю створення торгових представництв за кордоном, пристосування продукції до іноземним технічним стандартам і проведення її сертифікації, реклами, в цілому – з кастомізації товарів згідно вимогам на зарубіжних ринках. Змінні витрати – це транспортні витрати, включаючи страхування вантажів, і оплата митних зборів і зборів. Наявність даних витрат призводить до того, що фірма, що претендує на статус експортера, повинна володіти більшою продуктивністю, ніж якщо вона має намір реалізовувати продукцію тільки на внутрішньому ринку. Критично мінімальний рівень ефективності забезпечує беззбитковість експортних операцій, перевищення даного рівня дає можливість як експортувати товар, так і продавати його на домашньому ринку [3].

А як йдуть справи в разі, якщо фірма вибирає вихід на закордонні ринки за допомогою прямих інвестицій? З одного боку, постійні витрати фірми виявляються вищими, ніж в разі тільки експортних операцій. Адже поряд з кастомізацією своєї продукції, виконанням вимог її відповідності технічним стандартам, сертифікації, проведенням реклами компанія повинна понести одноразові капітальні витрати на придбання виробничих активів за кордоном або формування цих активів «з нуля». З іншого боку, випадають змінні витрати, пов'язані з оплатою транспортування товарів за кордон, митних зборів і зборів. Це означає, що при однаковому зростанні продуктивності фірми-експортера і фірми, що здійснює прямі іноземні інвестиції, прибуток останньої буде збільшуватися більш швидкими темпами. А якщо при якомусь граничному рівні виробництва прибутковість інвестиційної стратегії виходу на закордонні ринки перевищить прибутковість стратегії експорту, очевидно, що фірма прийме рішення про здійснення прямих інвестицій за кордон. Виходить, що прямі іноземні інвестиції реалізують найбільш ефективні фірми в галузі.

Висновок. Оскільки на зарубіжний ринок виходять найбільш продуктивні фірми (за допомогою експорту або прямих іноземних інвестицій), що витісняють місцеві найменш ефективні компанії, середня продуктивність фірм в кожній країні збільшується, ефективність національних і світової економіки зростає.

Список використаних джерел

1. Алімова О. Зовнішньоторговельна політика України: сучасний стан та перспективи розвитку / О. Алімова // Унів. наукові записки. 2013. № 1. С. 404–410.
2. Сазонець О. М. Розвиток міжнародної торгівлі за допомогою інформаційних послуг / О. М. Сазонець // Актуальні проблеми економіки. 2013. № 1. С. 51–57.
3. Шевченко Ю. О. Основні тенденції розвитку національної сфери послуг в умовах глобальної економічної нестабільності / Економічний вісник. 2013. №3. С. 59–67.

2. СТРАТЕГІЇ ПОСИЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Єременко Олена Миколаївна,

к.е.н., доцент,

Донецький державний університет управління,

Маріуполь, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ ДЕРЖАВИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

Основним фактором успіху країн в умовах глобалізації є конкурентоспроможність. Конкурентоспроможність національної економіки можна розглядати в цілому, однак, високі конкурентні позиції держави на міжнародній арені неможливі без забезпечення високих показників конкурентоспроможності її регіонів.

Конкурентоспроможність регіону розглядається як здатність регіональної економіки оптимізувати власні активи (земля, капітал та ін.), щоб конкурувати і процвітати на національному та світовому ринках і пристосовуватися до можливих змін на цих ринках.

Щоб зробити регіон конкурентоспроможним, необхідно створити сприятливі умови для конкурентоспроможності підприємств, що діють в цьому регіоні. У цьому сенсі конкурентоспроможність регіону є синонімом його інвестиційної привабливості.

Конкурентоспроможний регіон відрізняється ефективним використанням ресурсів. Це не тільки ефективне використання сировинної бази регіону, а й людських ресурсів, тобто забезпечення високої зайнятості населення. З цієї точки зору конкурентоспроможність регіону – це продуктивність використання регіональних ресурсів, в першу чергу робочої сили і капіталу, в порівнянні з іншими регіонами, що віддзеркалюється у величині валового регіонального продукту на душу населення, а також в його динаміці.

Основними цілями регіональної політики є: [1, с. 92–97]

- забезпечення економічних, соціальних, правових і організаційних основ регіоналізації, створення єдиного економічного простору;
- забезпечення єдиних мінімальних соціальних стандартів і рівного соціального захисту, гарантування соціальних прав громадян, встановлених Конституцією, незалежно від економічних можливостей регіонів;
- вирівнювання умов соціально-економічного розвитку регіонів;
- запобігання забрудненню навколишнього середовища, а також ліквідація наслідків його забруднення, комплексний екологічний захист регіонів;

- пріоритетний розвиток регіонів, що мають особливо важливе стратегічне значення;
- максимальне використання природно-кліматичних особливостей регіонів;
- становлення і забезпечення гарантій місцевого самоврядування.

Факторами конкурентоспроможності регіону є обставини, дії людей, влади, бізнесу та ін. Також фактори конкурентоспроможності регіону включають в себе і фактори, що забезпечують економічний розвиток.

Під зовнішніми розуміються такі чинники конкурентоспроможності регіону, зміна яких не є наслідком рішень і дій суб'єктів на рівні регіону. До них можна віднести рішення на регіональному рівні, рішення компаній, чия діяльність здійснюється в декількох регіонах, зміни на міжнародних ринках тощо.

Внутрішніми є ті фактори, зміна яких є наслідком рішень і дій суб'єктів, що діють на рівні конкретного регіону. Ними можуть бути: соціально-економічна політика, промислова політика та ін.

Конкурентоспроможність регіону залежить від галузевої структури. Різні галузі мають різний рівень створюваної доданої вартості. Як правило, висококваліфікована робоча сила прагне знайти роботу в галузях з високим рівнем доданої вартості, що говорить про більш високу продуктивність в них. Варто відзначити, що і всередині галузей існують значні відмінності в продуктивності.

Таким чином, високі темпи економічного розвитку (або зростання) регіону можуть бути пов'язані зі значним упором на розвиток динамічних і швидко зростаючих галузей економіки, а не на концентрацію зусиль в традиційних для даного регіону галузях спеціалізації.

Ключову роль в економічному розвитку на регіональному рівні безсумнівно відіграють знання та інновації, а географічна розбивка тільки підкреслює відмінності в розвитку. [2, с. 83–87]

Згідно з дослідженнями, регіони, які генерують значну кількість патентних заявок, є більш динамічними. Також і державне фінансування для підтримки інновацій зосереджується в цих регіонах.

Роль державного сектора в розвитку регіональних інноваційних систем служить як сполучна ланка передачі знань і інновацій всередині і за межами регіонів.

Активізації інноваційної діяльності сприяють кластери, які створюють переваги, як для самих суб'єктів кластера, так і для регіональної і національної економіки в цілому. У кластерах накопичуються знання і навички технологічного та комерційного характеру, до того ж ефективність комунікацій усередині кластера сприяє швидкому поширенню цих знань всередині кластера. А конкуренція між учасниками кластера служить каталізатором створення інновацій. Співпраця з університетами і науковими центрами, а також між постачальниками і виробниками прискорює впровадження інновацій. Кластери стимулюють розвиток малого і

середнього бізнесу в регіонах, що важливо в рамках стратегії економічного розвитку країни.

Економічний розвиток регіону неможливий без інвестицій. До того ж, з точки зору інноваційного розвитку інвестиції є важливими з позиції забезпечення розвитку нових технологій. Існує ряд моментів, на які звертають увагу інвестори, перш за все це репутація і імідж території, а також ряд факторів, таких як соціальні, інституційні, виробничі, ресурсні, кліматичні та географічні.

Варто відзначити роль прямих іноземних інвестицій в підтримці інновацій та розвитку регіональних інноваційних систем. Перш за все, іноземні інвестиції в високотехнологічні галузі надходять в ті регіони, де вже існує певні позитивні зрушення в розвитку інноваційної та технологічної складової.

Однією з важливих проблем країни на даний момент є витік населення з менш розвинених регіонів в більш розвинені, особливо, в столицю і крупні обласні центри. В якості причини цього можна відзначити широкі можливості працевлаштування в іншому регіоні. Тобто населення покидає менш розвинені регіони і влаштовується в тих регіонах, де вище зростання виробництва і диверсифікація економіки.

Розглянуті вище фактори є ключовими в забезпеченні конкурентоспроможності регіону. Однак, такий фактор як інфраструктура, є основним у забезпечення конкурентоспроможності регіону апріорі. Без належної інфраструктури неможливо говорити про забезпечення конкурентоспроможності регіону. Наявність інфраструктури та її розвиненість визначає доступність ринків і якість життя населення. [3, с. 512–515]

Фактори конкурентоспроможності регіону мають тенденцію змінюватися в часі в залежності від світових тенденцій розвитку економіки та технічного прогресу. Загалом, з часом, чинників конкурентоспроможності стає все більше і більше, а змінюється те, який фактор з усього числа стає ключовим. На даний момент ключовим фактором є інновації. Рішення завдання підвищення конкурентоспроможності регіону на сучасному етапі визначається переходом економіки на інноваційний шлях розвитку, який залежить від науково-інноваційного потенціалу регіону. В даному контексті конкурентоспроможність регіону залежить від його порівняльних переваг в області науки, техніки, технологій і рівня використання інновацій у виробничому процесі регіону.

Висновок. Ефективне використання регіонального потенціалу призводить до економічного розвитку країни в цілому. Завдання підвищення конкурентоспроможності регіонів полягає в зниженні диференціації між регіонами, збереженні територіальної цілісності країни, підвищенні зайнятості і якості життя населення і як наслідок, підвищенні конкурентних позицій країни на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Рогатіна Л. П. Стратегічне управління економічним розвитком, його особливості та роль у формуванні конкурентних переваг регіону. *Економіка та держава*. 2018. № 2. С. 92–97.
2. Левченко Ю. Г. Глобальний інноваційний рейтинг України та конкурентоспроможність національної економіки. Конкурентоспроможність національної економіки: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, 5–6 жовтня 2017 р. К., 2017. 569 с.; С. 83–87.
3. Тимофієва С. Б. Конкурентні переваги регіону та вплив на них параметрів регіональної інфраструктури. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 9. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського. С. 512–515.

Якушева Оксана Вікторівна,

кандидат економічних наук, доцент,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

ОЦІНКА ПРИВАБЛИВОСТІ БІЗНЕСУ В КІРОВОГРАДСЬКОМУ РЕГІОНІ

Готельний бізнес є основною складовою туристичної індустрії за обсягом матеріальних, а також фінансових ресурсів. Тому актуальність проблеми полягає в дуже стрімкому зростанні попиту на послуги закладів готельно-ресторанного господарства, а саме на заклади, що є найбільш комфортними для потенційних споживачів, тому процедура ініціалізації, дослідження ринку та самої концепції закладу готельно-ресторанного типу буде актуальною та доцільною [1, с.195].

Кропивницький – місто і районний центр Кропивницького району Кіровоградської області. Місто є досить розвиненим і відіграє значну роль серед районів Кіровоградської області.

У місті Кропивницький функціонує три готельно-ресторанних комплекси, 1 піцерія, 7 кафе та 2 ресторани. Однак вони різняться між собою. В більшості випадків встановлена ціна не відповідає заявленій якості [2]. Торговельне обслуговування міста здійснюють 96 підприємств торгівлі та центральний ринок. Окрім цього, в місті розташовано 6 автомайстерень та 8 автозаправних станцій. Адміністративно-управлінський апарат представлений 11 структурними одиницями.

Місто Кропивницький є центром та має чималу транспорту систему як для міста такого значення. Відстань до Києва – 305 км. Через місто проходять автошляхи: Кропивницький – Кривий Ріг – Запоріжжя (256 км), Кропивницький – Платонове (на м. Кишинів) – 257,9 км. У самому місті є декілька маршрутів міського транспорту, шкільні автобуси та інші [3]. Враховуючи конкурентне положення міста та його інвестиційну привабливість проаналізуємо показники діяльності готельно-ресторанного господарства.

Визначення місткості ринку є актуальним з позиції вивчення завантаження ринку послуг у м. Кропивницький. Для цього необхідно прослідкувати динаміку показників завантаженості закладів розміщення (табл. 1).

Отже, як можна побачити з даної таблиці, кількість готелів, середня кількість номерів в готелях, одноразова місткість та можлива пропускна спроможність у 2019 році, порівняно із 2018 роком, не змінилася. Однак кількість туристів у 2019 році зросла на 580 осіб. Кількість людино/дів перебування у 2018 році становила 14 132, а у 2019 вона зросла до 17 665, тобто зросла на 3533 людино/дів. Також видно, що коефіцієнт завантаженості готелів у 2019 році виріс на 0,5. З цього можна зробити висновок, що кількість туристів і термін їхнього перебування у готелях у 2019 році значно зріс, що демонструє позитивну динаміку.

Таблиця 1 – Динаміка показників завантаженості готелів м. Кропивницький

№	Показник	2018 рік	2019 рік	Відхилення
1.	Кількість готелів	4	4	0
2.	Середня кількість номерів в готелях	20	20	0
3.	Одноразова місткість	60	60	0
4.	Можлива пропускна спроможність	19710	19710	0
5.	Кількість туристів	6486	7066	580
6.	Кількість людино/дів перебування	14132	17665	3533
7.	Коефіцієнт завантаженості готелів	3	3,5	0,5

Джерело: [2]

Варто також проаналізувати ринок послуг м. Кропивницький, тобто дізнатись про наявні у місті заклади готельного та ресторанного господарства, їхню кількість та якість послуг, що вони надають (табл. 2).

Таблиця 2 – Насиченість ринку міста закладами готельно-ресторанного господарства

№	Вид закладу	Кількість підприємств, од.	Інвентарна кількість місць, од.
Засоби розміщення			
1	Готелі 3*	3	55
2	Готелі без категорії	1	6
	Разом	3	54
Заклади ресторанного господарства (центр міста)			
1	Ресторан	2	390
2	Кафе	3	115
	Разом	5	505

Джерело: [2]

Як можна побачити з даної таблиці, у місті є лише три готелі, які можна віднести до категорії 3*, та один мотель, загальна місткість закладів розміщення 55 одиниць. У місті немає готелів категорії 4* та 5*, оскільки недоцільно розміщувати заклади такого рівня, тому що у даному випадку не буде попиту на їхні послуги. В місті невисокий рівень заробітних плат, а заможних жителів мало, як і багатих гостей міста.

У місті є два ресторани та три кафе, загальною місткістю 1000 одиниць. Ресторани можна віднести до класу «вищий», одне кафе до класу «вищий», решта – до класу «перший».

З вищесказаного можна зробити висновок, що місто мало насичене закладами готельно-ресторанного господарства.

Для визначення, які саме заклади готельного господарства є в місті і чи доцільно будувати ще один, варто дослідити конкурентів даного ринку послуг, послуги, що вони надають та переваги, які мають. результати даного дослідження подані у вигляді табл. 3.

Таблиця 3 – Конкурентні профілі підприємств готельно-ресторанного господарства

Показник	Готель «Марія»	«Готель АпартЮа»	Мотель «Петрівський»
Інвентарна кількість місць	29	18	6
Площа номерів м ² :			
напівлюкс	15	14	–
стандарт	12	10	9
Категорія	3*	3*	Мотель
Наявність ЗРГ	Ресторан	Ресторан	Кафе-бар
Місцезнаходження	вул. Горького, 1-а	вул. Леніна, 244	вул. Горького, 46
Додаткові послуги (безкоштовні)	Літній майданчик з фонтаном, танцмайданчик	Танцмайданчик	Камери схову
Платні послуги (платні)	Жива музика	Сауна	СТО
Відстань до автовокзалу	50 м	6 км	300 м

Джерело: [4]

Висновок. Таким чином, проведене дослідження готельного бізнесу у Кіровоградському регіоні показало його готовність до розширення інвестиційних, ресурсних та інноваційних можливостей.

Список використаних джерел

1. Якушев О. В. Інноваційні технології в управлінні бізнес-процесами підприємств сфери готельно-ресторанних та туристичних послуг *Науковий журнал. Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації*. Київ: 2020. Том 3, № 2. С. 195–208.

2. Гуцалюк О. М., Якушева О. В., Сушко Н. В. Ініціалізація та концепція проектування підприємств готельного бізнесу в Кіровоградському регіоні. *Науковий Журнал. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія: економіка і менеджмент*. Випуск №1 (28), 2020. Черкаси: СУЕМ, 2020. С.168–178.

3. Статут територіальної громади міста Кропивницького. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://kr-rada.gov.ua/statut-teritorialnoyi-gromadi/>

4. Головне управління статистики у Кіровоградській області. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.kr.ukrstat.gov.ua/>

Барбанова Ірина Сергіївна,
здобувач освітньо-наукового рівня вищої освіти,
доктор філософії за спеціальністю 051 «Економіка»,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дослідженню питань інноваційного потенціалу регіону присвячено значну кількість наукових праць відомих українських науковців, таких як С. Ілляшенко, М. Данько, Л. Федулова, В. Денисюк. Водночас слід зазначити, що не зважаючи на досить високу активність науковців у цій тематиці, ще багато важливих аспектів, що стосуються різних складових інноваційного регіонального розвитку та створення дієвої системи управління ним потребують подальших детальних та ґрунтовних досліджень.

Досліджуючи праці науковців щодо сутності інноваційного потенціалу доходимо до висновку, що єдиного визначення змісту цього поняття не існує, кожен науковець дає йому власне трактування. Одним з підходів до сутнісного визначення змісту досліджуваного терміну є розуміння потенціалу як міри єдності досягнутого, яке може бути використане з певною метою, і можливістю, тобто досяжного за певних умов. Тобто інноваційний потенціал це «сукупність елементів, які необхідні для вирішення певних виробничих проблем, і готовність суб'єкта господарювання до їх вирішення» [2, с. 176]. При цьому науковці розрізняють інноваційний потенціал економічно-господарської системи, галузі, регіону та окремого суб'єкта господарювання. Узагальнюючи можна сказати, що інноваційний потенціал регіону являє собою наявні та приховані ресурси певної території, які необхідно активізувати для досягнення прискорення інноваційного розвитку.

Розглянемо інноваційний потенціал в контексті трьох найважливіших складових його потенціалів які необхідні для прискорення процесу інноватизації Черкаської області, а саме фінансового, науково-технічного та людського потенціалів.

1. Фінансовий потенціал. Дане поняття можна розглядати як «сукупність фінансових ресурсів і можливостей їх формування, нарощування та ефективного використання відповідно внутрішніх і зовнішніх умов для задоволення потреб суб'єктів регіону та забезпечення його соціально-економічного та інноваційного розвитку» [3, с. 115]. З метою набуття розуміння щодо розміру і динаміки фінансового потенціалу, проаналізуємо витрати на виконання наукових досліджень і розробок та витрати інноваційної діяльності підприємств Черкаської області за період 2013-2019 рр., табл. 1.

Наведені у таблиці фактичні фінансові витрати на виконання наукових досліджень і розробок, виражених в національній валюті та у дол. США, свідчать про те, що і так недостатній рівень фінансування проєктів у науковій сфері в Україні, ще з кожним наступним роком скорочується. Особливо це простежується за динамікою доларового еквіваленту розміру витрат на виконання наукових досліджень і розробок, де за досліджуваний період скорочення становило понад 3,3 рази. Такий стан є першим кроком до гальмування всіх тенденцій розвитку та послаблення економічних і соціальних позицій як окремого регіону, так і скорочення темпів соціально-економічного розвитку на рівні національної економіки.

Таблиця 1 – Витрати на виконання наукових досліджень і розробок та витрати інноваційної діяльності підприємств Черкаської області

Роки	Витрати на виконання наукових досліджень і розробок, тис. грн.	Витрати на виконання наукових досліджень і розробок, дол. США	Загальна сума витрат на інноваційну діяльність підприємств, тис. грн.
2013	57520,5	7199,1	28561,9
2014	53428,9	4493,6	30351,2
2015	98270,6	4499,6	53539,0
2017	97350,6	3659,8	124705,4
2019	52040,2	2168,3	84467,7

Джерело: Побудовано за даними [4]

Аналізуючи загальну суму витрат на інноваційну діяльність підприємств слід зазначити, що, по-перше, розміру цих витрат є недостатньо для інноваційного ривка, а, по-друге, близько 80% від цих коштів є власними ресурсами підприємств. Низький рівень зовнішніх по відношенню до підприємства інвестицій у інноваційну діяльність може бути поясненим високим ступенем ризикованості таких витрат, відсутністю гарантій та значними термінами окупності, що у комплексі веде до неефективного використання інноваційного потенціалу регіону.

2. Науково-технічний потенціал визначається наявними у країні можливості в галузі науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок. Це досягнення фундаментальної та прикладної науки, нові технології, дослідно-експериментальна база, а також науково-технічні й конструкторські кадри високої кваліфікації [5, с. 154]. Науково-технічний потенціал є однією з

найважливіших складових інноваційного потенціалу тому, що саме тут відбувається створення і обґрунтування нового знання, що сприяє посиленому інноваційному розвитку території. Наглядним показником науково-технічного потенціалу є число науковців, задіяних у виконання наукових досліджень та розробок, табл. 2.

Таблиця 2 – Кількість осіб, задіяних у виконання наукових досліджень та розробок за 2015-2019 рр. в Черкаській області

Роки	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість осіб	2038	780	705	676	485

Джерело: Побудовано за даними [4]

Отже можна констатувати, що з кожним наступним роком число працівників, задіяних у науковій сфері зменшується великими темпами, така негативна тенденція може вказувати на те, що відбувається витік наукових кадрів до інших регіонів України чи за її межі, що є першим сигналом настання кризи у сфері науки регіону.

3. Людський потенціал, який виступає соціально-економічною категорією, зміст якої розкривається у «прояві якісних і кількісних біологічних, фізіологічних, духовних, моральних, творчих, соціальних, економічних та інтелектуальних властивостей індивіда, соціальних груп або населення країни, які лише за умови їх ефективного використання забезпечать його розширене відтворення» [1, с. 15]. Розвиваючи всі перераховані якості з раннього віку і на протязі всього свого життя кожна людина може зробити суттєвий вклад у розвиток свого міста, регіону, країни. Результатом позитивного впливу обсягу нагромадженого людського капіталу на інноваційний розвиток регіону має стати зростання числа створених та запроваджених інновацій, отриманих охоронних документів на винаходи.

За даними Українського інституту інтелектуальної власності Черкаська область належить до типу регіонів в яких не висока патентна активність і за останні роки не перевищувала 1,5% від загального показника в Україні, що вказує про недостатню активізацію людського потенціалу [6].

Висновок. Отже, оцінюючи три основних складових інноваційного потенціалу Черкаській області можна стверджувати, що фінансування наукових досліджень, інноваційної діяльності, кількість наукових працівників у щороку зменшується, що тягне за собою відставання інноваційного та економічного розвитку. Для того, щоб прискорити інноваційний розвиток потрібно, перш за все, зібрати та почати активізовувати весь наявний та прихований інноваційний потенціал регіону, виробити стратегію інноваційного розвитку регіону та створити механізм інноваційного розвитку регіону.

Список використаних джерел

1. Задорожна С. М. Відтворення людського потенціалу в умовах трансформації регіональних соціально-економічних систем: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. уаук: спец. 08.00.07 – «Демографія, економіка праці, соціальна політика і економіка». Київ: 2006. 28 с.
2. Каюда О. П., Колесніченко В. Ф. Інноваційна діяльність: від оцінки привабливості до інвестиційного забезпечення. Монографія. Харків: ХНЕУ, 2009. 276 с.
3. Кириленко О. П. Місцеві фінанси. Київ: Знання, 2007. 677 с.
4. Наукова та інноваційна діяльність Черкаської області / Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України в Черкаській області. URL: http://www.ck.ukrstat.gov.ua/?p=stat_nauka/ (дата звернення: 15.03.2021).
5. Національна економіка / за заг. ред. В. П. Решетило; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків: ХНАМГ, 2009. 386 с.
6. Український інститут інтелектуальної власності / Офіційний веб-сайт / URL: <https://ukrpatent.org/uk> (дата звернення: 15.03.2021).

Махно Сергій Вікторович,

здобувач освітньо-наукового рівня вищої освіти,
доктор філософії за спеціальністю 051 «Економіка»,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

ОЦІНКА РІВНЯ ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Проблема оцінки освітнього потенціалу актуальна не тільки в світовому аспекті, вона представляється значущою і для окремого регіону, так як сучасна економіка характеризується зростаючою роллю знань. Розвиток регіональної економіки визначається ефективністю використання потенціалу території, в першу чергу, регіонального освітнього потенціалу.

В останні роки різко зріс інтерес до вивчення оцінки процесів інтелектуального розвитку, науково-освітнього та інноваційного потенціалів суспільства. Для вимірювання інтелектуального потенціалу суспільства виділяються дві головні характеристики: наука і освіта, які прямо або побічно відображають інтелектуальний потенціал всього суспільства.

Для оцінки освітнього потенціалу з урахуванням соціально-економічного стану регіону нами був розроблений індекс, що включає: навантаження освітніх установ, фінансову забезпеченість в сфері освіти, стан трудових ресурсів і індекс освіти [1].

Для кожного суб'єкта центру фінансової відповідальності було розраховано 11 показників, на основі яких побудовані оцінки кожного з 4 рівнів. За формулою середньої арифметичної був отриманий інтегрований показник оцінки освітнього потенціалу регіону [2].

За розробленою методикою були розраховані індекси для регіонів:

1. Рівень навантаження установ, який оцінює завантаженість установ учнями. Він будується за наступними показниками: середня чисельність населення; число дошкільних та загальноосвітніх установ і чисельність дітей, які навчаються в них; число закладів середньої та вищої професійної освіти і чисельність студентів, що навчаються в них. За розрахунками найбільшим навантаженням навчальних закладів має Одеська область, найслабшою – Волинська область, Харківська область має невелике навантаження, займає 3 місце.

2. Фінансова забезпеченість оцінена з точки зору кадрової зацікавленості роботи в тому чи іншому регіоні і з точки зору інвестицій та витрат в сфері освіти. Для розрахунку були зібрані і проаналізовані наступні дані: інвестиції в основний капітал в сфері освіти; витрати консолідованих бюджетів на соціально-культурні заходи в сфері освіти; середньомісячна заробітна плата в галузі освіти; величина прожиткового мінімуму працездатного населення. За фінансової забезпеченості можна виділити 3 суб'єкта з високим індексом, лідируюча позиція належить Київській області,. У структурі субіндексів видно, що за рівнем оплати праці у сфері освіти Тернопільська область має дуже слабкі позиції і сильно відхиляється від медіанного значення. Це говорить про те, що в області низька заробітна плата до прожиткового мінімуму.

3. Трудові ресурси дозволяють оцінити регіон з точки зору зайнятості економічно активного населення. Вони вийшли на основі субіндексів, побудованих на наступній інформації: чисельність безробітного населення; чисельність економічно активного населення; чисельність осіб, зайнятих у сфері освіти; середня чисельність населення. За трудовим ресурсам на 1 місці знаходиться м. Київ, на останньому – Закарпатська область. У структурі суб'індексів Запорізька область перевищує всі медіанне значення.

4. Індекс освіти є одним з показників індексу розвитку людського потенціалу, він відображає рівень грамотності дорослого населення і комбінований показник сукупної частки учнів [3]. Рівень грамотності дозволяє дізнатися, скільки відсотків населення опанувало читанням і письмом, в той час як сукупна частка учнів вказує відсоток учнів, починаючи з дитячих садків і закінчуючи вищою освітою. За даними індексу освіти лідируючі позиції займає м. Київ.

За розрахованої методикою регіони були згруповані за допомогою кластерного аналізу. Даний вид аналізу добре зарекомендував себе у всіх сферах життєдіяльності людини.

Незважаючи на високий рівень показника індексу робочої сили і великий потенціал регіону за ступенем завантаження установ в Одеській області, слабкі позиції має фінансова забезпеченість. Це говорить про неефективне використання потенціалу регіону. Представлений інтегрований показник, як нам здається, може враховуватися в рейтингу закладів. Моніторинг діяльності закладу можна будувати у відриві від індивідуальних особливостей регіону, в якому розташований виш.

Список використаних джерел

1. Акулов М. Г. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. / Акулов М. Г., Драбаніч А. В., Євась Т. В. та ін. К.: Центр учбової літератури, 2012. 328 с.
2. Овечкіна О. А. Показники оцінки наукової складової інтелектуального потенціалу вітчизняної економіки: негативні та позитивні зміни / О. А. Овечкіна URL: <http://intkonf.org/ken-ovechkina-oa-pokazniki-otsinki-naukovoyiskladovoyiintelektualnogo-potentsialu-vitchiznyanoyiekonomiki-negativni-ta-pozitivni-zmini/>
3. Пасека С. Р. Соціально-трудовий потенціал регіону: теорія і практика розвитку: монографія / С. Р. Пасека. Черкаси, 2012. 606 с.

Медведєв Григорій Вікторович,
здобувач освітньо-наукового рівня вищої освіти,
доктор філософії за спеціальністю 051 «Економіка»,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ

Однією з найважливіших складових туристичної галузі, яка визначає її справжній потенціал, є готельна індустрія. В Україні у період ринкових відносин розвиток готельного господарства вимагав підвищення конкурентоспроможності готельних компаній на внутрішньому та світовому туристичному ринку. Однак неможливо сформулювати однакові рекомендації щодо всіх готельних комплексів, щоб забезпечити успіх напевне. Рекомендації щодо вдосконалення та розвитку готельного господарства на кожному конкретному ринку (регіональному, міжнародному, внутрішньому, місцевому) є найбільш доречними. Тому в сучасних умовах, коли розвиток українського регіону є незбалансованим, необхідно приділити особливу увагу формулюванню регіональної стратегії розвитку готельного господарства з метою підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності регіонального готельного комплексу [1].

Тільки тоді, коли окремі готельні компанії в регіоні сформують конкурентну ринкову стратегію, може бути сформований конкурентне готельне підприємство, що підвищить конкурентоспроможність готельного бізнесу в регіоні та країні та покращить конкурентоспроможність усього туристичного продукту. Поведінка та успіх окремого підприємства залежить від виявлення конкурентних переваг та розробки конкурентних стратегій. Конкурентна стратегія кожного підприємства формулюється відповідно до структури попиту, галузей та конкретних ринкових умов, тому лише шляхом ретельного аналізу найбільш конкурентоспроможного ринку та діяльності конкурентів можна сформулювати ефективну конкурентну стратегію.

Сьогодні не існує методу аналізу конкуренції та конкурентів, визначення конкурентних переваг та порівняння конкурентоспроможності підприємств та

послуг (товарів). Насправді, майже завжди неможливо зібрати всі дані, необхідні для аналізу конкурента. Для цього широко використовується зарубіжний досвід.

Формування конкурентоспроможного регіонального готельного комплексу визначається ринковим середовищем, тому рекомендується вивчити його формуючі фактори та ринок готельних послуг як складову організації та господарського механізму готельного бізнесу [2].

Для того, щоб сформулювати конкурентну стратегію, готельний ринок також слід оцінювати як конкурентне середовище для готельного бізнесу. Необхідно оцінити місткість ринку та інтенсивність конкуренції. Для того, щоб визначити позицію компанії на регіональному готельному ринку, потрібно скласти конкурентну карту.

У світі з точки зору переваг сегментації як однієї із стратегій досягнення конкурентоспроможності існують різні способи сегментування споживчого ринку та споживачів, але єдиного методу сегментації не існує. Вибір попиту та критерії розподілу залежать від конкретних умов кожного ринку.

Беручи до уваги регіональні особливості готельного комплексу, його конкурентні позиції на ринку та аналіз внутрішнього середовища, компанія здатна сформулювати найкращу конкурентну стратегію [3].

Сучасний стан готельного господарства повинен враховувати прогнози попиту для визначення ціни на готельні послуги. Відповідно до попиту коригуються стратегії корпоративної конкуренції та активно використовуються також і цінова конкуренція. Зокрема, використання знижок для стимулювання попиту не завжди підходить для готельного господарства. Для гнучкого ціноутворення необхідно враховувати ризики при ціноутворенні готельних послуг [1].

Враховуючи важливість розуміння інформації про готельний ринок, рекомендується створити систему моніторингу – систему спільної інформації, яка дозволяє аналізувати інтерактивні взаємовідносини між готелем, конкурентами та ринком, щоб готель завжди міг зрозуміти фактичну ціну на надання послуг та орієнтуватись на ринку.

Обмін інформацією може здійснюватися за такою схемою:

- надсилати щотижневу інформацію про готель муніципальному уряду факсом або електронною поштою за встановленою формою;
- аналіз інформації що була отримана в управлінні, та зведення її у єдину таблицю;
- розповсюдити зведені дані між учасниками готельної системи взаємної інформації у вигляді звітів та графіків.

Висновок. Отже, створення загальноміської, регіональної та державної бази даних про стан готельного ринку дозволить потенційним інвесторам приймати зважені рішення. Порівняльні показники аналізу дозволять керівництву готельної компанії отримати найновішу інформацію про ринкові умови готельних послуг та визначити позицію кожного готелю на ринку для

контролю ситуації та визначення стратегії збуту. Щомісяця є можливість розробляти конкурентну карту готельного ринку, оскільки для її редагування достатньо інформації, яка дозволить відстежувати місцевий ринок готельних послуг. Відділи, що координують роботу готельних компаній, система взаємної інформації дозволить організаціям формувати та реалізовувати цільові плани розвитку готельного господарства для координації діяльності агентств, підприємств та організацій, незалежно від галузевої власності на готель.

Список використаних джерел

1. Андренко І. Б. Організаційно-економічні аспекти розвитку готельного господарства регіону: дисертація канд. екон. наук: 08.10.01 / Харківська держ. академія міського господарства. Х., 2003.
2. Василенко В. О., Ткаченко Т. І. Стратегічне управління: Навчальний посібник: Навчальне видання. К.: ЦУЛ, 2003. 396 с.
3. Городня Т. А. Пріоритети та стратегія розвитку туристичної індустрії України: Вісник Львівського інституту економіки і туризму; (ред. кол.: І. О. Бочан та ін). Львів: ЛІЕТ, 2009. № 4. 250 с.

Поліщук Андрій Сергійович,
аспірант кафедри міжнародної економіки та бізнесу,
Черкаський державний технологічний університет,
м. Черкаси, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ УРБАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У РЕГІОНАХ

У сучасних умовах певною мірою стирається різниця між міським і сільським способом життя, а головна відмінність між різними типами поселень має радше формальний – адміністративно-правовий характер і частково пов'язана зі сталими закономірностями територіального розподілу праці. Водночас, не можна нехтувати регіональними відмінностями описаних процесів. Безсумнівно, у країнах, що розвиваються, і загалом у певних регіонах більшості країн світу суперечності між міським та сільським способом життя все-таки достатньо суттєві. Оскільки ж така ситуація на певному етапі характерна і для розвинутих країн світу, то можна дійти висновку, що різні типи країн (регіонів) у сучасних умовах перебувають на різних стадіях урбаністичного розвитку. В зв'язку з цим існує можливість, наприклад, спрогнозувати особливості подальшої стадії трансформації урбанізаційних процесів у країнах, що розвиваються, на засадах сучасних тенденцій перебігу таких процесів у економічно розвинутих країнах світу.

Темпи сучасної урбанізації багато в чому залежать від її рівня. Здебільшого в економічно розвинутих країнах, котрі досягли високого рівня урбанізації, частка міського населення останнім часом зростає порівняно

повільно, а кількість жителів у столицях і інших найбільших містах зазвичай навіть зменшується. Багато хто з городян тепер воліє мешкати не в центрах великих міст, а в приміській зоні й сільській місцевості. Однак урбанізація продовжує розвиватися всередину, набуваючи нових форм.

У країнах, що розвиваються, де рівень урбанізації значно нижчий, вона продовжує зростати вшир, а міське населення безперервно збільшується. Нині на їхню частку припадає понад $\frac{4}{5}$ усього щорічного приросту міських жителів; абсолютна ж кількість городян уже набагато перевищила їхнє число в економічно розвинутих країнах. Це явище отримало в науці назву міського вибуху і стало одним з найважливіших чинників усього соціально-економічного розвитку країн, що розвиваються. Проте зростання міст у цих регіонах набагато випереджає їхній реальний розвиток. Він відбувається переважно внаслідок постійного «виштовхування» надлишкового сільського населення в міста, зокрема великі. Причому незаможне населення зазвичай селиться на окраїнах великих міст, де виникають «пояси бідності» [1].

Загалом, під регулюванням у вітчизняній економічній науці розуміють сукупність цілеспрямованих заходів щодо управління певними соціально-економічними процесами у рамках галузей, сфер, секторів національної економіки або регіональних суспільних систем. У науковій літературі [2; 3 та ін.] розрізняють державне та недержавне, галузеве (нормативно-правове, земельне, кадастрове, тарифне, валютне, соціальне, економічне, фінансове, податкове, організаційне), територіальне (просторово-функційне та ін.) регулювання. До державного, на думку М. Вишиванюк, належать прогнозування, планування, фінансування, бюджетування, оподаткування, кредитування, адміністрування, облік та контроль економічних процесів [3, с. 29]. Пріоритетною у більшості регуляторних механізмів є система державного регулювання, що складається з взаємозалежних складових, злагоджена робота яких дає змогу досягати поставлених цілей у запланований термін за ефективного використання сукупності ресурсів. Серед основних складових системи державного регулювання економіки З. Варналій, зокрема, виділяє:

- цілі та завдання державного регулювання економіки;
- методи, принципи й інструменти державного регулювання економіки;
- процес державного регулювання економіки;
- ресурсне забезпечення державного регулювання економіки [2, с. 6].

Цілі та завдання державного регулювання економіки формуються в процесі на основі розробки «дерева цілей», що дає змогу пов'язати головну мету з основними цілями, цілями всіх рівнів з конкретними завданнями, вирішення яких сприятиме досягненню поставлених цілей і дасть змогу обґрунтувати обсяг ресурсів, необхідний для вирішення конкретних завдань економічного і соціального розвитку країни [4, с. 171].

До головних функцій державного регулювання розвитком регіонів, на думку М. Вишиванюк, належать: інституціональна (забезпечує формування та функціонування нормативно-правового поля для розвитку важливих інститутів

регіону); алокаційна (полягає у регулюванні розвитку господарських процесів з метою сприяння оптимізації розподілу обмежених ресурсів національної економіки між видами економічної діяльності, територіями, суб'єктами господарювання); дистрибутивна (забезпечує розподіл національного багатства, доходів та майна між видами економічної діяльності, територіями, суб'єктами господарювання відповідно до встановлених пріоритетів соціально-економічного розвитку); інфраструктурна (полягає у створенні та наданні у користування населенню та суб'єктам господарювання об'єктів інфраструктури); стабілізаційна (забезпечення усталеності соціально-економічного розвитку регіону, компенсації негативного впливу коливань ринку та протікання циклів ділової активності, підтримці високого рівня зайнятості при достатній стабільності цін тощо); інноваційна (впровадження інноваційного підходу до управління розвитком регіонів, виражається у стимулюванні та активізації інноваційної діяльності з метою диверсифікації та модернізації економіки регіонів) [3, с. 30].

Регулювання розвитку міст (як урбанізаційного процесу) передбачає впорядкування урбанізаційного явища, спрямування розвитку в певне русло.

Урбанізаційний процес потребує регулювання у процесі створення нормативно-правових та інституційних умов з метою ефективного інтенсивного розвитку міст регіону, формування системи кадрового забезпечення для прийняття стратегічних управлінських рішень, які ґрунтуються на знаннях про сучасні тенденції урбанізації. До головних ознак урбанізаційного процесу належать: зростання міст; ускладнення форм міського розселення. У науковій літературі існує кілька нових форм розселення – міські агломерації, статистичні метрополійні ареали, мегаполіси, мегалополіси, конурбації.

Окрім того, зарубіжний досвід засвідчує діяльність різних систем регулювання урбанізаційними процесами у розвинутих державах і країнах, що розвиваються. Тобто урбанізаційні процеси в розвинутих державах контролюються, частка міського населення стабільна й подекуди зменшується, а урбанізація збільшується, набуваючи нових форм і змісту. В країнах, котрі розвиваються, неконтрольовано і швидко зростає міське населення, а урбанізація поширюється, поглинаючи нові території [1]. Згідно з характером урбанізаційних процесів розробляють усілякі регуляторні заходи, спрямовані на стимулювання або дестимулювання урбанізації, відповідно формуються пріоритети регіональної політики. Так, в одному випадку стимулюється нерівномірність розвитку території внаслідок формування «точок зростання» для пришвидшення економічного розвитку держави; в іншому – для усунення в економічному розвитку диспропорцій застосовують контрарні механізми, зокрема активізацію внутрішніх ресурсів.

Висновок. Комплексний розвиток міст, збільшення їхнього економічного й соціально-культурного потенціалу, урбанізація села, всебічна мобільність населення, зміна джерел зростання чисельності міських жителів,

зростання кількості великих міст і концентрації в них населення, утворення міських агломерацій, зближення міських і сільських поселень – це ознаки сучасного етапу урбанізації. Вона розвивається не стільки вшир, скільки вглиб – через якісне вдосконалення й подальше перетворення міських поселень, ускладнення форм і систем урбанізаційних структур у межах охоплених містами територій.

Список використаних джерел:

1. Huang Jin, Liu Shangchao, Zhang Yi, Guo Jing. Global Urban Competitiveness Report (2019-2020). The World: 300 years of transformation into city. National Academy of Economic Strategy, Beijing, China, 2021. 34 p.
2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / З. С. Варналій, В. Є. Воротін, В. С. Куйбіда [та ін] ; за заг. ред. З. С. Варналія. К. : НІСД, 2007. 768 с.
3. Вишиванюк М. М. Соціально-економічний розвиток малих міст регіону: проблеми, тенденції, напрямки регулювання: монографія / М.М. Вишиванюк, НАН України; Ін-т регіон. Досліджень; наук. ред. Л.Т. Шевчук. Л. : ІРД НАН України, 2012. 252 с.
4. Економічна теорія: макро- та мікроекономіка: навч. посіб. / за ред. З. Г. Ватаманюка та С. М. Панчишина. 2-ге вид., доп. Л. : Інтереко, 1998. 478 с.

3. ЕКОНОМІЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ В КОНТЕКСТІ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ

Maryna Leshchenko,
PhD,

Cherkasy State Technological University,
Cherkasy, Ukraine

Haiyu Wang,
Qingdao University of Science and Technology,
Qingdao, China

GLOBAL TRENDS IN FDI AND THEIR IMPLICATIONS FOR DEVELOPMENT

In recent decades, an important and defining feature of forming the world economic system is economic globalization, against which there is an active search for competitive models of national economies that would meet modern challenges of combining global trends and development patterns with national interests and goals. As the processes of the world economy globalization have contributed to a dramatic increase in capital mobility and the intensification of international investment, studying and modelling of the globalization effect on the flows and structure of foreign investment are extremely relevant.

The formation of the metaspaces in the conditions of forming and functioning of transnational financial and other networks formed on the basis of international capital flows, should be distinguished among the main manifestations of globalization. As a result, the manifestations of globalization for specific economic entities depend on the extent to which the carriers of capital flows – international companies – have diversified their revenues and placed their own assets in different countries in order to increase exports of goods and services and to use local advantages [1, p. 22].

The level of national investment risk is also an important factor in attracting foreign direct investment. Based on measurement of investment risk for different countries and the extended gravity model, the influence of national investment risk on foreign direct investment is discussed. Investment risks in various countries are totally different and instable because of the complexity of international situation. The market size of the host country, bilateral investment agreements, resource endowments and tax burden levels can also significantly affect foreign direct investment [2].

While maintaining the leadership of the developed countries, the FDI geography has significantly changed in favour of developing countries. This can be

explained by their active involvement in various international activities and a number of geopolitical and trade risks. Since 2009, developing countries have been increasing their potential to attract FDI and may acquire the status of a leader in terms of investments attracted in the next 5-10 years.

The development of the international investment under the influence of global transformations should be divided into three conditional waves, in fact, with a 7-year period of changes, except for the last continuing till nowadays. The first wave of investment inflows is a period of stable growth from 1994 to 2001, characterized by a sixfold increase in FDI (from 278.76 billion US dollars to 1569 billion US dollars in 2000) and the beginning of short-term decline to 895.37 billion US dollars in 2001. The second wave of investment inflows is a period of rapid growth from 2002-2003 to 2008, characterized by more than a fourth fold increase in FDI (from 737.03 billion US dollars to 3,136.1 billion) and a two-year decline to 1,447.4 billion US dollars in 2009. The third wave of investment inflows can be divided into 2 periods. The first period took place from 2009 to 2014, with a gradual recovery from the previous wave and 2184.5 billion US dollars FDI in 2013. The second period is the growth of FDI during 2014-2016 and a sharp decline during 2017-2018. In 2018, FDI was much lower than in the beginning of this period and even lower than in the post-crisis period in 2009 [3].

Structure and dynamics of the FDI movement shows a special role of public policy of countries in shaping the investment attractiveness of their own economy. We should note that the distribution of the global FDI flows is based on the factor of investment attractiveness of countries. This is especially important in the context of globalization of the world economy and profound structural changes occurring under the influence of technological innovations, and requires all countries to mobilize their own resources and capabilities.

Thus, liberalization of international capital movements, the intensification of FDI flows are important factors of the globalization of the world economy, since in the conditions of uneven distribution of capital in the world economy, open access to additional financial resources for developing countries, and gives additional opportunities for productive use of surplus capital using the advantages of local markets in the host countries, for the developed countries. At the same time, it has been proven that FDI contributes to the development of stable and long-term economic relations between countries.

References

1. Filipenko, A. (2007). Global forms of economic development: history and modernity, Knowledge, 670 p.
2. Ren Yan, Qiu Yuxue (2021). Investment Risk Measurements of “The Belt and Road” Initiative Countries and its Influences on China’s Foreign Direct Investment, Statistics and Decision, pp.124–127.
3. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>

Базалійська Наталія Петрівна,

к.е.н., доцент,

Пархомець Юрій Борисович,

студент,

Хмельницький національний університет,

Хмельницький, Україна

КРАУДРЕКРУТИНГ В РОБОТІ HR-МЕНЕДЖЕРА НА ПІДПРИЄМСТВІ

З розвитком технологій, у суспільстві виникає проблема наявності сучасних прогресивних інструментів для ефективної діяльності підприємства та управління усіма його процесами. В ході роботи промислових підприємств таким інструментом стає саме краудрекрутинг, що допомагає в успішному вирішенні проблем різної складності, що постають перед ними.

Зазначимо, що крауд-технологія – це взаємодія підприємства з широким колом осіб (що на англійській мові визначається як «Crowd») за допомогою Інтернет-технологій, з метою використання ресурсів широкого загалу, для вирішення специфічних завдань підприємств або організацій [1].

Одним з головних і важливих відмінностей краудрекрутинга від існуючих методів відбору кандидатів на роботу є повноцінне залучення учасників проекту в рішення поставлених завдань, завдяки чому у них з'являється можливість в короткі терміни показати себе з абсолютно різних сторін, максимально розкривши свій потенціал. Все що необхідно зробити роботодавцю (організатору проекту) – визначити по-справжньому актуальну і цікаву тему проекту, запропонувати гідну систему мотивації кращим учасникам і, що особливо важливо, надати учасникам можливість діяти вільно, спостерігаючи за творчим процесом.

Тепер давайте розглянемо, що ж представляє із себе краудрекрутинговий проект? Мета краудрекрутингового проекту полягає в тому, щоб поставити перед учасниками такі завдання, які допоможуть продемонструвати їм такі навички та знання [2]:

- профільні знання предмета – розуміння «продукту» і діяльності вашої компанії;
- загальні знання – здатність і готовність вирішувати поставлені завдання з урахуванням знань в суміжних областях;
- робота з інформацією – аналіз інформації, наданої організатором проекту, пошук інформації в різних джерелах з урахуванням зарубіжного досвіду, вміння знаходити в результаті цінні і актуальні дані для вирішення поставлених завдань;
- робота в команді – готовність бути як лідером своєї власної команди, так і цінним членом команди іншого учасника для спільної роботи над вирішенням поставлених завдань;
- індивідуальна робота – пунктуальність, посидючість, ініціативність.

При цьому важливо пам'ятати, що першочерговим завданням є пошук співробітників, а не саме рішення бізнес-завдання. Акцентую вашу увагу на те, що спочатку вами може бути поставлена задача, яка не має, наприклад, рішення на даний момент або занадто складна для кандидатів. Але завдяки такій складності, у вас і з'являється можливість розглянути готовність кандидатів діяти в незвичній для них ситуації і їх здатність до вирішення складних завдань. Завдання можуть носити як гуманітарний, так і технічний характер, а сфери застосування можуть бути різними: від авіабудування, до маркетингу продуктів і послуг.

Звичайно, якщо за підсумками проекту ви зможете не тільки відібрати для себе перспективних кандидатів, а й отримати цікаві пропозиції щодо вирішення поставлених завдань, – це буде приємним доповненням. Але все ж, якщо мова йде про використання краудрекрутинга як інструменту для підбору нових співробітників або формування кадрового резерву компанії, важливо звертати увагу не на складність завдань, а на зацікавленість учасників в їх вирішенні.

Що ж відбувається під час самого проекту і як організовується робота? Весь проект можна розділити на кілька основних блоків (етапів):

- ознайомлення: учасники повинні вивчити завдання, які необхідно буде вирішити; ознайомиться з аналітикою, яка описує предметну область; вивчити досвід вирішення поставлених завдань організатором проекту (роботодавцем) і міжнародний досвід;
- індивідуальна робота: генерація власних ідей щодо вирішення поставлених завдань; спілкування з іншими учасниками проекту з метою допомоги їм у роботі і в той же час отримання зворотного зв'язку за варіантами поліпшення власних ідей; обговорення в форумах і статтях особистого блога; проходження різних опитувань;
- командна робота: об'єднання з іншими учасниками проекту з метою фінальної доопрацювання своїх ідей щодо вирішення поставлених завдань;
- взаємодія з представниками роботодавця: проходження анкетування, відправка резюме, відео-конференції з метою знайомства з представниками роботодавця.

Все, що відбувається на проекті постійно дає можливість оцінити роботу кожного з учасників з різних боків, а додаткові опитування і тести (стандартні інструменти співбесіди) з боку представників роботодавця допомагають скласти повноцінний професійний портрет учасника проекту.

Сьогодні основною роллю менеджерів відділу HR є розвиток кадрового потенціалу, сприяння різносторонньому, професійному внеску персоналу в досягнення спільних цілей організації. Раніше інтереси персоналу переважали над інтересами споживачів та постачальників, які були змушені миритися із цим. Стосунки менеджерів із своїми підлеглими базувалися скоріше на почутті страху перед ними, ніж на почутті поваги до професійних

знань чи ноу-хау. У наші дні ситуація змінилася. Акценти змістилися на потреби споживачів. Полем битви виступає зовнішній ринок – конкурентний ринок, а не внутрішні взаємовідносини персоналу. Ця зміна пріоритетів призводить і до зміни ролі HR-менеджерів: відтепер і надалі вони повинні зосереджуватися на постійному бажанні забезпечувати, розвивати, навчати і мотивувати персонал в його діях на благо організації.

Сьогодні сформувався комплекс функцій, які HR-менеджер виконує в організації: заходи по роботі з керівниками, які очолюють структурні підрозділи організації, а так само з керівниками рекрутингових компаній, рекламних і кадрових агентств; вивчення тенденцій ринку праці, інформування керівника компанії про кадрову ситуацію на ринку, моніторинг середнього рівня заробітної плати по цільовій галузі та професії; моніторинг динаміки зміни середніх заробітних плат по галузях і професіях; здійснення оперативного (цільового) пошуку і підбору персоналу (в тому числі, супровід відбору кандидатів за компетенціями); створення мультифункціональної системи мотивації праці; створення правил корпоративної культури, їх підтримка і розвиток: заходи з формування згуртованого колективу однодумців. В ідеалі, вмотивованої і успішної команди (як міжособистісної, так і групові взаємини, психологічний клімат, орієнтованість на кінцеву мету, командна і особиста зацікавленість результатом праці); планування і проведення робіт по організації професійної та психологічної адаптації новоприбулих спеціалістів, навчання за відповідними компетенціями; проведення оцінки та атестації співробітників, психологічна допомога при необхідності регулювання взаємовідносин різних рівнів; допомога при вирішенні конфліктів, роботи щодо попередження впливу стресових ситуацій; участь у створенні комфортних умов праці; створення і ведення схем роботи з співробітниками, які прийняли рішення звільнитися; внутрішнє і зовнішнє навчання персоналу. Створення корпоративних навчальних програм для різних категорій фахівців; визначення потреби в зовнішньому навчанні (необхідність перепідготовки або підвищення кваліфікації, відвідування семінарів і тренінгів).

Висновок. Завдяки краудрекрутингу у компанії з'являється можливість вирішити більшість з описаних вище завдань. Крім того метод дозволяє істотно заощадити терміни і вартість пошуку підходящих кандидатів, подивитися їх «в справі», а також оцінити і цілий ряд інших особистих якостей.

Список використаних джерел

1. Крупную рыбу одному не вытащить или крауд-технологии в действии / Т. Голубовская. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2013.404fest.ru/reports/bigfish/>
2. Краудрекрутинг как метод поиска кандидатов. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://hr-portal.ru/blog/kraudrekruting-kak-metod-poiska-kandidatov>

Богущька Ольга Анатоліївна,

к.е.н.,

Інститут економіки промисловості НАН України,

Київ, Україна

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФАКТОР ГОТОВНОСТІ ДО ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІ В УМОВАХ КРИЗИ, СПРИЧИНЕНОЇ COVID-19

Попит на робітників, які можуть швидко вирішити проблеми, що раніше не існували, зростає і еволюціонує. Компетенції, які необхідні для цього, включають оцінку потреб та існуючих проблем, визначення шляхів їх вирішення, створення нових знань та інноваційних продуктів, у тому числі із використанням цифрових інструментів та технологій.

Готовність до інтелектуалізації у цьому випадку – це здатність робітника брати участь у когнітивній обробці інформації для розуміння та вирішення проблемних ситуацій, коли метод рішення не відразу очевидний [1, с.11–12]. Основними компетенціями в умовах цифровізації стають цифрові компетенції.

Особливої актуальності розвиток цифрових компетенцій людського капіталу набув в умовах пандемії COVID-19, що на початку 2020 р. охопила увесь світ. Наразі здійснюється пошук інструментів та механізмів взаємодії людей між собою із мінімізацією фізичного контакту, щоб, з одного боку, запобігти поширенню інфекції, а з іншого – знизити скорочення економічної активності та обмеження трудової діяльності внаслідок карантинних заходів.

У відповідь на пандемію COVID-19 у життєдіяльності багатьох держав світу відбулись суттєві зміни, серед яких [2]: запровадження майже у всіх країнах санітарно-епідеміологічних заходів (карантинні зони, перевірка температури, скасування масових заходів, закриття навчальних та культурно-розважальних закладів); встановлення обмежень виїзду/в'їзду до країн та пересування всередині країн; посилення ролі державного управління в надзвичайних умовах; введення нових дистанційних форм освіти та праці.

Україна не стала виключенням у цих заходах. Так, з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 згідно із Постановою Кабінету Міністрів України № 641 від 22 липня 2020 р. [3] усім підприємствам, установам та організаціям незалежно від форми власності за умови наявності технічної можливості рекомендується на період карантину забезпечити роботу в режимі реального часу через Інтернет із збереженням заробітної плати, тобто дистанційну (надомну) роботу. У таких умовах оволодіння цифровими компетенціями персоналом підприємств є єдиною можливістю для її здійснення.

В Україні Міністерством цифрової трансформації ініційовано проект, націлений на підвищення цифрової грамотності населення у цілому та цифрових компетенцій окремих категорій працівників, а саме: держслужбовців, вчителів, підприємців. Мова йде про онлайн-платформу з цифрової грамотності – «Дія.

Цифрова освіта» [4], що дозволяє безкоштовно підвищити будь-якій категорії населення України свої цифрові компетенції. Ідея проекту – підвищення цифрової грамотності усіх верст населення України. На цій платформі запущено освітні серіали, що розраховані на осіб з різним рівнем цифрової грамотності (для новачків, для майбутніх тренерів з онлайн-освіти) та в залежності від мети отримання навичок (для батьків, для підлітків, для активних громадян, для бізнесу і стартапів, для держслужбовців тощо).

Одним із проявів кризи, спричиненої пандемією COVID-19, є скорочення економічної активності та обмеження трудової діяльності внаслідок карантинних заходів. Негативними економічними наслідками цього, за прогнозами, є зростання безробіття, розрив економічних зв'язків, скорочення виробничих потужностей, обмеження діяльності фінансової, банківської сфери, транспортної інфраструктури тощо. Проте запровадження цифрових технологій дозволяє у деяких сферах отримувати послуги на відстані, мінімізувати фізичні контакти, і, не припиняти, водночас, економічну активність. До цих сфер можна віднести банківську (інтернет-банкінг), працевлаштування (дистанційне робота, фріланс), товари та послуги (комерційна електронна торгівля, служби доставки), послуги державних служб для населення (введення електронного документообігу, попередня реєстрація он-лайн тощо).

Економічною особливістю кризи, що спричинена пандемією COVID-19, є те, що, на відміну від звичайної кризи, коли усі активи падають, при цій кризі деякі активи швидко зростають – передусім, це цифрові активи, пов'язані з цифровими платформами (дистанційні відносини, послуги доставки тощо).

На думку вітчизняних експертів-економістів, ця криза, поряд із негативними економічними наслідками, може відкрити «вікно можливостей» для зміни української економіки у напрямі переходу до нової якості. Так, за даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, більшість експертів (67 %) [2] прогнозують активізацію процесів діджіталізації (+5 % у порівнянні із докризовим періодом) [5], роботизації та використання модальності «віддаленого робочого місця», як реакцію на кризу, спричинену пандемією COVID-19 в Україні. Проте цей процес буде відбуватися нерівномірно за сферами діяльності, та не залежить від темпів розвитку тієї чи іншої сфери, а скоріш від здатності сфери пристосовуватися до змін та запровадити технології. За прогнозами експертів, підвищення інтелектуалізації відбуватимуся у таких галузях: за видами економічної діяльності: фінансова, страхова, роздрібна торгівля, охорона здоров'я; за масштабом бізнесу: у малому та середньому [5].

З глобальної точки зору, оволодіння цифровою грамотністю українським суспільством дозволить не тільки використовувати можливості, які несе в себе новий устрій всесвітньої економіки та суспільства із використанням цифрових активів, але й і управляти процесами, що відбуваються в цифровому світі.

Висновок. Світовий досвід свідчить, що будь-яка криза закінчується, але зараз важливо підготуватися до її негативних наслідків, запровадити заходи

щодо зменшення масштабів цих наслідків та зниження їх впливу на економіку і якість життя населення, адаптуватися до існуючих викликів, а також підготуватися до нових, – які постануть у посткризовий період.

Список використаних джерел

1. Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero Gomez S., Van den Brande, G. (2016). DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: The Conceptual Reference Model. Luxembourg Publication Office of the European Union. EUR 27948 EN. doi:10.2791/11517. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bc52328b-294e-11e6-b616-01aa75ed71a1/language-en>.
2. Україна у 2020-2021 роках: наслідки пандемії. Консенсус-прогноз. *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України*. № 51. Київ, квітень 2020 р.
3. Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. *Постанова КМУ* від 22 липня 2020 р. № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-%D0%BF#Text>.
4. Цифрова освіта: платформа. *Міністерство цифрової трансформації України*. URL: <https://osvita.diiia.gov.ua/>.
5. Україна: вплив COVID-19 на економіку та суспільство (бачення постпандемічного розвитку у 2020-2024 рр. очима експертів та молоді). Консенсус-прогноз. *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України*. № 52. Київ, серпень 2020 р.

Глушко Тетяна Володимирівна,

викладач

Гринюк Дарина Сергіївна,

студентка,

Хмельницький національний університет,

м. Хмельницький, Україна

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

В наслідок пандемії COVID-19 відбулись суттєві зміни у життєдіяльності багатьох держав Європи, в Україні, і загалом багатьох країн світу. Це спричинило уповільнення економічного та людського розвитку у країнах світу, у тому числі ЄС.

В Україні в 2020 році одним з головних чинників впливу на економічні процеси та людський розвиток, виявився фактор розповсюдження пандемії COVID-19.

Рівень людського розвитку вимірюються на основі показників у сфері освіти, охорони здоров'я та рівня життя у всьому світі. Результатом взаємозв'язку пандемії цими показниками є зниження рівня розвитку людства в Україні.

Пандемія COVID-19 завдала жорстокого впливу на здоров'я, освіту та доходи, таким чином сприяючи занепаду ключових сфер людського

розвитку, що помітно на всіх країнах світу.

Загальна кількість людських втрат через пандемію COVID-19 перевищила 300 000 людей, хвилями за хвилями ці втрати перевищують ці данні. В наслідок цього глобальні показники доходів на душу населення в цьому році, як прогнозується, зменшаться на 4%.

Таким чином, сукупний вплив усіх цих потрясінь може спричинити найбільше гальмування та можливу деградацію у сфері людського розвитку за весь період, відколи досліджується Індекс людського розвитку.

Можна спрогнозувати, що падіння рівня людського розвитку буде значно глобальнішим у країнах, що розвиваються, адже їм буде складніше впоратися з соціально-економічними наслідками пандемії, ніж заможним країнам [1].

Стосовно освіти, враховуючи закриття шкіл та значну нерівність у доступі до навчання в режимі online, за оцінками ООН, 86 % дітей молодшого шкільного віку зараз фактично не здобувають знань у країнах з низьким рівнем людського розвитку – порівняно з лише 20 % дітей у країнах з дуже високими показниками людського розвитку.

Проте забезпечивши рівний доступ до інтернету для всіх громадян, та заохотити дітей, відноситись до навчання і освіти, в цілому серйозно, – країни зможуть скоротити розрив із лідерами у своїй групі розвитку, що є цілком реалістичним завданням, – існуючі прогалини в освіті, можна буде усунути, і уникнути в майбутньому.

Рішучі, орієнтовані на забезпечення рівності кроки можуть допомогти економіці і суспільству згуртуватися, пом'якшуючи серйозні наслідки пандемії COVID-19.

Впровадження підходів, орієнтованих на забезпечення рівності доходів, держав, верств суспільства – цілком реалістичне завдання. Наприклад, за попередніми підрахунками, на забезпечення всіх людей у країнах з низьким і середнім рівнем доходу доступним інтернетом, достатньо витратити лише 1% коштів, які світова спільнота планує виділити на подолання наслідків COVID-19[2].

На важливості забезпечення рівності наголошується у Рамковій програмі Організації Об'єднаних Націй із запровадження негайних соціально-економічних заходів у відповідь на кризу COVID-19.

Отже, саме в межах цієї програми, виділено п'ять пріоритетних напрямків діяльності для подолання кризи економіки, та людського розвитку, це такі як: захист сфери охорони здоров'я; підвищення рівня соціального захисту населення; збереження робочих місць та допомога малому і середньому бізнесу, а також працівникам неформального сектору економіки; забезпечення роботи макроекономічної політики задля блага усіх; сприяння миру, доброму врядуванню й довірі задля зміцнення соціальної згуртованості[2].

Українці стали більше їсти і менше рухатися, визнають дієтологи. Хтось більше їсть через те, що працює з дому. Хтось – «заїдає» стрес солоденьким.

ВООЗ порівнює поширення зайвої ваги у світі до епідемії: майже 40 % земель переїдають, мають надлишкові кілограми, і в останні роки від ожиріння та супутніх хвороб помирає значно більше людей, ніж від голоду.

При цьому найбільша стаття витрат у середньому родинному бюджеті – це харчування: на нього йде 42 % від усіх грошей, повідомляє Укрстат [3].

Українське суспільство виявилось неготовим до пандемії та карантинних обмежень, і як наслідок, ситуація з зайвою вагою лише погіршується.

Висновок. Отже, наслідки впливу пандемії досить суттєво сказались на розвитку української нації. Саме тому, відповідно до Програми стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19: економічне відновлення на перспективу планується прийняти реформу охорони здоров'я, реформу освіти, реформу системи соціальної підтримки, та розвиток культурного потенціалу та спорту.

Список використаних джерел

1. COVID-19 and Human Development: Assessing the Crisis, Envisioning the Recovery. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/hdp-covid> (дата звернення 22.03.2021р.)
2. Amnesty International Ukraine «Як коронавірус впливає на права людини». [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: www.amnesty.org.ua/koronavirus-i-pravalyudyny/ (дата звернення 22.03.2021р.)
3. <https://www.kmu.gov.ua/>

Гулак Данііл Вікторович,
к.е.н.,
ПАТ «Черкасиобленерго»,
Черкаси, Україна

ПЕРЕХІД ПОБУТОВИХ СПОЖИВАЧІВ УКРАЇНИ ДО РИНКОВИХ ЦІН НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЮ: ПЕРСПЕКТИВИ, НЕДОЛІКИ, РИЗИКИ

Електрична енергія сьогодні важлива для потреб бізнесу та населення України. Підприємства використовують її як один з засобів виробництва, тоді як домогосподарства для побутових цілей – освітлення та обігріву помешкань, приготування їжі тощо. Зважаючи на вищевказане важливим фактором забезпечення оптимального добробуту українських побутових споживачів постає надійне та безперебійне електрозабезпечення за прийнятними цінами. Останній критерій останнім часом досить часто є предметом дискусій та обговорень у владних структурах. Причин цьому існує достатньо, однак найважливіша з них – невідповідність відпускної ціни, яку сплачує побутовий споживач за електроенергію ринковій.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2020 № 1325 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 05.06.2019

№ 483» для побутових споживачів України на період з 01.03.2021 по 31.03.2021 встановлено єдину фіксовану ціну на електричну енергію для усіх побутових споживачів, яка становить 1,68 грн. за кВт.год. з податком на додану вартість (ПДВ).

Окремо слід розрахувати мінімальну ринкову вартість електричної енергії для побутових споживачів в Україні з урахуванням ринкових компонент. Звичайно відповідний розрахунок ціни неможливо здійснити абсолютно точно. Він відрізнятиметься для кожного зі споживачів та залежатиме від багатьох критеріїв: часу, регіону та інших факторів. В цьому дослідженні виконано усереднений розрахунок, який однак дозволяє оцінити вартість електроенергії при переході до ринкової ціни. При розрахунку вищевказаної ціни використано наступні компоненти:

1. Вартість електроенергії купованої для задоволення потреб споживачів на ринку «на добу наперед» ($T_{\text{рин}}$), сегменті ринку, на якому здійснюється купівля-продаж електричної енергії на наступну за днем проведення торгів добу за вільними конкурентними цінами [1]. Ціна електроенергії цього сегменту ринку є найнижчою (більш дешевою електроенергію можливо придбати лише за двосторонніми угодами, однак така можливість не завжди існує) в порівнянні з іншими сегментами ринку. Автором виконано розрахунок за умови, що постачальник електричної енергії стовідсотково придбає усю поставлену споживачу електричну енергію на ринку «на добу наперед». Звичайно таку ситуацію неможливо реалізувати, оскільки постачальник не має можливості настільки точно визначити обсяг закупівлі, проте для визначення орієнтовного усередненого рівня мінімальної ринкової вартості електроенергії такий підхід є прийнятним. Для розрахунку використано відкриті дані Оператора ринку щодо вартості електроенергії на ринку «на добу наперед» [4].

2. Тариф на послуги з передачі електричної енергії ($T_{\text{пер}}$), встановлений Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), для ПРАТ «НЕК «Укренерго», єдиного підприємства України, що має ліцензію на здійснення діяльності з передачі електроенергії [2].

3. Середній тариф на послуги з розподілу електричної енергії ($T_{\text{розп}}$) розрахований на підставі даних постанов НКРЕКП щодо 24 обласних операторів систему розподілу (ОСР) та ОСР м. Києва, які встановлюють тарифи на розподіл з 01.01.2021 для 2 класу напруги [3].

4. Середній тариф на послуги постачальника універсальних послуг ($T_{\text{пуп}}$) 25 постачальників універсальних послуг України, які встановлені НКРЕКП з 01.01.2021 [5].

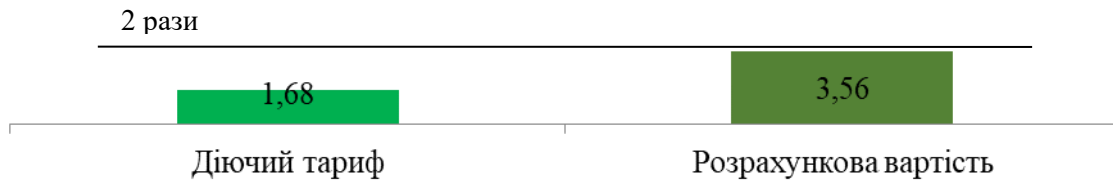
Таким чином остаточний розрахунок мінімальної ринкової вартості електроенергії для побутових споживачів ($T_{\text{мін_рин}}$) буде здійснюватись за наступною формулою та становитиме:

$$T_{\text{мін_рин}} = T_{\text{рин}} + T_{\text{пер}} + T_{\text{розп}} + T_{\text{пуп}} = 1,64 + 0,29 + 1,02 + 0,09 =$$

3,04 грн. без ПДВ, або 3,65 грн. з ПДВ

У разі якщо в країні буде прийнято рішення щодо переходу на ринкову вартість електроенергії її ціна для кінцевих споживачів зросте більш ніж у 2 рази, рис.1. Тож варто оцінити наслідки, які матиме відповідний перехід для країни, її населення, інших стейкхолдерів, які приймають участь у виробничих процесах ринку електроенергії України.

Рис. 1. Порівняння діючого тарифу на електроенергію та середньої вартості електроенергії для побутового споживача

По-перше варто оцінити соціальний вплив відповідних дій, який прогнозовано буде негативним. Враховуючи те, що роль електроенергії в житті кожного громадянина України зростає з кожним днем, замітники електроенергії, як товару, відсутні, суттєве зростання її вартості є критичним, особливо для малозабезпечених та соціально незахищених прошарків населення та може призвести до ризиків масових невдоволень, падіння авторитету влади, відмов від сплати рахунків, та інших беззаперечно негативних наслідків.

По-друге, з іншої сторони слід відмітити позитивний аспект зазначених змін. Різницю між встановленим державою фіксованим тарифом на електроенергію та її ринковою вартістю за допомогою економічних механізмів компенсує держава. При цьому створюється додаткове навантаження як на бюджети підприємств галузі – учасників ринку електроенергії так і на державний бюджет. Відтак перехід до ринкової ціни на електроенергію може полегшити бюджетні навантаження та, як наслідок, зміцнить економіку країни.

Наостанок варто наголосити, що відмова від фіксованих тарифів, є однією з передумов переходу до більш досконалої ринкової моделі ринку електроенергії та має вплив на збільшення транспарентності економічних процесів між учасниками відповідного ринку.

Висновок. Сьогодні досить гостро постає питання збільшення тарифу на електроенергію для населення. Причиною цього є повна невідповідність фіксованої ціни ринковій. Збільшення відпускних цін на електроенергію матиме різнобічний вплив на усі залучені до процесу сторони. Позитивними аспектами постають вдосконалення ринкових процесів, «оздоровлення» економіки тощо, негативними – соціальне напруження внаслідок зростання ціни.

Список використаних джерел

1. Презентація ДП «Енергоринок» щодо Правил ринку «на добу наперед та внутрішньодобового ринку» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://vse.energy/docs/energy-market-rules.pdf>

2. Тариф на послуги з передачі електричної енергії, що діє з 01.01.2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nerc.gov.ua/?id=57536>
3. Тарифи на послуги з розподілу електричної енергії, що діють з 01.01.2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nerc.gov.ua/?id=57534>
4. Середньозважені ціни ринку «на добу наперед у лютому 2021 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.oree.com.ua/index.php/web/154866>
5. Тарифи на послуги постачальників універсальних послуг, що діють з 01.01.2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nerc.gov.ua/?id=57535>

Ляшко Ірина Ігорівна,
к.н. держ. упр., доцент,
Донецький державний університет управління,
Маріуполь, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РИНКОВОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Соціально-економічний розвиток більшості країн і територій світу в ХХІ столітті набув важливу рису – ринкові принципи діяльності підприємств і компаній, ринкова організація національного господарства й ринкова мотивація праці стали повсюдним стійким явищем. Вперше за багатовікову історію людства світове господарство предстало не як конгломерат національних економік, а як єдине ціле, що має однаковий і загальний механізм функціонування й розвитку – ринковий механізм. Світове господарство стає глобальним явищем, загальнопланетарною економічною складовою людської цивілізації [1, с. 76].

Отже, глобалізація як вираження прогресу цивілізації, являє собою єдиний світовий ринковий простір, в якому ринковий механізм об'єднує всі без виключення народи і держави, а ринкові критерії є загальновизнаними параметрами оцінки економічних досягнень як окремих країн, так і фірм. Завдяки розвитку ринкових відносин між країнами і територіями виник й сформувався світовий ринок, який поєднав національні економіки в світове господарство. Саме ринковий механізм став основою всіх тих процесів, які пов'язані із глобалізацією [2, с. 12].

Слід відмітити, що між внутрішньою і міжнародною ринковою діяльністю принципової різниці не має. В обидва випадках використовуються теж самі принципи, що складаються з наступних фаз: вивчення ринку за допомогою аналізу попиту, конкуренції, посередників, що займаються збутом, а також середовища – законодавчого, економічного, технічного, соціокультурного тощо; визначення такої комерційної пропозиції, яке має бути відповідати обраної цілі й бажаному становищу на ринку; реалізація товарів і послуг завдяки рекламній і збутовій політиці [3, с. 117].

Але не можна не враховувати специфіку зовнішніх страхових ринків, особливості економічного, політико-правового, соціального, культурного

середовища той чи іншої країни. Необхідно мати на увазі особливості міжнародної торгівлі, на відміну від внутрішньої. Це міжнародні договори, що регулюють економічне спілкування між країнами, міжнародну торгову практику і звичаї.

Варто зазначити, що підприємство, яке виходить на міжнародну арену, вступає в «гру», по відношенню до якої уряди різних країн не є ні пасивними, ні нейтральними [3, с. 203].

Державні діячі схильні заохочувати експорт і пригальмовувати імпорт. Тому підприємство повинно уважно слідкувати за реакцією зарубіжних країн, яка може бути дуже різною. Країна може надати експортеру режим найбільшого сприяння, якщо він заповнює дефіцит предметів першої необхідності, або постачає товари й послуги, що є носіями високої технології. Однак, частіше країни імпортери займають позицію оборони, а деякі намагаються зводити навіть бар'єри.

В міжнародній економічній діяльності слід враховувати також політичні ризики, що пов'язані із країнами, куди підприємства постачають або збираються постачати товари і послуги. Дуже важливим джерелом відмінностей є організація й динаміка ринків. Очевидно, що є відмінність між країнами, економіка яких контролюється державою, і країнами з ринковою економікою.

Різноманітність ринкових умов спонукає виробника пристосовувати свою продукцію і свої умови збуту до місцевих умов. Для одного і того ж товару умови ринку в різних країнах можуть радикально відрізнятись. Тому при різних ситуаціях необхідно використовувати різні підходи при організації ринкової діяльності [4, с. 48].

Отже, історично і логічно міжнародна діяльність виникла і являла собою купівлю – продаж товарів. Саме ринок товарів зберіг до сих пір своє значення в світовому господарстві. Можна наголосити, що левову частку як національного, так і світового ВВП складають як раз ті товари, що пройшли ринкову метаморфозу, змінили власника й досягли фаз споживання або накопичення у виробничому процесі.

Однак, поступово наряду із ринком товарів своє місце зайняли ринок капіталу, ринок праці, ринок послуг та ринок інформації. З товарно-грошової точки зору капітал, праця, послуги і інформація являють собою товари, але особливого роду, рух і реалізація яких відрізняється від звичайних товарів. Тому і відповідні ринки мають свої функціональні особливості, що визначають їхню роль й місце в світовому господарстві. Більш того, і в процесі глобалізації вони проявляють себе по-різному.

Висновок. Ринок товарів, створюючи основу світового господарства, поділяється на складові частини за різними критеріями. Кожна частина ринку товарів розвивається відносно відокремлено, але в той же час всі частини взаємопов'язані і взаємно обумовлені в рамках динаміки світового господарства. Ринкові принципи настроєні на змагальний, конкурентний характер взаємозв'язків в економіці. А глобальність ринкових принципів

означає не що інше, як глобальність конкуренції. Конкурентний відбір виступає як незгасимий стимул максимізації результатів і мінімізації всіх витрат своєї економічної діяльності.

Отже, що стосується глобального економічного, ринкового простору, то тут стикаються інтереси не тільки окремих бізнесменів, підприємств, фірм, але головним чином окремих держав. Саме держави та їхні інтеграційні об'єднання стають панівними суб'єктами світогосподарських зв'язків.

Список використаних джерел

1. Куцик П. О. та ін. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів: Вид-во ЛКА, 2015. 594 с.
2. Микитась В. В. Глобалізація як контекст формування економічної політики держави // Причорноморські екон. студії. 2016. Вип. 4. С. 11–14.
3. Миценко І. М., Стежко Н. В. Міжнародна економіка : навч. посіб. Кіровоград: КНТУ, Поліграф-Сервіс, 2013. 640 с.
4. Рокоча В.В. та інші. Глобальна економіка та глобальні стратегії українського бізнесу : навч. посіб. Київ: УЕП «КРОК», 2017. 352 с.

Паздрій Віталій Ярославович,

к.е.н., доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», Київ

ІНСТРУМЕНТИ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДО РОЗГОРТАННЯ ОСВІТНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У світлі впровадження законодавчих змін в освітній галузі з'являються нові можливості щодо розвитку підприємницького середовища в закладах освіти, здійснення підприємницької діяльності. Проте виникає необхідність підготовки інституційного середовища до впровадження практики освітнього середовища.

Інституційна підготовка керівників і персонал закладів освіти переслідує головну мету – навчити/удосконалити вміння генерувати ідеї і самостійно їх реалізовувати у практиці автономного і самодостатнього управління закладом освіти. Оскільки швидко, ефективно перенавчання економічним засадам управлінців, які сформувалися у жорсткій ієрархії державного управління, можливе лише радикальними методами, які безпосередньо впливають на мислення, поведінку і формують прикладні уміння і навички.

Серед таких технологій інноваційного, швидкого і радикального практичного навчання керівників є:

- ігри;
- симулятори;
- gamification;
- віртуальна реальність.

Кожна технологія є доцільною до використання у тих чи інших умовах при наявності/відсутності технічного забезпечення. Порівняльна характеристика кожної з технологій представлена у табл. 1.

Таблиця 1 – Порівняння технологій прикладного навчання

Технологія навчання	Ключові характеристики	Технічне забезпечення
Ігри	відтворення певного сценарію діяльності	Мінімальне
	наявність правил, учасників, ведучого	
	проходження декілька разів зменшує цінність гри	
	учасник пам'ятає, що грає	
Симулятори	відтворення умов реального середовища/об'єкта/процесу	Достатня. Необхідні комп'ютерна/ мобільна техніка, доступ до Інтернету
	необов'язковість ведучого/тренера, середовище формується учасниками, сценарій формується від рішень учасників	
	учасник занурюється в умови симулятора і діє так, як в реальному житті	
Game fication	використання ігрових практик та механізмів у неігровому контексті у реальному житті	Достатня/ значне. Технічне і матеріальне забезпечення процесу
	Залучення природних людських інстинктів: конкуренція, досягнення, статус, самовираження, альтруїзм, розв'язання задач	
	формування навиків у процесі тренування і реального життя або в умовах спеціально створеного середовища	
Віртуальна реальність	повне занурення у спеціально створене середовище	Значне. Необхідне спеціалізоване обладнання, потужні комп'ютери
	учасник віртуально «живе» у такому середовищі	
	важкий вихід із середовища	

При порівнянні різних методів найбільш доцільними до використання є ігри і симулятори, які відносно легко можна отримати, організувати і провести при мінімальних чи достатніх (наявних у більшості користувачів) технічних умовах. Щодо геймфікації (Gamefication) і віртуальної реальності, то на сьогодні дані інструменти або ще не досконалі, або є вартісними в організації і використання. Та й використання таких технологій потребує значного часу і включення, чого, як правило, не має в керівників закладів освіти.

Використання ігрових технологій, зокрема, ділових ігор, у підвищенні кваліфікації керівників є достатньо описано в педагогічній літературі. А ось питання використання симуляторів, зокрема бізнес-симуляторів, висвітлено не достатньо, а часто є незвичним і новим для педагогічної управлінської спільноти.

Симулятивними технологіями є інтерактивні системи, які відтворюють умови певного середовища, об'єкту, процесу з використанням математичних моделей. Прикладами симуляторів є авіасимулятори, автомобільні, локомотивів, метеорологічні, фізичні тощо. В економіці і бізнесі часто

використовують бізнес-симулятори, які являються інтерактивними моделями реального ділового середовища у вигляді комп'ютерної програми, що відтворює структурний підрозділ компанії, цілу фірму, виробничу галузь чи економіку всієї держави.

Бізнес-симуляція являє собою комп'ютерну програму, масштабну інтерактивну симуляційну систему, яка спеціально створена для отримання учасниками економічних та управлінських компетентностей та навичок. Основна симуляторів полягає у створенні можливостей для набуття практичних навичок управління економічними процесами всього технологічного ланцюжка виробництва, збуту продукції та конкурентної боротьби у ринковому середовищі, а також управління підприємством у цілому.

Ефективність отримання практичних навичок під час участі в інтерактивних бізнес-симуляторів забезпечується застосуванням методики *learning by doing* (навчання дією), що надає учаснику можливість:

- не тільки спостерігати за процесами функціонування підприємства, але й приймати конкретні економічні та управлінські рішення, які мають реальні та адекватні наслідки для подальшої діяльності;
- засвоювати та вдосконалювати теоретичні знання з економіки та менеджменту, розуміти причинно-наслідкові зв'язки в управлінні економічними процесами;
- симулятори намагаються реалістично відтворювати процеси функціонування виробничого підприємства, починаючи з організації випуску продукції та закінчуючи збутом виробленого товару в умовах, коли існують різні типи ринку – від дуополії до монополістичної конкуренції.

Висновок. Отже, сучасні зміни в законодавстві і реформування закладів освіти змушують шукати іноваційні способи навчання, підготовки і перепідготовки управлінців в освітній діяльності. Серед таких інструментів є ігрові та симуляційні технології. На сьогодні варто використовувати провідні бізнес-симулятори. Проте у майбутньому сподіватимемося на реалізацію спеціалізованої симуляції закладів освіти.

Список використаних джерел

1. Lessons with an Entrepreneurial Background: Educational materials / By co. Ed. E. Bobinskaya, R. Shiyan, M. Tovkalo. (Warsaw: Owl, 2014).
2. Banshchykov P. Simulation technology in entrepreneurship education of Ukraine / Petro Banshchykov, Vitalii Pazdrii. *Enterprise strategy: business context: coll. materials International. scientific-practical Conf.*, Oct. 16-17. 2017 / Ministry of Education and Science of Ukraine, SHEI "Kyiv. nat. econ. Univ. Vadim Hetman". Kyiv, 2017 P. 260–262. <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/23772>
3. Entrepreneurship Education at School in Europe. Eurydice Report. Education, Audiovisual and Cultural Executive Agency (2016).

Plaksiuk Olena,
Doc. Ing. PhD,
Inštitút manažmentu UCM v Trnave,
Trnava, Slovensko

ЗВ'ЯЗОК ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ І СУСПІЛЬСТВА

Економічні інтереси суб'єктів господарювання мають вирішальне значення та є рушійною силою створення та розвитку економіки будь-якої країни. Свідоме прагнення задовольнити економічні потреби є об'єктивним мотивом здійснення економічної діяльності. Суб'єкти економічного інтересу включають людей, домогосподарства, суспільство в цілому та групи (колективи) людей. Об'єкти включають послуги, товари, інформацію тощо. Множинність потреб породжує різні економічні інтереси, що утворюють складну систему, яка відрізняється багатовимірністю виробничих фаз, часовими та просторовими рамками. Тому поняття власності та економічних інтересів тісно пов'язані.

Слід зазначити, що межі сфер, які належать одночасно ключовим елементам конфігурації «держава – суспільство – економіка», розмиті та їхній зв'язок можна коротко описати так.

1. Держава регулює і стимулює економіку, сприяє організації суспільства.

2. Економіка формує можливості й визначає міць держави, формує економічні інтереси суспільства.

3. Суспільство вдосконалює й «виховує» державу, визначає цілі та обмеження для бізнесу [1].

Якщо розглядати досвід європейських країн, слід зазначити, що там об'єднання громадян у структури громадянського суспільства відбувається на основі загальних цінностей. Цілі неурядових організацій багато в чому визначають і методи їх досягнення залежно від переваг, які має в розпорядженні кожна група інтересів. У представників бізнесу це гроші, зв'язки, контроль над значною частиною ЗМІ, у профспілок – масовість, в інтелігенції або релігійних співтовариств – моральний авторитет тощо [2].

Європейська дослідницька мережа EMES, створена в 1996 році для вивчення діяльності соціальних підприємств у Європі, стала основним рушієм дослідницької діяльності в напрямку соціального підприємства. Концепція соціального підприємства EMES базується на розумінні явища, що корениться в історичному контексті та на основі порівняння і аналізу визначає соціальні підприємства як організації з чіткою метою підтримки громади, ініційованої групою громадян, що здійснюють соціально-економічну діяльність, в якій матеріальний інтерес до прибутку обмежений [3].

Такий термін як «економіка солідарності» виник в останній чверті 20 століття у Франції та деяких країнах Латинської Америки і значною мірою пов'язаний з діяльністю підприємств та організацій, що виробляють та розподіляють так звані соціальні блага або суспільні товари. Відповідно до загального соціального та політичного консенсусу, суспільно-корисні цінності – це товари та послуги, які мають вирішальне значення для гідного життя і тому повинні бути доступними для всіх громадян, незалежно від доходу та купівельної спроможності. З огляду на це, вважається, що держава повинна підтримувати виробництво та розподіл цих товарів та послуг, або забезпечуючи їх безкоштовне надання, або шляхом їх субсидування, щоб вони були доступні за цінами нижче ринкових.

Соціальна економіка традиційно сприяє створенню робочих місць, збереженню робочих місць у секторах та бізнесах, що перебувають у кризовому стані або мають ризик зникнення, сприяє підвищенню стабільності робочих місць, збереженню певних ремесел, дослідженню нових професій та підтримку соціально незахищених груп.

Держава та громадянське суспільство в цілому зацікавлені в тому, щоб кожна бізнес-структура набула статусу організації, орієнтованої на стійкий розвиток. Як наука, так і практика переконують, що на стійкий розвиток можуть розраховувати лише організації, які здатні й готові до виконання своїх морально-духовних обов'язків і правових норм в економічній, соціальній, екологічній та інших сферах, життєво важливих для розвитку економіки і суспільства. Таким чином, інтереси суспільства, держави та бізнесу часто вирішуються завдяки державно-приватному партнерству (ДПП) як системи взаємодій і співробітництва між структурами бізнесу та державними органами, організаціями, підприємствами з питань задоволення потреб суспільства, котра формується на довгостроковій і взаємовигідній основі об'єднання ресурсів та чіткому розподілі повноважень, відповідальності та ризиків [2].

Однак питання ефективного функціонування держави та її політики стосується не лише соціальної сфери. В нових умовах зростаючих регіональних диспропорцій стає дедалі очевиднішою необхідність децентралізації державного управління та посилення компетенції органів самоврядування, які мали б більш конкретно вирішувати свої питання відповідно до місцевих потреб. Таким чином, процеси трансформації державного управління дали нові імпульси для регіонального та місцевого розвитку, але також необхідність більш всебічного планування їх розвитку на основі широкого міжгалузевого соціального партнерства.

Висновок. Таким чином, національні фінансово-економічні інтереси є сукупністю об'єктивних економічних потреб країни, що виявляються в тісному взаємозв'язку різних економічних інтересів нації та відображають соціальні потреби, задоволення яких стане запорукою не лише економічного а й соціального розвитку країни та забезпечить формування конкурентоспроможної національної економіки.

Список використаних джерел

1. Величко К. І. Громадянське суспільство, бізнес і держава в системі демократичних взаємовідносин. Публічне управління та митне адміністрування, № 1 (14), 2016
2. Взаємодія держави і суспільства в процесах публічної політики : наук. розробка / авт. кол.: С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник та ін. К. : НАДУ, 2013. 44 с
3. Gabriela lubelcova. Sociálna ekonomika: koncepty, príležitosti, riziká. <https://www.sav.sk/journals>

Курч Дмитро Валерійович,

студент,

Черкаський державний технологічний університет,

м. Черкаси, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Практика господарювання та світовий досвід показують, що існування малих, середніх та великих підприємств відіграють значну роль в ринковій економіці та є її найважливішою ознакою. Спостерігаючи за досвідом розвинутих країн, варто відмітити, що саме підприємства мають вплив на позитивну тенденцію економічних показників. Завдяки створенню підприємств, збільшуються робочі місця, відбувається активізація інноваційних процесів та швидке насичення ринку новими товарами та послугами.

Порівнюючи кількість підприємств на тисячу осіб, з іншими державами, Україна має малу кількість малих та середніх підприємств. За статистикою Всесвітнього банку, число малих підприємств в Україні на тисячу чоловік становить 7,6 тисяч, в той час як в Польщі – 22 тисячі, в США – 74,2 тисячі, а у країнах ЄС – 45 тисяч.

Як показує міжнародний досвід, малий та середній бізнес процвітає в тих країнах, де є фінансова підтримка з боку держави. Наприклад, в країнах Європейського Союзу, існують спеціальні програми які допомагають підприємцям-початківцям. Фінансування заходів і підтримки відбувається зі Структурних Фондів ЄС, зокрема з Фонду регіонального розвитку та Соціального фонду. У скандинавських країнах головним інвестором в підприємницьку діяльність також є держава. Уряди цих країн надають субсидії та прямі позики початківцям у малому бізнесі. Якщо держава вбачає у проектах великі перспективи розвитку, то 50–75% можуть фінансуватися за рахунок бюджетних коштів. Як відомо, Ірландія виплачує початківцям протягом року певну щомісячну допомогу у вигляді 50 фунтів-стерлінгів. США підтримує малий бізнес шляхом дотацій, прямих гарантованих позик. Також реалізуються спеціальні програми, які підтримують малий бізнес через наддержавні кошти.

Незважаючи на фінансову підтримку підприємств з боку держави, особливо важливою є процедура створення нових підприємств, їх реєстрація. Саме реєстрація, як надзвичайно важливий процес займає досить багато часу. Деякі, щоб прискорити цей процес, перед створення свого бізнесу емігрують в інші країни, задля використання переваг сприятливого клімату приймаючої країни. Документи та заявки подаються в різних форматах – в паперовому вигляді, PDF-форматі, через веб-форму, тощо (рис. 1).

Рис. 1. Формати подачі документів, які використовуються при реєстрації підприємств, год. [1]

Найбільше часу займає реєстрація подана у паперовому вигляді, але з кожним роком удосконалюються всі етапи реєстрації, відповідно на це йде менше часу. Проаналізувавши дані реєстрів різних країн, було визначено, що в середньому на реєстрацію йде 19 годин. Час та швидкість самого процесу залежить від того, у якому вигляді були подані документи, розвиток країни або інші економічні процеси не мають ніякого впливу.

Висновок. Малий та середній бізнес відіграють важливу роль у світовій економіці. Для цього, економічно розвинені країни створюють всі сприятливі умови для бізнесу та надають фінансову допомогу. Процес реєстрації підприємства є досить складним процесом, який займає певний відрізок часу.

Список використаних джерел

1. International Business Registers Report Електронний ресурс]. 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.fostermore.com/wp-content/uploads/2020/03/International-Business-Registers-Report-2019.pdf>
2. Рибчак В. І. Світовий досвід державного регулювання підприємств малого бізнесу / В. І. Рибчак // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. Львів : РВВ НЛТУ України. 2019. Вип. 16.1. С. 235–238.

Осадченко Ігор Олегович,
магістрант,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

ЗМЕНШЕННЯ РОЗРИВУ МІЖ КРАЇНАМИ З ВИСОКИМ ТА НИЗЬКИМ ДОХОДОМ

Час від часу повідомляється інформація щодо збільшення «розриву» між бідними і багатими верствами населення в усьому світі [1]. При цьому економічні успіхи країн, що розвиваються, дають підстави вважати, що розрив у розрізі країн навпаки зменшується. Для того, щоб це перевірити необхідно визначити групи країн з високим та низьким доходом та оцінити їх за об'єктивними показниками.

Для дослідження були відібрані деякі найбільші за населенням розвинені та малорозвинені країни, що впродовж 20 років зберегли свій статус та місце в міжнародному поділі праці. Серед багатих: США, Японія, Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія. Ці країни вважаються групою G6, яка зі вступом Канади стала G7. Серед країн з низьким доходом відібрано такі країни: Пакистан, Бангладеш, Нігерія, Ефіопія, Філіппіни.

ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності та очікувана тривалість життя при народженні є показниками, що входять до індексу людського розвитку та показують як соціальне, так і економічне становище країн. Кількість наукових та технічних статей за рік непрямо зображає рівень розвитку науки та техніки в країні.

Таблиця 1 – Показники розвитку країн з високим та низьким доходом в 1999 році

Країна/Показник		ВВП на душу населення за ПКС, дол. міжн.	Очікувана тривалість життя, років	Наукові та технічні статті, од.
БАГАТІ	США	34514	77	304782
	Японія	25326	81	97048
	Велика Британія	24415	77	77245
	Франція	24308	79	49692
	Німеччина	26291	78	69003
	Італія	25602	79	36056
	Середнє зважене	29180	78	170131
БІДНІ	Пакистан	2529	63	1042
	Бангладеш	1261	65	440
	Нігерія	2202	46	1050
	Філіппіни	3292	69	342
	Ефіопія	458	51	162
	Середнє зважене	2008	59	690

Середній зважений за населенням показник ВВП на душу населення для розвинених країн за ПКС в 1999 році складав 29180 міжнародних доларів.

Водночас для малорозвинених країн цей індикатор становив 2008 доларів. Тобто розвинені країни переважали нерозвинені в 14,5 раза.

Середня очікувана тривалість життя при народженні в 1999 році для розвинених країн складала 78 років, тоді як для менш розвинених лише 59 років. Переважання в 1,326 раза. Якщо розвинені країни в 2000 році продукували у середньому 170 тисяч статей за рік, то нерозвинені 690. Великі держави мали за цим показником перевагу в 246 разів.

Таблиця 2 – Показники розвитку країн з високим та низьким доходом за 2019 рік

Країна/Показник		ВВП на душу населення за ПКС, дол. міжн.	Очікувана тривалість життя, років	Наукові та технічні статті, од.
БАГАТІ	США	65297	78	422808
	Японія	43593	84	98793
	Велика Британія	49931	81	97681
	Франція	50993	83	66352
	Німеччина	57530	81	104396
	Італія	45700	83	71240
	Середнє зважене	56353	81	239448
БІДНІ	Пакистан	4898	67	12904
	Бангладеш	4964	72	3135
	Нігерія	5363	54	5602
	Філіппіни	9302	71	2237
	Ефіопія	2319	66	1994
	Середнє зважене	5259	65	6118

Середній зважений за населенням показник ВВП на душу населення за ПКС у 2019 році для країнах з високим доходом склав вже 56353 міжнародних доларів. Рівночасно для країн з низьким доходом цей індикатор зріс до 5259 доларів. За 20 років переважання багатих країн знизилася з 14,5 до 10,7 разів.

Середня очікувана тривалість життя при народженні у 2019 році для розвинених країн досягла 81 років, тоді як для малорозвинених – 65 років. Жителі багатих країн стали жити на 3 роки довше, а країн з низьким доходом на 6. Перевага і розрив зменшилися з 1,326 до 1,236. Якщо розвинені країни у 2019 році стали продукувати у середньому 239 тисяч статей за рік, то нерозвинені 6118 – в десять разів більше, ніж майже 20 років тому. Перевага великих держав за цим показником скоротилася до 39 разів з 246.

Висновок. За усіма трьома показниками спостерігається зменшення розриву між країнами з високим та низьким доходом. Очікувана тривалість життя, ВВП на душу населення за ПКС та кількість наукових та технічних статей за рік в малорозвинених країнах зростає із вищою швидкістю, ніж у розвинених. Це означає, що економічна глобалізація поступово зменшує нерівність між країнами.

Список використаних джерел

1. У світі збільшується розрив між бідними і багатими. URL: <https://responsiblefuture.com.ua/u-sviti-zbilshuyetsya-rozriv-mizh-bidnimi-i-bagatimi/> (дата звернення: 21.03.2021).
2. Статистична база Світового банку. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення: 21.03.2021).

4. ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Гончаренко Ірина Георгіївна,

д.н.держ.упр., професор

Настенко Олег Русланович,

магістрант,

Черкаський державний технологічний університет,

Черкаси, Україна

КОРУПЦІЯ ЯК ФАКТОР РУЙНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

В світі, з 1995 року, міжнародною організацією Transparency International розраховується Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI), вимірюється сприйняття корупції, а не її рівень та дотримується принципів нейтральності в оцінюванні. Коли корупція фактично підміняє собою державу, то мінімальна оцінка є 0 балів, а, якщо корупція майже відсутня в суспільстві, то оцінка становить 100 балів, тобто є максимальною. Важливим в оцінюванні є кількість балів. Кількість країн у щорічному оцінюванні може варіюватись.

В Україні, з 2014 року, відводиться провідна роль антикорупційній реформі. Наприкінці 2014 року ухвалена низка антикорупційних законів. В тому ж самому році, в глобальному рейтингу країн CPI-2014, наша держава посіла 142 місце серед 175 країн світу (між Угандою та Коморськими островами) з показниками в 26 балів зі 100 можливих, а це свідчить, що руйнування корупційних схем майже непомітне [1].

В підсумку CPI-2015 рейтинг України став вищим лише на 1 бал, а саме до 27 в порівнянні з 2014 роком. В глобальному рейтингу країна посіла 130 місце серед 168 країн – спільно з Камеруном, Іраном, Непалом, Нікарагуа та Парагваєм. Нижче, з результатом 26 балів, розташувалися Коморські острови, Нігерія, Таджикистан. На підсумковий результат оцінювання України вплинуло збереження корупційної складової у взаємодії між бізнесом і владою [2].

В 2016 році за показниками CPI-2016 Україна також не набагато поліпшила свій результат у сфері боротьби з корупцією. Показники індексу зросли лише на 2 бали – до 29. В глобальному рейтингу країна посіла 131 місце серед 176 країн і розділила його з Казахстаном, Російською Федерацією, Непалом та Іраном. Позитивом, на думку експертів, стало запровадження ProZorro, перші розслідування Національного антикорупційного бюро України, зниження рівня корупції в органах виконавчої влади та Національний

поліції. Загальну оцінку знизили слабкість інституцій та корупція в сфері публічних фінансів [3].

CPI-2017 зріс на 1 бал – до 30 балів. У глобальному рейтингу Україна посіла 130 місце серед 180 країн – поряд із С'єрра-Леоне, М'янмою та Іраном. Міжнародні експерти позитивно оцінили функціонування реєстру електронних декларацій осіб, що уповноважені на виконання функцій держави. В економічному аспекті позитивно були оцінені результати річного функціонування системи ProZorro та запуск процедури автоматичного відшкодування ПДВ. Відзначалось також зменшення кількості випадків вимагання хабарів у представників бізнес-спільноти. Низький рівень довіри в суспільстві до українських судів і прокуратури, гальмування створення антикорупційного суду суттєво знизило підсумкові показники індексу [4].

Зростання показника індексу CPI на 2 бали – до 32 та 120 місце в глобальному рейтингу серед 180 країн – поряд з Малі, Малаві та Ліберією. Такими є показники України за результатами 2018 року. Прогрес, в основному, забезпечило покращення взаємодії влади і бізнесу: процедура автоматичного відшкодування податку на додану вартість, розширення сфери застосування систем ProZorro і DoZorro, відкриття Офісу бізнес-омбудсмена України. Негативно оцінювався брак політичної волі для перезапуску дискредитованого Національного агентства з питань запобігання корупції [5].

За показниками CPI-2019 Україна отримала 30 балів, а це на 2 бали менше, ніж 2018 року і посіла 126 місце в глобальному рейтингу. Це ж місце обіймають Киргизстан, Азербайджан і Джибуті. За оцінками експертів, в Україні впродовж 2019 року відбувалося згортання реформ, зростання ризиків ведення бізнесу. Також на загальну оцінку вплинули низькі темпи реформування органів правопорядку.

За останній рік показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) зросли на 3 бали. Із 33 балами зі 100 можливих ми отримали 117 місце зі 180 країн у списку CPI. Поруч із нами у рейтингу Єгипет, африканська Свaziленд, Непал, С'єрра-Леоне та Замбія – всі ці країни так само у CPI-2020 набрали по 33 бали. З-поміж сусідів найближча до України Молдова – 34 бали [6].

Вже кілька років поспіль абсолютними лідерами списку залишаються Нова Зеландія та Данія – вони додали по одному балу та тепер мають по 88 зі 100. Єдиною країною-лідеркою, яка втратила в Індексі в 2020 році стала Фінляндія – мінус 1. Однак із 85 балами вона, як і минулого року, посідає 3 сходинку – разом із Сінгапуром, Швецією та Швейцарією.

Висновок. Сила впливу корупції на економіку країни залежить від правової та інституційної бази країни, від якості управління а це, в свою чергу, впливає на якість реформування в різних сферах життя та галузях економіки. Корупція збільшує видатки державного бюджету та скорочує його доходи, збільшує нерівність в доходах населення, спотворює ринки та негативно впливає на розподіл ресурсів. Самим головним недоліком

є неможливість довгострокового економічного зростання через вплив на інвестиції, оподаткування, державні витрати, розвиток людських ресурсів.

Європейський вектор розвитку в Україні дає поштовх для ефективної боротьби з корупцією та викорінення цього явища, а також поступового виходу на новий щабель розвитку.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції – 2014: ti-ukraine.org/research/indeks-korupsiyi-cpi-2014
2. Індекс сприйняття корупції – 2015: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-korupsiyi-cpi-2015>
3. Індекс сприйняття корупції – 2016: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattyakorupsiyi-2016>
4. Індекс сприйняття корупції – 2017: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattyakorupsiyi-2017>
5. Індекс сприйняття корупції – 2018: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattyakorupsiyi-2018>
6. Індекс сприйняття корупції – 2019: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattyakorupsiyi-2019>
7. Індекс сприйняття корупції – 2020: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattyakorupsiyi-2020>

Березіна Олена Юріївна,

к.е.н., професор,

професор кафедри фінансів

Башинська Анна Валеріївна,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»,

Черкаський державний технологічний університет,

Черкаси, Україна

СВІТОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ

Сучасний ринок надає споживачам безліч можливостей доступу до фінансових послуг поза банківськими установами, з використанням готівкових розрахунків для здійснення фінансових операцій, збереження чи отримання державних трансфертів. Водночас, повноцінне використання споживачами та рівний доступ до широкого спектру фінансових послуг індивідів є одним з головних пріоритетів забезпечення фінансової інклюзії, встановлених Світовим банком (СБ) та Міжнародною фінансовою корпорацією (МФК) у програмі Загального фінансового доступу – 2020 (Universal Financial Access 2020, UFA 2020). СБ зобов'язався допомогти забезпечити 400 мільйонів людей рахунками у фінансових установах за допомогою знань, технічної та фінансової підтримки, а МФК – допомогти

забезпечити охоплення 600 мільйонів людей інвестиційними та консультаційними послугами.

Фінансова інклюзія, що згідно визначення Організації Економічного Співробітництва та Розвитку є процесом забезпечення повноцінного, вчасного та прийняттого для споживачів доступу до широкого спектру фінансових продуктів і послуг, постійного поширення використання означених продуктів та послуг різними верствами населення шляхом розвитку наявних та впровадження інноваційних підходів, у т.ч. фінансової освіти з метою соціальної і економічної інклюзії та забезпечення фінансового добробуту, є певним будівельним елементом як для зменшення бідності, так і для економічного зростання, оскільки доступ до цифрових фінансових послуг є критичним для приєднання до нової цифрової економіки.

Фінансова інклюзія полегшує повсякденне життя та допомагає сім'ям та компаніям планувати все, починаючи від довгострокових цілей і закінчуючи несподіваними надзвичайними ситуаціями. Люди, що мають рахунки в фінансових установах, частіше користуються іншими фінансовими послугами, такими як заощадження, кредитування та страхування, відкривають та розвивають бізнес, інвестують в освіту чи охорону здоров'я, управляють ризиками та фінансовими стресами, що у сукупності значно поліпшує загальну якість життя.

Починаючи з 2011 року, більше 1,2 мільярдів людей в світі відкрили власні фінансові рахунки, проте сьогодні ще 1,7 мільярдів людей віком старше ніж 185 років (або 31% дорослого населення світу) не мають власних рахунків у фінансових установах. Для порівняння, у 2014 році ця цифра становила 2 мільярди. Оскільки право власності на рахунки є майже універсальним в країнах з високим рівнем доходу, практично всі люди, що не мають фінансових рахунків, живуть в країнах, що розвиваються. Як правило, це представники найбідніших домогосподарств, третина з них віком від 15 до 24 років. Має місце гендерна диспропорція – переважна більшість осіб, що не мають рахунків – жінки (980 мільйонів або 56 % дорослого населення).

Уряди країн світу підтримують фінансову інклюзію як мінімум у трьох ключових сферах:

- встановлюють правила, що регулюють умови для фінансової інклюзії, врівноважуючи прагнення забезпечити фінансові послуги бідним домогосподарствам заходами щодо захисту споживачів, а також стабільності та цілісності фінансової системи;
- сприяють розвитку інфраструктури як фінансово, так і стимулюючи інвестиції приватного сектору для підтримки розширення фінансових послуг; така інфраструктура може включати системи ідентифікації, підключення, платіжні системи або реєстри кредитів;
- підтримують фінансову інклюзію шляхом визначення маршруту та обсягу виплат і податків, які сприяють формуванню фінансової екосистеми, щоб вона стала більш інклюзивною.

Фінансова депривація сьогодні є ризиком для політичної, соціальної та навіть фінансової стабільності, що може перешкоджати економічному прогресу, тоді як фінансова інклюзія є можливістю підвищення якості життя. Велика двадцятка (G20) започаткувала ініціативу Глобального партнерства з фінансової інклюзії, тим самим визнаючи її надзвичайну важливість поряд з іншими цілями стабільності, цілісності та захисту.

В Україні основним державним інститутом, що реалізує політику фінансової інклюзії є Національний банк України. Стратегічні цілі та результати до 2025 року визначені НБУ в цій царині наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1 – Стратегічні цілі та очікувані результати фінансової інклюзії, визначені в «Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року» [3]

№ з/п	Стратегічні цілі	Індикатори виконання діяльності	Поточне значення індикатора	Цільове значення індикатора на 01.01.2025
1	Підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами	Кількість відкритих базових рахунків/ кількість дорослого населення	63 %	80 %
		Співвідношення готівки (M0) до ВВП	9,2 %	Не більше 7,5 %
		Співвідношення безготівкових карткових операцій (включно з P2P) до загальної кількості транзакцій	81,9 %	Не нижче 85 %
		Співвідношення безготівкових карткових операцій (включно з P2P) до загального обсягу транзакцій	49,7 %	65 %
2	Посилення захисту прав споживачів фінансових послуг	Індекс розкриття інформації, включаючи наявність низки вимог до розкриття інформації	2,0	5,0
		Рівень довіри населення до фінансової системи	≈10 %	60 %
3	Підвищення рівня фінансової грамотності населення	Індекс рівня фінансової грамотності населення	11,6	12,5

Слід зазначити, що в семи з сімнадцяти Цілей сталого розвитку ООН, що є стратегічними орієнтирами розвитку світу до 2030 року, йдеться у тому числі й про фінансову інклюзію, наявні також чотири показники фінансової інклюзії для відстеження прогресу.

Висновок. Переваги фінансової інклюзії виходять за межі приватних осіб та домашніх господарств. Переведення готівкових платежів у безготівкові, незалежно від того, чи це соціальні виплати та трансферти, чи податки, збори та обов'язкові платежі, чи розрахунки між приватними особами, сприятиме підвищенню прозорості та ефективності таких транзакцій і водночас зменшенню корупційних схем та тіньових операцій. Цифрові платежі також можуть стати основою для нових видів доставки основних послуг, таких як сонячна енергія та вода, особливо у віддалені райони, де національні мережі є занадто дорогими. Цифрові платежі також підтримують навчання. Таким чином, світові лідери дедалі більше усвідомлюють роль, яку фінансова інклюзія може відіграти у допомозі світові досягти багатьох цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Національний банк України: Фінансова інклюзія. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3961976
2. Стратегія Національного банку України. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=64754192>
3. Стратегія фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Strategija_financovogo_sektoru_ua.pdf

Пріхно Ірина Миколаївна,
д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів,
Хандюк Микола Васильович
старший викладач
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

ВПЛИВ ГРОШОВОЇ МАСИ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Забезпечення конкурентоспроможності будь-якого підприємства перш за все передбачає виявлення чинників, які мають позитивний або негативний вплив на розвиток і функціонування підприємства. Достовірність виявленого впливу дасть можливість підприємству посилити його конкурентні позиції шляхом посилення позитивної дії чинників й усунення або мінімізації негативної дії чинників.

Чинники впливу на конкурентоспроможність підприємств досліджували значна кількість вітчизняних науковців, зокрема, такі: В. Богомолу, О. Гавриш, В. Геєць, З. Григорова, В. Гриценко, Л. Довгань, К. Кондрашова, В. Котлярова, Е. Нікольська, І. Розгон, В. Федосова, Л. Швайка.

Чинники конкурентоспроможності доцільно поділити залежно від рівня їхнього виникнення: макрорівневі чинники, мезорівневі чинники й мікрорівневі чинники [1].

До макрорівневих чинників відноситься загально політична й соціальна ситуація в країні, наявність платоспроможного попиту населення, інвестиційна, фінансова, грошово-кредитна, цінова політика в країні.

До мезорівневих чинників відносяться такі: наявність конкурентного середовища, що сприяє регулюванню цін і перешкоджає виникненню монопольних структур, кількість постачальників і наявність конкурентів, рівень цін на необхідну сировину й готову продукцію, місткість ринку, ступінь його насичення, частка імпорту продукції, розвиток суміжних і підтримуючих галузей.

До мікрорівневих чинників відносяться такі: організаційно-правова форма підприємства, внутрішня структура підприємства, якість і рівень менеджменту, техніко-економічний рівень виробництва, рівень кваліфікації персоналу, сертифікація виробництва, маркетингова активність підприємства, фінансово-економічний стан підприємства, асортимент, якість продукції, цінова політика підприємства [1].

Аналізуючи зазначені чинники, доцільно виокремити такий чинник як ціна: грошово-кредитна й цінова політика держави на макрорівні, рівень цін на сировину й матеріали на мезорівні, цінова політика підприємства на мікрорівні.

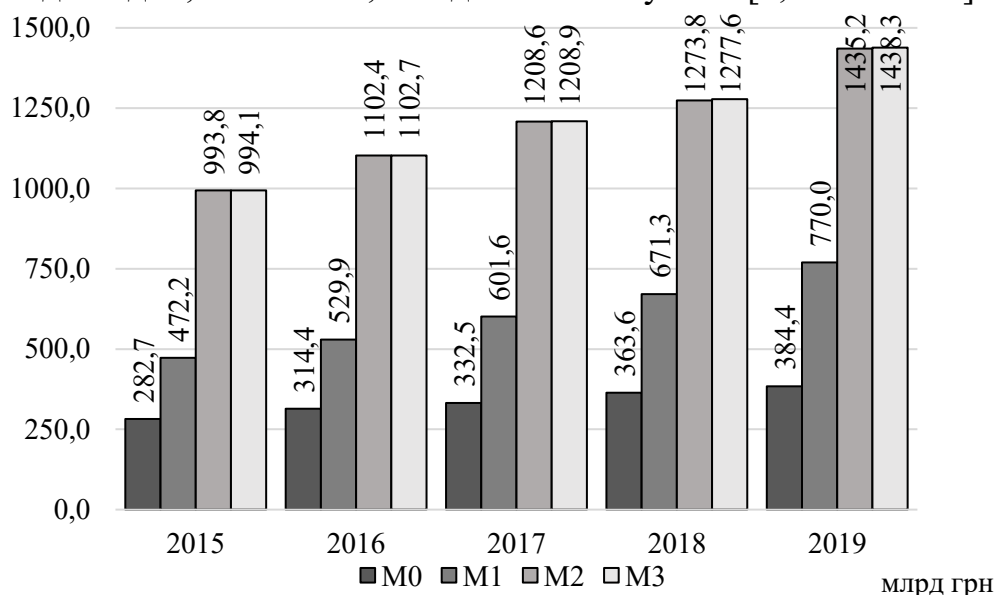
Таким чином, можна констатувати, що конкурентоспроможність нерозривно пов'язана з ціною, яка, в свою чергу, формується під впливом грошової політики держави. Зауважимо, що основним показником грошової політики держави є грошова маса та грошові агрегати.

Як свідчить виконаний аналіз? зміни обсягу грошової маси (за грошовим агрегатом М3) в Україні, спостерігається тенденція до зростання досліджуваного показника з 994,1 млрд грн у 2015 р. до 1438,3 млрд грн у 2019 р., тобто на 444,2 млрд грн (або на 44,7 %). Щорічний темп зростання грошової маси характеризується рівномірністю і становив в середньому приріст на 11,2 % (рис. 1).

Тенденція зміни грошового агрегату М2 аналогічна до зміни грошового агрегату М3, що пов'язано з максимальною наближеністю грошового агрегату М2 до загальної грошової маси в країні. Так, грошовий агрегат М2 збільшився з 993,8 млрд грн у 2015 р. до 1435,2 млрд грн у 2019 р., тобто на 441,4 млрд грн (на 44,4 %) (рис. 1). Грошовому агрегату М2 належить понад 99 % у загальній грошовій масі, а це означає, що цінні папери власного боргу банків та кошти клієнтів, що перебувають у довірчому управлінні банків, в Україні практично не використовуються і становлять лише 0,03–0,3 % від всієї грошової маси.

Окремої уваги заслуговує аналіз грошового агрегату М0, оскільки цей агрегат дає уявлення про стан готівкового обігу в країні. Так, грошова маса за грошовим агрегатом М0 (або готівка) протягом досліджуваного періоду

збільшилася з 282,7 млрд грн у 2015 р. до 384,4 млрд грн у 2019 р., тобто на 101,7 млрд грн (на 36,0 %), що відображено на рис. 1. Натомість питома вага грошового агрегату M0 зменшилася у загальній грошовій масі: з 28,44 % до 26,72 % відповідно, тобто на 1,72 відсоткових пункти [3, с. 164–166].

Рис. 1. Динаміка зміни грошових агрегатів в Україні у 2015-2019 рр.

Примітка: Дані наведені на кінець року

Джерело: Складено автором [2, с. 215; 3, с. 164–166]

Зауважимо, що оптимальною вважається питома вага готівки в загальній грошовій масі на рівні 7 % [4, с. 21]. В Україні реальний обсяг готівки перевищує оптимальне значення майже в 4 рази. Таку ситуацію можна пояснити наданням переваги традиційним способам розрахунків та заощаджень, що є наслідком небажання частини населення переводити їхні грошові кошти в безготівкову форму (це стосується і поточних розрахунків в магазинах, і заощаджень). Причинами такого «небажання» є: перше – недовіра до банківської системи; друге – небажання використовувати нові, більш прогресивні форми розрахунків та заощаджень через невміння й відсутність стимулів до освоєння новітніх технологій, а також через брак часу для освоєння нових платіжних засобів.

Аналіз грошового агрегату M1 дає можливість зробити висновок про наявність грошової маси, яка забезпечує розвиток економіки країни. Згідно наведеної на рис. 1 динаміки, можна констатувати загальне зростання грошового агрегату M1 з 472,2 млрд грн у 2015 р. до 770,0 млрд грн у 2019 р., тобто на 297,8 млрд грн (на 63,1 %). Питома вага грошового агрегату M1 зросла з 47,50 % у 2015 р. до 53,54 % у 2019 р., тобто на 6,04 відсоткових пунктів. Така динаміка є позитивною, адже свідчить про збільшення частки грошових коштів, які знаходяться на поточних рахунках у банках у національній валюті з 19,06 % у 2015 р. до 26,82 % у 2019 р., тобто на 7,76 відсоткових пункти. Зауважимо, що зростання коштів на поточних рахунках є позитивним сигналом для бізнесу, оскільки свідчить про зростання кредитного ресурсу [3, с. 164–166].

Висновки. Враховуючи отримані результати дослідження, вважаємо, що для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств за рахунок оптимізації обсягу і структури грошової маси необхідно:

по-перше, здійснити політику інфляційного таргетування, в результаті чого підвищиться рівень економічного розвитку при низькому рівні інфляції, знизяться процентні ставки по кредитам і депозитам, зростуть реальні доходи вітчизняних підприємств;

по-друге, забезпечити цінову стабільність та зниження вартості кредитних ресурсів, в результаті чого покращиться інвестиційний клімат в державі й збільшиться прибутковість суб'єктів господарювання.

Зазначені заходи в комплексі спроможні оптимізувати обсяг і структуру грошової маси в Україні та матимуть позитивний вплив на стабілізацію грошово-кредитної системи в країні, що, відповідно, сприятиме поліпшенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, що закономірно матиме позитивний ефект для розвитку вітчизняної економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. Гавриш О. А., Гриценко В. В., Григорова З. В. Основні фактори впливу на конкурентоспроможність поліграфічних підприємств. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2008. С. 1–9. URL: https://economy.kpi.ua/files/files/24_kpi_2008.pdf.
2. Статистичний щорічний України. 2019. / за ред. І. Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2020. 465 с.
3. Пріхно І. М., Частоколенко І. П., Марченко А. П. Напрями оптимізації обсягу і структури грошової маси в Україні. *Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 4. С. 161–168. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/>.
4. Божанова О. Б. Аналіз стану грошової маси в Україні як складові монетарної політики. *Молодий вчений*. 2016. № 3 (30). С. 19–23.

Бережна Леся Віталіївна,

к.е.н, доцент

Снитюк Оксана Іванівна,

к.е.н, доцент,

Черкаський державний технологічний університет,

Черкаси, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ TOPSIS ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ

В умовах оцінки рівня конкурентоспроможності банків, актуальним постає завдання визначення можливості, доцільності, особливостей а також технологічних і практичних аспектів використання сучасних економіко-математичних методів прийнятті фінансових рішень. Одним із таких методів є метод TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution),

який належить до сімейства методів багатокритерійного аналізу (Multi-Criteria Analysis – MCA). MCA дозволяють досліджувати альтернативні варіанти з використанням багатокритерійної оптимізації. Метод TOPSIS базується на упорядкуванні переваг через подібність із ідеальним рішенням. Він ґрунтується на концепції, що вибрана альтернатива повинна мати найменшу відстань до ідеального рішення та найбільшу – до ідеально негативного рішення. У ньому оцінюється матриця, що містить n альтернатив. Прийняття рішень відбувається на основі m критеріїв [1].

Постановку задачі для оцінки методом TOPSIS можна подати у такому формулюванні.

Споживач, фінансових послуг, який бажає покласти гроші на депозит в національній валюті на 12 місяців, має прийняти рішення щодо вибору банківської установи, в якій вони надійно зберігатимуться. Наразі, в Україні станом на 31.12.2020 р. діє 73 банки із абсолютно різними показниками як за масштабом своєї діяльності, кількістю клієнтів, ризиковістю, стресостійкістю, так і за прибутковістю. Процес прийняття рішення клієнтом значно ускладнюється через невизначеність та карантинні обмеження, що спричинені пандемією COVID-19. Тому актуальним в наш час постає питання вибору такого банку, який пропонує широкий спектр своїх послуг не лише у відділеннях, але й дистанційно, через різні транзакційні платформи.

Саме тому однією із вимог потенційного вкладника до банківської установи є значна фінансова інклюзія та високий рівень розвитку інформаційних технологій банку.

Другим напрямком досліджень вкладника для прийняття рішення є середній рівень ставок по строкових депозитах фізичних осіб в національній валюті на 12 місяців та наявність додаткових супутніх витрат (наприклад, інші послуги, отримання яких є необхідним для укладення договору банківського вкладу). Також вагомими є показники якісної підтримки персоналом банку вкладника в процесі користування послугами (в т.ч. дистанційно) та наявність програми лояльності та/або бонусних програм для депозитів, укладених онлайн.

Третім напрямком оцінки особи, що приймає рішення щодо відкриття депозитного рахунку, є якість активів банку, його ліквідність, можливість зовнішньої підтримки, приріст вкладів, платіжна репутація і багато інших показників, які характеризують надійність банку. На жаль, при виборі стратегії дій потенційного вкладника, цей пункт дослідження характеризується значними витратами часу. Тому, на нашу думку, можна використати вже готові рейтинги банків, які оприлюднюють різноманітні експертні платформи в Інтернет-середовищі. Зокрема, це рейтинг стійкості банків від порталу «Мінфін», де подається щоквартальна оцінка діяльності банків [2].

Зазначена проблема, яка стоїть перед особою, що приймає рішення щодо відкриття депозиту в банку, потребує відповідного інформаційно-аналітичного інструментарію. За даних умов доцільно скористатися технологіями

багатокритеріального аналізу. Для цього початково визначимо перелік альтернатив та критеріїв їх оцінювання.

З даними порталу Мінфін [3] станом на 1 жовтня 2020 р. наведено рейтинг стійкості 31 банка. Тому, зважаючи на достатньо велику вибірку та відносно низькі показники більшості фінустанов, пропонуємо обирати серед таких 10-ти альтернатив (банків), які займають найвищі позиції в цьому рейтингу: АТ КБ «ПриватБанк» (A1), АТ «Райффайзен Банк Аваль» (A2), АТ «ПУМБ» (A3), АТ «АЛЬФА-БАНК» (A4), АТ «УКРСИББАНК» (A5), АБ «УКРГАЗБАНК» (A6), АТ «ОТП БАНК» (A7), АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» (A8), АТ «КРЕДОБАНК» (A9), АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК» (A10). Кожна з альтернатив перевіряється трьома групами критеріїв, які наведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Перелік узагальнених та часткових критеріїв оцінювання альтернатив

Узагальнені та часткові критерії	Опис критерію	Характер монотонності цільової функції
<i>Група 1. Фінансова інклюзія та рівень розвитку інформаційних технологій банку.</i>		
K1	кількість електронних платіжних засобів, термін дії яких не закінчився (в обігу) на 1000 вкладників;	↑ (max)
K2	кількість банкоматів на 1000 вкладників;	↑ (max)
K3	кількість ПТКС на 1000 вкладників;	↑ (max)
K4	кількість торговельних платіжних терміналів на 1000 вкладників;	↑ (max)
K5	кількість торговельних платіжних терміналів (із них безконтактних) на 1000 вкладників;	↑ (max)
K6	можливість надання банком сервісу онлайн-верифікації клієнтів BankID.	↑ (max)
<i>Група 2. Надійність банку.</i>		
K7	рейтинг стійкості банків від порталу «Мінфін».	↑ (max)
<i>Група 3. Депозитні умови та програми.</i>		
K8	середній рівень ставок по строкових депозитах фізичних осіб в національній валюті на 12 міс, %;	↑ (max)
K9	додаткові супутні витрати, окрім оподаткування доходів по депозитах.	↓ (min)
K10	наявність програми лояльності для депозитів, укладених онлайн;	↑ (max)
K11	рівень підтримки персоналом банку вкладника в процесі користування послугами (в т.ч. дистанційно). Визначається експертним шляхом і виставляється оцінками «Відмінно», «Дуже добре», «Добре», «Задовільно», «Погано», «Дуже погано», «Неприпустимо».	↑ (max)

У табл. 2 наведені вихідні дані за 10-ма альтернативами та 11-ма частковими критеріями.

Таблиця 2 – Характеристика альтернативних варіантів

Варіанти рішень	Критерії оцінювання альтернатив										
	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇	K ₈	K ₉	K ₁₀	K ₁₁
	шт.	шт.	шт.	шт.	шт.		бали	%			
A ₁	1562,48	0,33	0,54	9,59	7,59	так	3,99	6,95	ні	ні	відмінно
A ₂	1428,51	0,69	0,15	12,63	11,46	так	4,42	6,25	ні	так	відмінно
A ₃	1264,74	0,31	0	1,93	1,82	так	3,61	7,75	ні	так	дуже добре
A ₄	1148,19	0,3	0	6,14	6,14	так	3,61	8,25	ні	так	добре
A ₅	948,94	0,44	0,04	2,55	2,55	ні	4,16	4,19	частково	так	дуже добре
A ₆	877,43	0,32	0	0,55	0,55	ні	3,89	7,78	частково	ні	добре
A ₇	1001,25	0,14	0	0,01	0,01	так	4,27	6,00	частково	так	добре
A ₈	744,46	0,61	0	0	0	ні	4,09	5,29	ні	ні	дуже добре
A ₉	437,94	0,48	0,19	0,04	0	так	3,76	7,13	ні	так	добре
A ₁₀	1043,83	0,82	0	0	0	ні	3,93	7,00	так	ні	добре

Джерела: Складено авторами за [4–14]

Для вибору найкращої альтернативи був використаний один із методів багатокритерійного аналізу, а саме, метод TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) [15]. Він дозволив визначити набір альтернатив, які можуть бути ранжовані відповідно до значень величини C_i^* , яка визначає відносну близькість альтернативи A_i :

$$A_2 > A_4 > A_1 > A_9 > A_3 > A_7 > A_5 > A_8 > A_6 > A_{10}.$$

Найкращим рішенням буде альтернатива з найбільшим значенням C_i^* . У нашому випадку це альтернатива A_2 . Таким чином, особі, що приймає рішення щодо вибору банківської установи для розміщення депозиту, враховуючи всі альтернативи і критерії, необхідно обрати АТ «Райффайзен Банк Аваль».

Висновок. Вибір найкращої стратегії фінансового рішення завжди потребує серйозного математичного апарату. Для рейтингового оцінювання можливих альтернатив у прийнятті фінансових рішень запропоновано методичний підхід на основі застосування інструментів багатокритерійного оцінювання, а саме методу TOPSIS для оцінювання оптимальної банківської установи з позицій вкладника. Як наслідок, шляхом математичних обчислень було обґрунтовано вибір оптимальної стратегії споживачем фінансових послуг банківської установи, яка пропонує найбільш привабливі умови відкриття депозитного рахунку.

Список використаних джерел

1. Hwang C. L., Yoon K. Multiple attributes decision making methods and applications. Springer: Berlin Heidelberg, 1981. 225 с.

2. Рейтинг стійкості банків. Методика. [online] URL: = <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/method/> (дата звернення 20.01.2021 р.)
3. Рейтинг стійкості банків за підсумками 4 кварталу 2020 р. [online] URL: = <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/> (дата звернення 20.01.2021 р.)
4. Кількість платіжних карток та інфраструктури їх обслуговування [online] URL: = <https://bank.gov.ua/ua/payments/> (дата звернення 20.01.2021 р.)
5. Процентні ставки закладами АТ КБ «ПриватБанк» [online] URL: = <https://privatbank.ua/depozit> (дата звернення 22.01.2021 р.)
6. Депозитні програми АТ «Райффайзен Банк Аваль» [online] URL: = <https://www.aval.ua/privatnim-osobam/depoziti/depozitni-programi> (дата звернення 22.01.2021 р.)
7. Депозитні програми АТ «ПУМБ» [online] URL: = <https://retail.pumb.ua/deposit> (дата звернення 22.01.2021 р.)
8. Депозитні програми АТ «АЛЬФА-БАНК» [online] URL: = <https://alfabank.ua/private-persons/deposits/newdeposits> (дата звернення 22.01.2021 р.)
9. Депозитні програми АТ «УКРСИББАНК» [online] URL: = <https://my.ukrsibbank.com/ua/personal/deposits/> (дата звернення 22.01.2021 р.)
10. Депозитні програми АБ «УКРГАЗБАНК» [online] URL: = <https://www.ukrgasbank.com/private/deposits/> (дата звернення 22.01.2021 р.)
11. Депозитні програми АТ «ОТП БАНК» [online] URL: = <https://www.otpbank.com.ua/privateclients/investments/deposits/> (дата звернення 22.01.2021 р.)
12. Депозитні програми АТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК» [online] URL: = <https://credit-agricole.ua/privatnym-kliiyentam/depoziti> (дата звернення 22.01.2021 р.)
13. Депозитні програми АТ «КРЕДОБАНК» [online] URL: = <https://kredobank.com.ua/private/depozyty/maksymalny-dokhid> (дата звернення 22.01.2021 р.)
14. Депозитні програми АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК» [online] URL: = <https://www.procreditbank-direct.com/#services-list/slide-0> (дата звернення 22.01.2021 р.)
15. Hwang C. L. A New Car Selection in the Market using TOPSIS Technique. *International Journal of Engineering Research and General Science*. 2014. №4. С. 177–181.

Шевченко Анна Михайлівна,

к.е.н., доцент,

Черкаський державний технологічний університет,

Черкаси, Україна

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ФІНАНСОВИХ РИНКАХ

Підвищення конкурентоспроможності є головною рушійною силою потенційного зростання та розвитку фінансових ринків. Держави-члени ЄС повинні проводити політику та створювати установи, що стимулюють динаміку конкурентоспроможного приватного сектору.

Однак у більшості країн Єврозони потенційне зростання залишається занадто низьким. Жорстокі умови ринку праці та неефективні умови ділового середовища, як видається, є головними перешкодами на шляху до стрімкого розвитку цього сектору. Зокрема, пропозиція робочої сили стримується

політикою, яка недостатньо спонукає робітників і не вирішує невідповідність кваліфікації або нестачу робочої сили. Більше того, інвестиції можна посилити шляхом стимулювання конкуренції, поліпшення ділового середовища та зменшення невизначеності, наприклад шляхом підвищення якості та ефективності роботи державних установ в цілому.

Незважаючи на сприятливі економічні та фінансові умови (в період до кризи, зумовленої COVID-19), прогрес структурних реформ був досить обмеженим, у тому числі в ряді найслабших країн [1].

Показники системного стресу Єврозони різко зросли внаслідок поширення коронавірусу в 2020 році та застосування заходів державного стримування.

Пандемія коронавірусу вплинула практично на всі аспекти економічної діяльності, часом взаємодіючи з уже існуючими фінансовими вразливими місцями. Зокрема: завищені ціни на активи; низька прибутковість банку; висока суверенна заборгованість; а також збільшення ліквідності та кредитних ризиків у небанківському секторі. Хоча наявність цих уразливих місць посилює деяку реакцію на шок від коронавірусу, тим не менше фінансова система виявилася в цілому стійкою, частково відображаючи регуляторні реформи минулого десятиліття. Тим не менш, фахівці прогнозують, що подальший спад не можна виключити. Деякі ціни на активи можуть бути сприйнятливими до корегування, якщо ВВП та зростання доходів будуть гіршими, ніж очікують ринки. Деякі суверенні держави та корпорації, які вже мають борги, можуть зробити складнішим завданням підтримати додаткове значне збільшення боргу, тоді як структурно слабка прибутковість банків може уповільнити відновлення спроможності банківських позик [2].

Загалом тенденція недостатнього впровадження структурних реформ – це тренд останніх років в країнах Євросоюзу. Лише кілька країн взяли участь у більш масштабних структурних реформах, зокрема Греція та Франція. Деякі країни, навіть, скасували нещодавні реформи, розроблені для покращення безперебійного функціонування економіки, особливо у сферах ринків праці та пенсійних систем. Загалом зусилля щодо реформ не відповідали потребам реформ. Ці напрямки політики стосуються національної компетенції, але на єдиних ринках виникають транскордонні наслідки. Тому уряди повинні діяти на національному рівні, посилюючись процедурами, правилами та гармонізацією на рівні ЄС. На тлі обмежених зусиль щодо реформ, незважаючи на потужний циклічний підйом, загальні ризики та вразливість у багатьох випадках лише помірно зменшились.

Окреслимо, основні сфери конкуренції в країнах Євросоюзу.

1. Міжнародна роль євро

Європейська комісія представила низку пунктів дій для посилення глобальної ролі євро. Зовсім недавно було наголошено на зростаючій актуальності союзу ринків капіталу для підтримки міжнародної ролі євро на тлі геополітичних змін (наприклад, Brexit та зовнішньої та торгової політики

США). З цією метою євро повинен стати ще більш привабливим як платіжний засіб та надійна інвестиційна валюта.

2. Міжнародна торгівля

Важливо протистояти бажанню отримати конкурентні переваги або створити національних чемпіонів, схиливши систему на свою користь (наприклад, у сфері податків, конфіденційності, кібербезпеки та фінтех-політики). Моделювання співробітником МВФ глобальної торгової системи, яка була роздроблена на три торгові блоки, показує, що за такого сценарію кожен із блоків в цілому був гіршим, хоча окремі країни, що входять до блоку, можуть насправді отримати вигоду. Ці питання також стосуватимуться інших сфер, таких як міжнародний потік даних та доступ до глобальної платіжної системи.

3. Платіжні системи

Відповідальність Європейського центрального банку за сприяння безперебійному функціонуванню платіжних систем опосередковано підтримує міжнародний статус євро. Євросистема зробила свій внесок у переформування та консолідацію інфраструктури.

4. Порядок денний гармонізації

Потрібна більша гармонізація національних правил щоб зробити європейську резолюцію більш ефективною. Необхідно ліквідувати бар'єри, а також нові локальні місця, які потрібно усунути для сприяння більш ефективному та стійкому ринковій інфраструктурі в ЄС. До них належать:

- ефективні процедури оподаткування; юридичні суперечності та невизначеності;
- роздроблені корпоративні дії та процеси загальних зборів.

5. Європейська емісія

Важливим елементом добре функціонуючого ринку капіталу є плавна взаємодія між емісією на первинному ринку, інвесторами та вторинними ринками. В Європі випуск та розподіл цінних паперів все ще є складним, а операційні витрати підвищені. Цінні папери все ще випускаються відповідно до різних національних правил, стандартів та звичок. Центральні депозитарії цінних паперів (ЦДЦН) відіграють ключову роль у цьому процесі.

Висновок. Конкурентоспроможність фінансових ринків Європи коливається та залежить від багатьох факторів. Виокремимо п'ять напрямів, де необхідний поштовх для подальшого прогресу:

- консенсус щодо того, як вирішити соціальні та економічні проблеми;
- переосмислення внутрішньої політики;
- посилення та оновлення міжнародних правил гри;
- адекватне управління глобальними суспільними благами;
- забезпечення глобальної мережі фінансової безпеки.

Список використаних джерел

1. Competitiveness of Europe and European Financial Markets. *European Central Bank*. URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2019/html/ecb.sp190406~f2af7b707b.en.html>.
2. Financial Stability Review, May 2020. *European Central Bank*. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/financial-stability/fsr/html/ecb.fsr202005~1b75555f66.en.html>

Куллаб Діана Хаміс,

студентка,

Черкаський державний технологічний університет,

Черкаси, Україна

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СТРУКТУРУ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Протягом останніх років Україна зосереджує свої зусилля на реалізації курсу європейської інтеграції, виконанні міжнародно-правових зобов'язань, включаючи розвиток місцевої та регіональної демократії. Саме тому подальша демократизація суспільства та одночасна децентралізація влади на засадах субсидіарності є пріоритетами України.

Бюджетна децентралізація – це механізм перерозподілу функцій та повноважень єдиної державної влади між відповідними органами державної влади, з одного боку, та органами місцевого самоврядування, з іншого [1].

Вектор здійснення процесів децентралізації в Україні було зазначено у «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р [2].

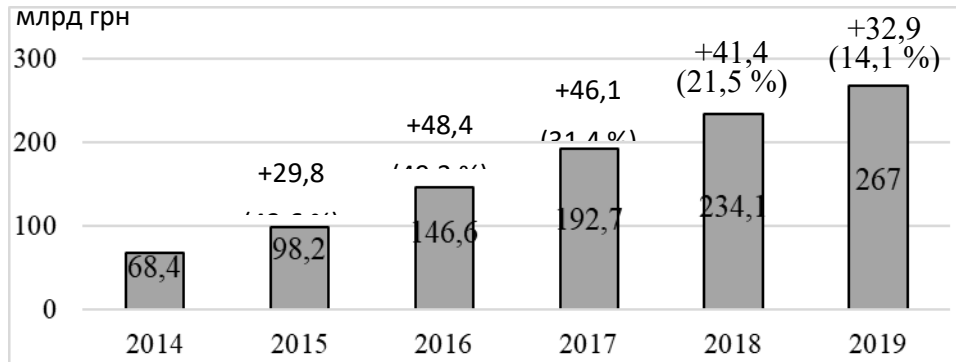
Метою Концепції є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [2].

Найбільш значним результатом децентралізації бюджету є збільшення частки місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів з 0,7 % у 2014 р. до 27,5 % у 2019 р. Найбільша частка власних надходжень загального фонду місцевих бюджетів формується за рахунок надходжень податку на доходи фізичних осіб – близько 60% від загальної суми власні доходи місцевих бюджетів. Частка місцевих податків та зборів у структурі становить приблизно 26 % усіх місцевих бюджетів України [3].

Нині вирівнювання бюджету базується на оцінці доходів, а не видатків місцевих бюджетів, що стимулює місцеві громади до розвитку місцевої економіки та ділового сектора. Ця реформа призвела до збільшення

зацікавленості місцевих органів влади у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів для їх заповнення, покращенню ефективності адміністрування податків і зборів.

З початком фінансової децентралізації доходи місцевих бюджетів почали стрімко зростати: якщо у 2014 р. доходи місцевих бюджетів склали 68,4 млрд грн, то за п'ять років вони збільшилися майже в чотири рази і досягнули 267 млрд грн у 2019 році (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка власних доходів місцевих бюджетів за 2014-2019 рр.

Джерело: складено автором на основі [3]

Такі результати стали можливими завдяки розширенню повноважень та підвищенню зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, реалізації заходів для залучення резервів для їх заповнення та підвищення ефективності адміністрування податків і зборів.

Однак на шляху повного впровадження бюджетної децентралізації виникає ряд перешкод, які зменшують позитивний вплив реформи в цілому в Україні. До них можна віднести:

- неефективне чинне законодавство та нестабільність інституційної структури щодо регулювання регіонального розвитку;
- неузгодженість та нерозвиненість багаторівневого вертикального управління сфери регіонального та місцевого розвитку між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, нерозвиненість горизонтальних зв'язків між регіонами;
- відсутність прозорого механізму фінансового забезпечення розвитку регіонів, координації та послідовності виділення державних ресурсів, спрямованих на вирішення конкретних проблем регіонального та місцевого розвитку, визначених у відповідних стратегіях;
- практичну відсутність важелів впливу обласних, районних і міських органів влади щодо спрямування засобів на вирішення конкретних проблем місцевого та регіонального розвитку та формування пріоритетів розвитку регіонів тощо [4].

Основними напрямками подальшого удосконалення бюджетної політики в умовах децентралізації, на нашу думку, є:

- завершення адміністративно-територіальної реформи шляхом утворення об'єднаних територіальних громад на засадах економічної ефективності і фінансової обґрунтованості із додержанням принципу збалансування фінансових можливостей територій;

- сприяння модернізації національної економіки, зміцнення її конкурентоспроможності та відновлення економічного зростання шляхом активізації державних і залучення іноземних інвестицій, капіталовкладень у науково-технічний потенціал територій;

- підвищення ефективності роботи контролюючих органів із платниками податків щодо викриття схем ухилення від сплати платежів до бюджету;

- раціоналізація видатків на соціальну сферу шляхом інвестування в енергоефективність установ; забезпечення контролю за адресністю і законністю підстав для одержання соціальних виплат; завершення медичної реформи та впровадження страхової медицини [5].

Висновок. Децентралізація державної влади та джерел фінансування на користь місцевого самоврядування стала однією з найуспішніших реформ за часів незалежності України. З початку 2015 року в Україні фактично запроваджено нову бюджетну модель, спрямовану на забезпечення фінансової децентралізації, а саме збільшення обсягу фінансових ресурсів у розпорядженні місцевого самоврядування, формування фінансово незалежних територіальних громад. Усунення виявлених недоліків дозволить бюджетній децентралізації стати дієвим інструментом державного управління в бюджетних відносинах та підвищенні ефективності надання суспільних послуг через делегування повноважень та забезпеченням автономності та фінансової спроможності органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Нечипоренко А. В. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації місцевого самоврядування в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 6, ч. 2. С. 122–125 URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/6_2_2016ua/ 31.pdf (дата звернення: 19.11.2020).

2. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/333-2014-%D1%80> (дата звернення: 19.11.2020).

3. Казюк Я., Венцель В., Герасимчук І. Фінансова децентралізація: результати 2018 року та перспективи 2019 року. Лютий 2019 / Центральний офіс реформ при Мінрегіоні. Національний проект «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/382/Fourpager.pdf> (дата звернення: 19.11.2020).

4. Тульчинський Р. В. Фінансова децентралізація та її недоліки в умовах становлення нового регіоналізму в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 15. С. 10–14. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2018/4.pdf (дата звернення: 19.11.2020).

5. Марчук А. Вплив децентралізації на структуру та динаміку доходів і видатків місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2018. № 2 (55). С. 20–31. URL: <https://bit.ly/3pSsk8H> (дата звернення: 19.11.2020).

5. ТЕХНОЛОГІЧНІ, ІННОВАЦІЙНІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Мантур-Чубата Олена Сергіївна,

к.е.н., старший викладач

Харчук Світлана Олександрівна,

студент

Шерепа Богдан Іванович,

студент,

Хмельницький національний університет,

Хмельницький, Україна

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У сучасних умовах господарювання розвиток будь-якого підприємства неможливий без упровадження інноваційної політики, саме інноваційні технології є активним фактором розвитку будь-якого підприємства. З огляду на це дана тема є досить актуальною і потребує подальшого дослідження. Поняття «технологія управління персоналом» в науково-практичному середовищі трактується у двох контекстах: удосконалення системи управління підприємством та удосконалення системи управління персоналом (персонал-технологія).

Якщо розглядати управління персоналом як частину загальної управлінської діяльності на підприємстві, то стає ясно, що сама сучасна система управління персоналом є чимось особливим. Управлінські інновації припускають насамперед реструктуризацію підприємства, тобто зміну всієї організаційної структури або окремих її елементів з метою оптимізації господарської діяльності. Сюди ж слід віднести нововведення в формах, принципах і методах оплати праці. Важливе значення надається впровадженню нових концепцій розвитку корпоративної культури. Таким чином, управлінські інновації в значній мірі представляють собою інновації в сфері управління персоналом.

Вирішальним фактором у процесі впровадження інноваційних технологій в діяльності підприємства є ставлення його персоналу до цього процесу. Тому керівництву необхідно здійснити психологічну підготовку працівників з метою усвідомлення ними виробничої та економічної необхідності реалізації інновацій, особистого та колективного значення нововведень.

Розробка і впровадження інноваційних технологій роботи з кадрами повинна включати сім типових етапів: діагностика кадрової ситуації; внесення коректив до положень, що діють; підготовка та узгодження проекту технології; затвердження розробленої технології; розповсюдження механізму впровадження заходів; навчання персоналу нової технології; встановлення відповідальних за впровадження технології.

Інноваційні технології в сфері управління персоналом відрізняються від типових їм продуктових та технологічних інновацій тим, що вони: здійснюються зазвичай з меншими одноразовими витратами; складніше піддаються економічному обґрунтуванню до свого впровадження та оцінки після нього; специфічні по відношенню до того підприємства, в якому створені (якщо технологію перенести нескладно, то кадрове нововведення – проблематично); процес впровадження ускладнений психологічним фактором, що виражається у феномені опору змінам, який проявляється відчутніше, ніж при матеріальних інноваціях.

Проаналізувавши дану тематику нами було проведено дослідження визначення «інноваційні технології», які надаються різними вченими (табл. 1).

Таблиця 1 – Визначення «інноваційні технології» за трактуваннями вчених

Автор, джерело	Визначення
Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук [1]	Нова подія, новаторство чи будь-яка зміна діяльності підприємства для покращення конкурентоспроможності на вітчизняному та закордонному ринках.
І. Т. Балабанов [2]	Результат у матеріальній формі, отриманий від вкладання коштів у виробництво нової техніки, технології, зміну організації виробництва, управління, сервісного обслуговування тощо.
О. Дацій [3]	Ефективні зміни у економіці, екології, соціальній сфері, техніці, технології, організації праці.
О. Лапко [4]	Комплексний процес створення нового технічного чи будь якого іншого рішення, в якому виділяють такі етапи: розроблення, створення, комерційне використання та розповсюдження.
Г. Осовська [5]	Нові методи організації виробництва та управління, які впроваджуються не тільки на підприємстві, але і в галузі.
П. С. Харів [6]	Наслідок інноваційної діяльності, який можна одержати на будь-якому з етапів інноваційного процесу та який набуває вигляду новинок наукового, технічного, організаційного чи соціально-економічного спрямування.
Б. Твісс [7]	Процес від зародження винаходу до його комерціалізації, який поєднує в єдине ціле науку, техніку, економіку й управління.

Усі інноваційні технології можна об'єднати в такі групи: персонал-технології позикової праці; навчальні персонал-технології; персонал-технології підбору та найму персоналу; персонал-технології підвищення ефективності роботи персоналу; персонал-технології контролю праці персоналу; інформаційні персонал-технології. Варто зазначити, що саме ці технології дають змогу реалізувати такі принципи управління персоналом, як оптимальність та швидкість реагування на зміни. Основною метою управлінських інноваційних персонал-технологій є оптимізація та підвищення результативності управлінського процесу щодо роботи з персоналом, ефективних методів управління персоналом, які сприяють раціоналізації процесу управління шляхом виключення окремих видів діяльності чи операцій, зокрема тих, які не є необхідними для досягнення поставленої мети та вирішення управлінських завдань. Саме персонал-технології дають

мінімізувати витрати на управління персоналом підприємства, що сприяє підвищенню ефективності його використання.

Висновок. Використання інноваційних технологій управління персоналом на підприємстві є досить значимим в управлінні трудовими колективами. Здійснюючи ретельну розробку й впровадження інноваційних технологій в систему управління персоналом підприємства, в першу чергу необхідно оцінити їхню своєчасність, можливість і результативність, зробити все необхідне, щоб опір персоналу був якнайменшим, а ефективність інновації – як найбільшою.

Список використаних джерел

1. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : моногр. / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. К. : КНЕУ, 2003. 394 с.
2. Балабанов И. Т. Инновационный менеджмент: учеб. пособие для вузов / И. Т. Балабанов. СПб. : Питер, 2001. 303 с.
3. Дацій О. І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / О. І. Дацій. К. : ННЦ ІАЕ, 2004. – 428 с.
4. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання / О. Лапко; Ін-т екон. прогноз. НАН України; Івано-Франківський держ. техн. ун-т нафти і газу. – К., 1999. 253 с.
5. Осовська Г. В. Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. К. : Кондор, 2007. 358 с.
6. Харів П. С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів: моногр. / П. С. Харів. Тернопіль : Економічна думка, 2003. 326 с.
7. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс. М. : Экономика, 1989. 217 с.
8. Погорелова Т. О. Інноваційні технології в управлінні персоналом на сучасному підприємстві / Т. О. Погорелова // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки) : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2018. № 15 (1291). С. 101–104.

Мантур-Чубата Олена,

к.е.н., старший викладач

Радішевська Владислава Вікторівна,

студентка

Боровик Владислав Юрійович,

студент,

Хмельницький національний університет,

Хмельницький, Україна

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ситуація в сучасній системі управління описує те, що ми маємо в суспільстві. Якщо в суспільстві спостерігається низький рівень розуміння гендерної рівності з погляду стереотипних соціальних ролей, то це знаходить своє відтворення і в управлінській діяльності. Умова формування управлінської культури визначається рівнем соціального розвитку, системою

суспільних відносин, рівнем духовної культури, знаннями, а також обставинами, що характеризують об'єкт управління та суспільство в цілому.

Зміст культури управління доцільно охарактеризувати як досягнення в організації і здійсненні процесу управління, організація управлінської праці, використання техніки управління, вимоги до системи управління й працівників, зумовлені нормами й принципами суспільної моралі, етики і права.

Орган управління характеризується за ознакою відмінностей чоловічої та жіночої ролі в організації. Однак, саме гендерному аспекту в управлінській культурі відводиться недостатня увага, хоча термін «гендер» усе активніше використовується в наш час [1]. Поняттям «гендер» (від англ. Gender – стать, рід) позначають безперервний процес продукування суспільством відмінностей у чоловічих і жіночих ролях, ментальних та емоційних характеристиках. Гендерна диференціація – процес, в якому біологічні відмінності між чоловіками й жінками наділяються соціальним значенням і використовуються як засоби соціальної класифікації [2, с. 113]. Становище жінки в суспільстві є мірилом його прогресу, тому жіноче питання загальнонаціональне й повинно вирішуватися зусиллями всього суспільства. На думку дослідників, традиційна чоловіча управлінська культура створила три основних перешкоди для досягнення рівності між чоловіками та жінками: жінок прагнуть бачити залежними, запобігливими, скромними виконавицями своїх обов'язків, тоді як чоловікам радять бути незалежними, здатними до конкуренції, спрямованими на дію; для обрання на управлінську посаду жінкам потрібно спочатку продемонструвати свою реальну компетентність та кваліфікованість, тоді як чоловікам достатньо проявити лише потенційні здібності; існує думка, що моральність і висока посада – речі несумісні, що жінки не прагнуть до кар'єрного зростання, не бажаючи ставити свої сімейні відносини та цінності під загрозу [3]. Вплив громадського жіночого руху, широке висвітлення жіночого питання в засобах масової інформації, поглиблене вивчення гендерної проблематики поступово змінюють погляд на статус жінок в організаційній системі підприємства.

У результаті посилення впливу громадського жіночого руху, ширшого висвітлення жіночого питання в мас-медіа, поглибленого вивчення гендерної проблематики поступово змінюється погляд на діяльність жінок на робочому місці. Безумовно існує значна різниця в підходах, якими користуються жінки й чоловіки при вирішенні проблем. Риси, що відрізняють соціальну поведінку чоловіків і жінок, продовжують традиційно визначати ставлення до жінок в будь-якій організації. Це викликано тим, що в системі сучасного менеджменту переважно практикується так званий «чоловічий», або «конкурентний» підхід. У пострадянському суспільстві, де цінується «тверда рука», це призводить до того, що чоловіки не можуть повністю оцінити компетентність і ефективність роботи жінок. Існує багато відмінностей у способах оцінки суспільного середовища чоловіками й жінками, а також в особливостях ставлення суспільства до його членів. Культура праці в організації має відчутний вплив на характер посади, яку обіймає жінка, а

різний підхід до соціальної ролі чоловіків й жінок зумовлює постійний вплив на особливості становища жінки на робочому місці. Одним з аспектів такого становища є стиль керівництва, спосіб спілкування людей на роботі. «Чоловічий», або «конкурентний» стиль наголошує на авторитарному підході до проблем управління [4, с. 351].

Як альтернатива може розглядатися «інтеграційний» стиль керівництва, у якому наголошується на створенні єдиної команди, на активній участі кожного, на вмінні чутливо реагувати на зміни й ураховувати різні погляди, що більш повною мірою віддзеркалювало би роль жінки в суспільстві й пов'язану з нею поведінку. Саме цей стиль більшою мірою притаманний жінкам. Щоб ширше використовувати різні можливості, навички та здібності усіх працівників, необхідно сьогодні навчитися цінувати й повніше використовувати ту різноманітність, що привносять жінки у культуру праці. «Інтеграційний» стиль цінує колективну роботу, участь кожного, вміння реагувати на зміни й уміння об'єднати різні точки зору у виграну для всіх ситуацію.

В управлінні персоналом жінка-керівник більше уваги приділяє відносинам між членами колективу, її більше хвилює міжособистісна сфера відносин, ніж керівника-чоловіка. Жінка більш емоційно реагує на психологічно-моральний клімат в колективі, спирається на технологію «знаків уваги»: проявляє симпатію, чуйність в розумінні душевного стану та морально-етичних колізій [5].

Управління персоналом в організації має враховувати гендерний аспект та ґрунтуватися на культурі спілкування в організаціях, заохоченні до роботи працівників обох статей, залучення потенціалу всіх співробітників, їх уміння та можливостей, що означає повагу до кожного із них.

Управління різноманітністю робочої сили вимагає змін у культурі роботи організації. Надзвичайно важливо, щоб кожен працівник розумів напрям розвитку й свою роль у процесі змін. Це повинно стати складовою кадрової політики, особливо щодо раціонального використання жіночого потенціалу. Введення поняття «гендер» у культуру управління дасть можливість жінкам посісти гідне місце в будь-якій організації.

Можна виділити ще одну визначальну особливість жінки не тільки керівника, а й співробітника – це допитливість. У більшості випадків вона реалізується в позитивному напрямі як прагнення розширювати свій кругозір через спілкування, встановлення нових контактів, збір додаткової інформації. Проте, нерідко ця риса приводить до збору і розповсюдження недостовірних відомостей (чуток, пліток) і їх використання при ухваленні рішень, що неминуче знижує їх якість. Разом з тим, в екстремальних ситуаціях жінка здатна демонструвати не стратегію страху і уникнення, а активного протистояння. Використовуючи різні моделі поведінки, жінка знаходить оптимальні шляхи, в умовах що склалися. Дослідження показують, що жінки в своїй професійній діяльності і в ситуаціях ризику здатні формувати адекватні стратегії, що відрізняються, з одного боку, усвідомленою обережністю, а з іншого – необхідним рівнем ризику і навіть авантюризму, що допомагає організації виживати в умовах невизначеності сучасного бізнесу.

Висновок. Проблема рівноправності жінок і чоловіків дедалі набуває більшого значення. Для вирішення цієї проблеми, для ефективного управління різноманітністю, що виникає в результаті гендерної рівності, державні й громадські структури мають набути принципово нових рис демократизму й правотворення. Рівність при працевлаштуванні забезпечує представництво всіх категорій населення у складі робочої сили. Але виникає необхідність правильно застосовувати різноманітність робочої сили, що створюється в результаті використання рівних прав. Отже, можна стверджувати про існування актуальної потреби широкого залучення гендерного аналізу й активізації гендерної політики, особливо це стосується культури управління персоналом.

Список використаних джерел

1. Авдулова Т. П. Гендерні аспекти управлінської діяльності / Т. П. Авдулова. Центр дистанційної освіти «Елітаріум», 2010.
2. Кодацька Н. О. Гендерна диференціація в соціально-трудових відносинах / Н. О. Кодацька. Грані, 2013. № 2. С. 112–115.
3. Бурганова Л. А. Теорія управління: навчальний посібник / Л. А. Бурганова. М. : Инфра-М, 2009. 153 с.
4. Дороніна М. С. Основні фактори, що формують поведінку персоналу / М. С. Дороніна, В. І. Ковальова // Коммунальное хозяйство городов: научн.-техн. сб. Сер.: «Экономические науки». Вып. 78. К. : Техніка, 2007. С. 348–354.
5. Бендас Т. В. Гендерная психология: учебное пособие / Т. В. Бендас. СПб. : Питер, 2006. 431 с.

Якушев Олександр Володимирович,

к.е.н, доцент,

Черкаський державний технологічний університет,

Черкаси, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ

Формування моделі управління бізнес-процесами на кожному окремому підприємстві сфери послуг є індивідуальним та має враховувати власні складові шаблону, однак вони мають відображати послідовність робіт, процедури та функції, передбачені бізнес-процесом; черговість здійснення робіт; визначення відповідальних за виконання; призначення контролюючих осіб та визначення методів контролю. Необхідно також враховувати перелік вхідної та вихідної документації і використовуваної інформації.

Інформаційне перенасичення ринку потребує залучення новітніх технологій в управління підприємством. Досягнення ефективності господарювання сучасних бізнес-структур в умовах застосування новітніх методів та інструментів управління є можливим завдяки використанню

інноваційних технологій управління бізнес-процесами підприємств. Основною метою впровадження інноваційних технологій в управління бізнес-процесами підприємств сфери послуг є збільшення частки на ринку, покращення якості послуг, диверсифікація асортименту пропонованих послуг.

Згідно з думкою І. В. Струтинської виокремлено три основних напрямки функціонування бізнесу, розвиток яких сприяє підвищенню конкурентних позицій підприємства: 1) взаємовідносини з постачальниками та клієнтами (зростання продажів); 2) ефективна операційна діяльність підприємства; 3) зростання якості та конкурентоздатності пропонованих товарів (послуг) [1, с.47]. На сучасному етапі втілення цих напрямків не можливе без удосконалення управління бізнес-процесами підприємства, використовуючи інноваційні технології (табл. 1).

Управління бізнес-процесами підприємств готельно-ресторанної та туристичної галузей регіонів має забезпечувати автоматизацію господарської діяльності з метою досягнення комплексного (системного) підходу у розвитку та підвищенні ефективності роботи бізнес-середовища у цілому [2].

Таблиця 1 – Складові системи управління бізнес-процесами підприємств послуг та інноваційні інструменти їх забезпечення

Бізнес-процеси підприємств готельно-ресторанного та туристичного бізнесу	Інноваційні інструменти їх досягнення
Взаємовідносини з постачальниками та клієнтами	
Відносини з постачальниками	Системи SCM (Supply Chain Management)
Відносини зі споживачами (клієнтами)	Системи CRM (Customer Relationships Management); технології радіочастотної ідентифікації об'єктів RFID та NFC (безконтактне зчитування інформації клієнтів); чат-боти
Ефективна операційна діяльність підприємства	
Управління ресурсами	ERP (Enterprise Resources Planning)
Управління бізнес-процесами	FAST-аналіз, CEM, прямий інжиніринг, реінжиніринг, бенчмаркінг, SADT (Structured Analysis and Design Technique), нотація EPC (Extended event driven process chain)
Аналіз інформаційних даних	Big Data, Data mining, хмарні технології (POS-системи: «Poster», «POS-Sector» та ін.), Google Analytics
Забезпечення працівників новітніми технологіями співробітників для ефективного виконання завдань	Office 365, Google doc, CRM системи

Продовження табл. 1

Зростання якості та конкурентоздатності пропонованих послуг	
Управління послугами (контроль, зберігання та надання необхідної інформації)	Системи PLM (Product Lifecycle Management), PDM (Product Data Management); цифрові датчики, GISTехнології тощо
Маркетингова діяльність (способи залучення клієнтів, канали збуту, трансформація послуги з використанням технологій)	Цифрові інструменти інтернет-маркетингу Google Analytics, Google AdWords; технології SEO та SMM; чат-боти при спілкуванні з клієнтами; використання віртуальної або доповненої реальності з метою відвідування магазину, одержання даних щодо потреб клієнтів
Підвищення іміджу підприємства	Технології SEO та SMM, Е-туризм

Джерело: доповнено за даними [1; 2, с. 47; 3; 4, с. 11; 5, с. 104–105].

Однозначним є те, що система автоматизації управління бізнес-процесами є всього інструментом сприяння оперативному одержанню управлінської, операційної, маркетингової, кадрової, фінансової та іншої необхідної інформації для прийняття оптимальних рішень. Налагодження необхідної конфігурації усіх бізнес-процесів на підприємствах регіонів та її погодження з організаційною структурою допоможе визначити найбільш ефективні до застосування цифрові технології відповідно до груп бізнес-процесів (діяльності ресторанних господарств у тому числі) [3].

Висновок. Інноваційний напрямок розвитку бізнес-процесів є наслідком застосування сукупності якісно нових та високоефективних підходів до управління, що забезпечує досягненню конкурентних переваг у довгостроковій перспективі. Ключовою метою впровадження інноваційних технологій в управління бізнес-процесами підприємств готельно-ресторанної та туристичної галузей регіонів є збільшення їх частки на ринку, покращення якості пропонованих послуг, диверсифікація асортименту послуг.

Список використаних джерел

1. Струтинська І. В. Інформаційні технології організації бізнесу – імператив інноваційного розвитку бізнес-структур. *Галицький економічний вісник*, 2018. Вип. 55(2), С. 40–49.
2. Гуцалюк О. М., Якушева О. В., Сушко Н. В. Ініціалізація та концепція проектування підприємств готельного бізнесу в Кіровоградському регіоні. *Науковий Журнал. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія: економіка і менеджмент*. Випуск №1 (28), 2020. Черкаси: СУЕМ, 2020. С.168–178.
3. Якушев О. В. Інноваційні технології в управлінні бізнес-процесами підприємств сфери готельно-ресторанних та туристичних послуг *Науковий журнал. Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації*. Київ: 2020. Т. 3, № 2. С. 195–208.
4. Дикань В. Л., & Слагін Ю. В. Інноваційні тенденції розвитку бізнес-процесів приміських пасажирських перевезень. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2016. Вип. 53, С. 9–14.
5. Литюга Ю. В. (2018). Інноваційні методи удосконалення бізнес-процесів. *Economy of enterprise: theory and experience*, VII International Scientific and Practical Conference (С. 103–105). Kyiv, Krakow, Praha, Nairobi: National Economic University named after Vadym Hetman. Krakow. Nairobi (IDIA).

Артьомов Дмитро Юрійович,
здобувач освітньо-наукового рівня вищої освіти,
доктор філософії за спеціальністю 051 «Економіка»
Худєєва Катерина Костянтинівна,
студентка,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

ФОРМУВАННЯ СМАРТ-ЕКОНОМІКИ: ПОЛІТИКА СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ОСВІТНІХ КЛАСТЕРІВ

Смарт-економіка є новим етапом розвитку економічних знань, який базується на широкому впровадженні новітніх технологій. Значна частина поглядів, щодо такого явища як «кластер» базується саме на об'єднанні підприємств в межах певного регіону, тобто мова йде про початковий рівень функціонування економіки, у тому числі інновацій. Що ж стосується «інноваційних кластерів», то їх особливість полягає у широкому застосуванні новітнього наукового знання, що реалізується завдяки тісній співпраці, яка і займається систематичною розробкою та впровадженням новітніх підходів щодо здійснення господарської діяльності іншими учасниками кластеру.

Активними та затребуваними в системі механізмів впливу на регіональний розвиток постають регіональна та економічна політики, як сфери управлінської взаємодії на процеси, що є першочерговим в стратегічному баченні майбутнього, що визначається у перспективах розвитку економіки, оздоровленні соціальної сфери, покращенні екологічної обстановки, активізації інтеграційних процесів й взаємовідносин між територіями та суб'єктами управління на рівні регіону [1]. В науково-практичній площині регіонального менеджменту існує певна кількість різновидів регіональної політики, основними з яких слід визнавати: державну та регіональну; міжрегіональну; регіонально-галузеву; економічну та соціальну. Таке структурування та складне змістовне наповнення кожного виду потребує як активних, так і пасивних змін у відтворювальних процесах регіональних господарських комплексів.

У практичному управлінському розумінні регіональна політика є основою для формування стратегії та послідовності дій органів влади в питаннях економіки та соціальної сфери, а також організаційної підтримки всіх учасників процесу кластеризації. Регіональна політика за своєю сутністю складається з певної кількості складових та проходить певні етапи формування відповідно до поточних потреб, економічних та соціальних інтересів, актуальних й обґрунтованих з наукової точки зору змін [2].

Розширення бачення меж та складових регіональної політики є прогресивним напрямом руху в системі знань регіонального менеджменту. Активні трансформації у внутрішньому регіональному діловому середовищі, посилення конкуренції між країнами світу, не контрольованість процесів

глобалізації та економічної інтеграції світових ринків та транснаціональних корпорацій формує обов'язковість корегування складових регіональної політики, доведення їхньої відповідності прогресивним змінам, що спостерігаються у системі теорії і практики менеджменту та регіоналістики.

За рівнем регулювання кластеризація може бути регульованою органами державного управління або ж ринковим середовищем. Перша форма характерна для реалізації політики державного регіонального розвитку та передбачає передусім досягнення загального соціально-економічного ефекту на рівні держави в цілому. При цьому інтереси окремих учасників (підприємств та організацій) можуть не враховуватися або ж їх доцільність може носити збитковий характер. Друга форма кластеризації є характерною для приватного капіталу. Вона максимально враховує інтереси усіх учасників та, відповідно до законів ринку, оптимізує процес створення доданої вартості шляхом їх об'єднання. Економічно слабкі учасники відсіюються і довго не функціонують. Друга форма кластеризації, незважаючи на її вищу економічну доцільність, здатна приводити до диспропорцій регіонального розвитку, що ставить під загрозу досягнення цілей соціального розвитку. Формування кластерів відбувається в реальному житті одночасно у декількох формах. Кожна форма виділяє лише певні особливості процесу формування кластеру. Тому багатогранність розвитку кластерів визначає різноманітність форм кластеризації економіки.

В узагальненому баченні метою регіональної кластерної політики має стати усунення диспропорцій в розвитку бізнесу в регіонах, стимулююче регулювання розширеного відтворення економіки та створення кластерів інноваційно-освітнього типу при провідних заклади вищої освіти. Така мета є актуальною для регіонів України в форматі активного руху до виконання стандартів ЄС, вона повністю відповідає запровадженій реформі місцевого самоврядування, а тому має бути ретельним чином реалізованою на практиці. Доцільним також є окреслення завдань реалізації кластерної політики, що являються актуальними та затребуваними за сучасних умов функціонування регіонів України: розробка методичного забезпечення кластеризації та особливо інноваційно-освітніх кластерів; обґрунтування, розробка та просування нормативно-правового забезпечення кластеризації; інституціоналізація кластерної культури; співпраця з міжнародними інституціями, що реалізують інноваційні проекти та активна робота у напрямі отримання національних та міжнародних грантів; формування регіональних мереж бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів та інших інфраструктурних форм підтримки малого та середнього бізнесу як складових інноваційно-освітніх кластерних форм; розробка та просування цільових проектів кластеризації – інноваційних, соціокультурних, освітянських тощо.

Загальні принципи державної регіональної політики представлені в чинній на сьогодні Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., яку було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. №385. До таких принципів віднесено: законність; співробітництво; паритетність;

відкритість; субсидіарність; координація; унітарність; історична спадкоємність; дотримання принципів сталого розвитку; об'єктивність.

Нормативно-правове поле України щодо регулювання питань створення кластерів та урегулювання діяльності бізнес-інкубаторів є не досить розвиненим і потужним, проте рахувати початок його формування можна з 1999 р., коли було прийнято Постанову Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України» [3], якою було задекларовано доцільність «впровадження нових освітніх програм і розвитку системи безперервної освіти (підвищення кваліфікації кадрів) у науці, виробництві, сфері послуг» формування наукоємних виробничих процесів розвитку інноваційних структур, а саме технопарків, інкубаторів, центрів тощо.

Залежно від специфіки методів та інструментів, в світовій практиці застосовуються чотири основні варіанти стимулюючої політики держави щодо кластеризації: функціональна політика держави, що ґрунтується на створенні сприятливих умов для об'єднання зацікавлених сторін у створення кластеру або бізнес-інкубатору; підтримуюча політика, де роль держави полягає у спрямуванні та підтримці інвестицій в інфраструктуру; регулююча політика держави, що разом із всебічною підтримкою програм створення та функціонування бізнес-інкубатора, містить заходи регуляторного типу щодо зміни або розширення спеціалізації регіону за видами діяльності; політика відповідальності держави за перспективний та успішний розвиток кластерного утворення, що проявляється в здійсненні конкретних захисних заходів, таких як субсидіювання або зменшення регуляторного тиску.

Висновок. Формування та розвиток в Україні кластерних об'єднань з подальшим налагодженням між ними систем відповідних коопераційних комунікацій є інструментом формування смарт-економіки, та вимагає кращого розвитку. Це може посприяти зростанню конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання та їх продукції на світовій торговельній арені, а також сприяти розвитку економіки України на основі моделі «економіки знань» та повної трансформації вітчизняного суспільства в інформаційне.

Список використаних джерел

1. Якушев О. В., Білик А. В., Артёмов Д. Ю. Економічна політика створення інноваційно-освітніх кластерів як інструмент формування смарт-економіки. *Збірник наукових праць ДонДУУ: «Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку»*. Серія «Економіка». Т. XX, вип. 314. Маріуполь, ДонДУУ, 2019. С. 210–222.
2. Якушева О. В., Якушев О. В. Управління бізнес-процесами регіону на засадах впровадження інноваційно-освітніх кластерів. *Журнал Херсонського національного технічного університету «Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції»*. Херсон : ХНТУ, 2018. №28 (17). С. 65–70.
3. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України» №916-XIV від 13 липня 1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. №37. Ст. 336.

Худєєва Катерина Костянтинівна,
студентка,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

ПОТЕНЦІАЛ ОЗДОРОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК РІЧКОВОГО ТРАНСПОРТУ

Україна – це найбільша країна в Європі, територія якої є багатою на природні ресурси (чорнозем, вугілля, сіль, глина, пісок, руда) та сприятливі кліматичні умови, що забезпечують розвинуту фауну та флору; вигідне географічне положення; гарні краєвиди – високі гори, густі ліси, швидкі річки та глибокі моря; міста з цікавою історією та красивою архітектурою – як стародавньою, так і сучасною. Україна має також вихід до Чорного та Азовського морів, що забезпечує діяльність курортно-рекреаційної сфери та морського транспорту. Все перераховане притягує до України туристів, які подорожують переважно автомобільним, міським та міжміським автобусним, авіаційним та залізничним транспортом. Водночас, в країні практично не використовується потенціал річкового транспорту, який має значну кількість переваг, у першу чергу екологічних, і може розвантажити головні магістральні шляхи країни і, що важливо, додатково принести в економіку країни значні обсяги коштів через збільшення числа туристів.

В нашій країні налічується 63119 річок та струмків, загальною довжиною понад 206 тис. км [1]. Найбільшою річкою є Дніпро, загальна довжина якої становить 2201 км, з якої в межах України – 291,4 тис. км. Річка проходить через такі великі міста, як – Херсон, Київ, Черкаси, Запоріжжя, Дніпро, та має вихід до Чорного моря.

Умови для судноплавства в Україні є досить сприятливими, але за останні десятиліття ця галузь занепадає через цілу низку проблем здебільшого фінансового характеру. Так, суттєвим чином в країні зменшилась кількість перевезень вантажів та пасажирів, табл. 1.

Таблиця 1 – Основні показники роботи річкового транспорту в Україні за період 1993-2015 рр.

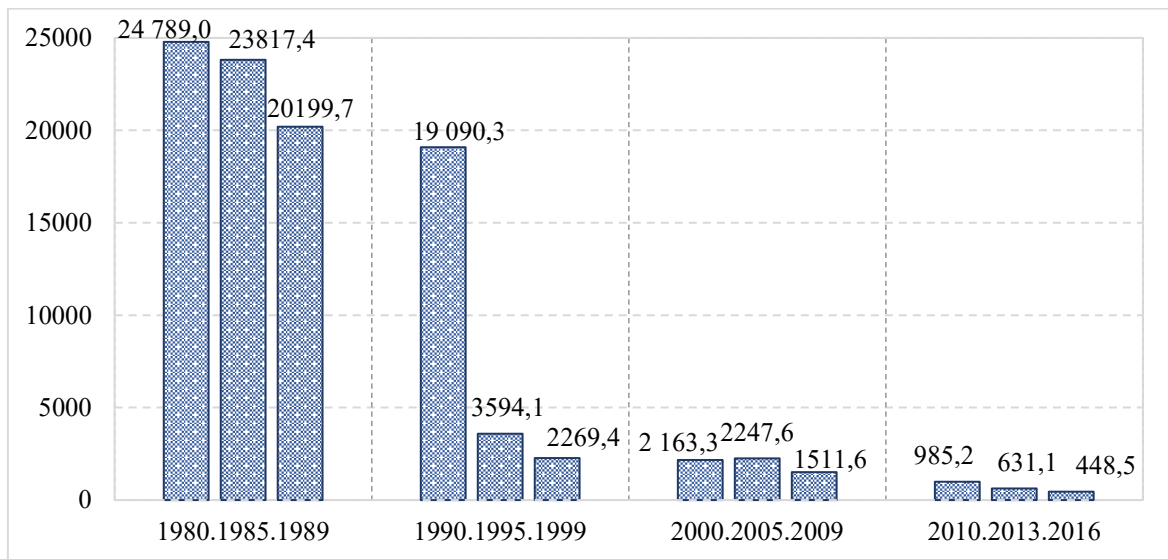
Показник	Роки						
	1932	1940	1950	1960	1965	1969	2015
Перевезено вантажів (по чистому відправленню), млн т	3,2	4,6	4,3	12,8	17,4	25,3	3,2
Вантажообіг, млрд т-км	0,6	1,1	1,1	4,1	4,5	5,5	–
Перевезено пасажирів, млн осіб	8,7	6,8	4,4	15,2	18,7	20,9	0,6
Пасажирообіг, млн пасажиро-км	407	356	183	309	413	486	–

Джерело: [2; 3]

Розквіт річкового транспорту в Україні припадав на 70-ті роки ХХ століття, коли обсяги перевезення пасажирів були найвищими. З часом

значення показника почало знижуватися і сьогодні залишилися лише короткі екскурсійні прогулянки найбільшими судноплавними річками країни, оборот за якими не дозволяє здійснити модернізацію та кардинальне оновлення рухомого складу річкового транспорту, що суттєвим чином обмежує можливості його подальшого розвитку. Отже, основною причиною непопулярності та нерозвинутості в Україні річкового транспорту є застаріла інфраструктура обслуговування пасажирів та відсутність достатньої кількості сучасних кораблів.

За останні десятиліття спостерігається зниження перевезень пасажирів даним видом транспорту, рис. 1.

Рис. 1. Перевезення пасажирів річковим транспортом загального користування, тис. пасажирів

Джерело: [4]

Слід також зазначити, що річковий транспорт має значну кількість переваг порівняно із іншими видами транспорту. Серед переваг річкового транспорту слід назвати:

1. Комфортне перевезення пасажирів. Стан доріг в Україні сьогодні покращується, але довга дорога – це завжди складно. Натомість перевезення річковим транспортом буде більш комфортним та швидким за часом.

2. Покращення інфраструктури міста. З розвитком річкового транспорту будуть відновленими та реконструйованими річкові порти та готелі, розташовані на їх території.

3. Нові робочі місця. Багато людей зможе знайти роботу в цій галузі. Робітники будуть потрібні як на кораблях, так і в портах. Готелі та ресторани також будуть приймати нову робочу силу.

4. Покращення стану економічного розвитку країни. Річковий транспорт не потребує багато затрат, та таке нововведення приверне увагу багатьох людей, тож швидко окупиться та принесе великий дохід. Готелі та ресторани будуть приймати велику кількість гостей та платити податки.

5. Покращення екологічного стану. Сучасний річковий транспорт є більш екологічним порівняно з залізничним чи автомобільним транспортом.

6. Економічність перевезень. Корабель може за один раз перевезти більше число пасажирів та більшу кількість вантажу ніж будь-який інший вид транспорту.

На жаль, розвиток річкового транспорту з роками лише занепадає, серед основних причин чого можна назвати:

1) нестачу достатньої кількості коштів, практичну відсутність інвестицій через незацікавленість інвесторів;

2) недостатній рівень якості послуг, що надаються сьогодні в річковому транспорті країни;

3) низький рівень участі місцевої влади в розвитку галузі;

4) недостатньо технічно та технологічно розвинений вид транспорту;

5) відсутність програм пропаганди переваг річкового виду транспорту серед місцевих жителів;

6) відсутність розрахунків термінів окупності проєктів річкового транспорту.

Виходом з ситуації має стати розробка загальнодержавних та регіональних програм інвестиційної підтримки річкового транспорту на інноваційній основі, впровадження яких дозволить отримати значний соціально-економічний та екологічний ефект. Ініціаторами створення та впровадження на місцевому рівні таких проєктів мають стати органи регіональної влади, які повинні докладати зусиль у справі залучення зовнішніх і внутрішніх інвесторів; приведення річкових акваторій до стандартів якості та чистоти; створення розвинутої інфраструктури річкового транспорту; відкриття нових робочих місць у цій сфері економічної діяльності; запровадження програм промоції на національному та міжнародному рівнях як даного виду транспорту, так і регіону в цілому тощо. Важливою складовою тут має стати орієнтація на інноваційну спрямованість, для чого мають бути створеними умови для взаємовигідного партнерства влади, освіти, науки і бізнесу регіону. Поступова реалізація намічених задач дозволить суттєвим чином покращити рівень і якість життя пересічного українця, що і є головною метою функціонування держави.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія українознавства: Словникова частина. Наукове товариство імені Шевченка. Париж-Нью-Йорк: Молоде життя, 1966. 1955-2003. Т. 5: Перевидання в Україні. Львів, 1996. С. 1600–2000.

2. Розвиток річкового транспорту у контексті реалізації євроінтеграційних планів України. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/rozvitok-richkovogo-transportu-u-konteksti-realizacii-evrointegracijnikh>.

3. Міністерство інфраструктури України. Інформація про водний транспорт України. URL: <https://mtu.gov.ua/timeline/Vodniy-transport.html>.

4. Транспорт. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 18.03.2021).

Паламарчук Дмитро Миколайович

к.е.н., доцент

Черкаський державний технологічний університет

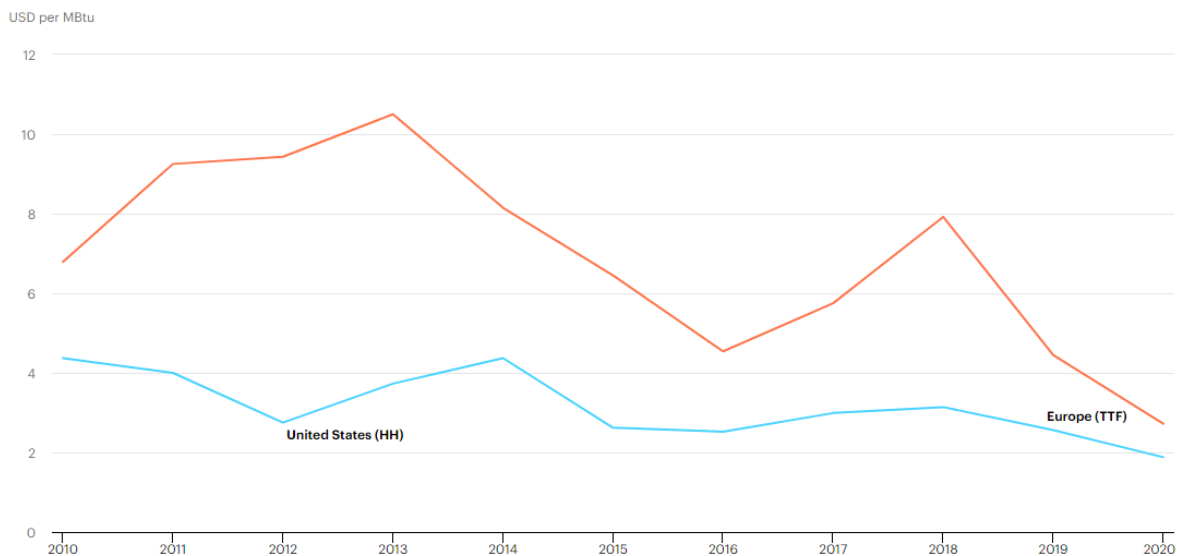
Черкаси, Україна

ДИНАМІКА ЦІНИ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ДЛЯ КІНЦЕВОГО СПОЖИВАЧА В ЄС

Природний газ є одним з найпопулярніших видів викопного палива. Його вартість залежить від ряду факторів, починаючи від очікувань споживачів і прогнозів погоди (холодні зими призводять до збільшення обсягів споживання природного газу для обігріву помешкань) і закінчуючи розвитком альтернативної енергетики та іншими факторами довгострокового впливу.

Контракти на постачання природного газу є популярним предметом купівлі-продажу на торговельних майданчиках всього світу, чому сприяє досить широка розповсюдженість його використання.

Втім, вартість цього природного ресурсу, в розрізі різних регіональних/національних ринків, досить сильно різниться. Розглянемо два найбільших за обсягами споживання природного газу регіональні ринки - ринок ЄС та США (рис. 1).

Рис. 1 Середньорічні ціни на газ у США та Європі, \$/MMBtu

Джерело:[1]

Примітка: Ціна газу для США тут визначена як ціна в Henry Hub - газорозподільчому вузлі, що слугує точкою доставки для спотових і ф'ючерсних контрактів на природний газ, які торгуються на біржах NYMEX та Intercontinental Exchange; Ціна газу в Європі (TTF) є середньозваженою ціною всіх угод, укладених по спотових контрактах на певний день; 1 MMBtu=0,252 Гкал

В період з 2010 по 2020 рр. спостерігався загальний тренд на зниження вартості природного газу (вартість газу прив'язується до ціни іншого енергетичного ресурсу – нафти, що теж дешевшав).

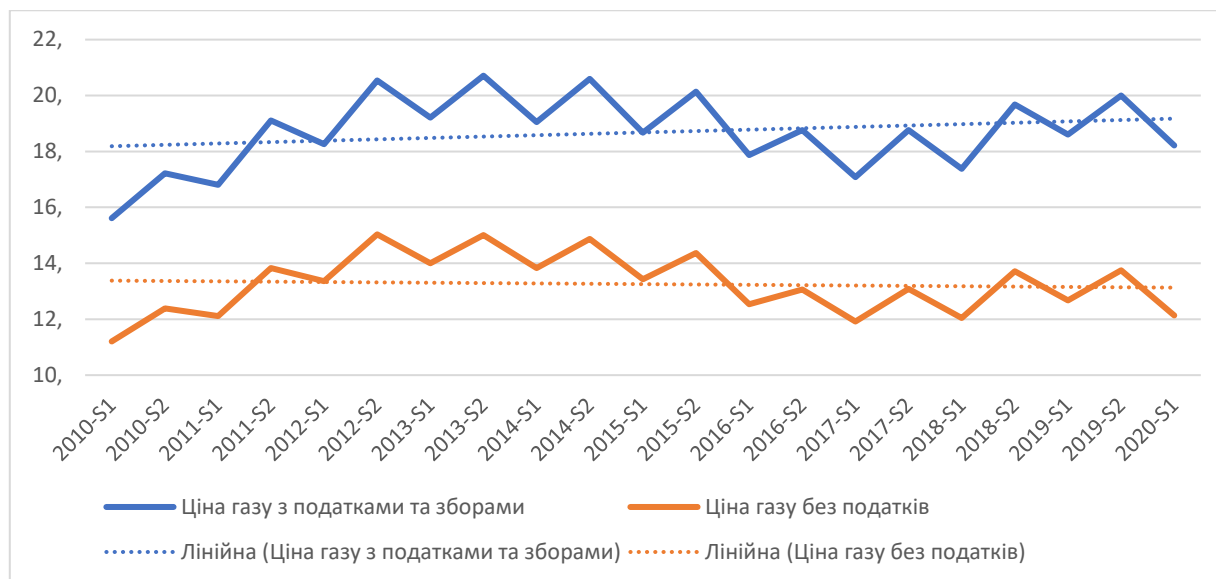
Незважаючи на схожість трендів, вартість газу на біржах в США та Європі досить відмінна. Від 10.5\$/MMBtu в 2013 р. до 2,72\$/MMBtu в 2020 р. на європейському ринку та від 4,37\$/MMBtu в 2010 і 2014 рр до 1,88\$/MMBtu в 2020 р. В той же час, слід зазначити, що і МФВ, і Світовий банк прогнозують зростання вартості природного газу до 2,65\$/MMBtu в 2024 р. та до 4\$/MMBtu в 2030 р., відповідно [2].

Вартість природного газу прямо чи опосередковано впливає на кожне домогосподарство. Навіть, якщо домогосподарство не споживає газу для обігріву помешкання чи приготування їжі, то скоріш за все електроенергія, що постачається цьому домогосподарству була отримана, в тому числі, і за рахунок спалювання газу на електростанціях. Для європейських споживачів природний газ є одним із найдоступніших видів палива, згідно доповіді Європейської комісії про витрати та ціни на енергію, громадяни ЄС платять за електроенергію приблизно в 4 рази більше за кіловат-годину (кВт-год), ніж за газ. В той же час від 50 до 125 мільйонів людей у ЄС не можуть опалювати свої будинки або оплачувати рахунки за спожиту енергію (це називається енергетичною бідністю; дане явище має місце в усіх країнах ЄС хоча більш масштабне в країнах ЦСЄ) [3].

Цілями європейської енергетичної політики ще з кінця 1980-х років проголошувались: конкурентоспроможність, безпека постачання та екологічність. Також прогнозувалось, що створення спільного ринку газу підвищить конкуренцію та дозволить знизити вартість даного енергоресурсу для кінцевого споживача. Втім, ряд досліджень, що проводились для виявлення впливу створення спільного ринку газу ЄС на ціну для кінцевого споживача не підтвердили наявності такого взаємозв'язку [4].

Аналіз вартості природного газу для домогосподарств вказує на загальну подібність динаміки цін газу для домогосподарств (рис. 2) та динаміки цін ТТФ (рис. 1). Але ціна для домогосподарств ЄС (тобто для кінцевих споживачів) знижувалась значно повільніше ніж ціна ТТФ. Частково це можна пояснити тим фактом, що переважна більшість міжнародної торгівлі газом за межами Північної Америки найчастіше ведеться на підставі довгострокових контрактів.

Слід також зазначити, що частково зниження ціни газу компенсувалося для кінцевих споживачів-домогосподарств ЄС поступовим підвищенням відповідних податків та зборів. Якщо 2010 р. у вартості 1 Гкал податків та зборів було на 4,4 € або на 28,2% то в 2020 р. вже на 6,08€ або 33,4% (рис. 2). Таким чином, кінцева ціна газу (з врахуванням податків зборів) для споживачів протягом 2010-2020 рр. мала висхідний тренд. Це цілком відповідає політиці ЄС, що спрямована на підвищення енергоефективності та скорочення споживання викопного палива.

Рис. 2 Вартість газу для домогосподарств ЄС, що споживають за рік від 20 до 200 Гдж газу, €/Гкал

Джерело: складено автором на основі [5]

Висновок. Найпотужнішим фактором, що впливатиме на ціну природного газу в сторону її зниження це відновлювальна енергія, частка якої в енергетичному балансі країн ЄС зростає щороку. Втім природний газ протягом останніх 20 років залишається другим найбільшим, після нафти та нафтопродуктів, джерелом енергії в ЄС. Враховуючи намагання ЄС декарбонізувати свою економіку та прогнози вищезгаданих міжнародних організацій, що передбачають підвищення світової ціни на газ, можна припустити, що і вартість газу для кінцевих споживачів в ЄС, відповідно, теж зростатиме.

Список використаних джерел

1. IEA: Average annual gas prices in the United States and Europe, 2010-2020". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/average-annual-gas-prices-in-the-united-states-and-europe-2010-2020>
2. MET group at a glance: Natural gas prices forecast: 2020 & long term (5 years). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://group.met.com/energy-insight/natural-gas-prices-forecast/3>
3. Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions "Energy prices and costs in Europe". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:8a32875d-0e03-11eb-bc07-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_3&format=PDF
4. Herweg N, Wurster S, Dümig K. The European Natural Gas Market Reforms Revisited: Differentiating between Regulatory Output and Outcome. *Social Sciences*. 2018; 7(4):57. <https://doi.org/10.3390/socsci7040057>
5. Eurostat: Gas prices for household consumers - bi-annual data (from 2007 onwards) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nrg_pc_202&lang=en

6. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І КОНТРОЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Чиж Віра Іванівна,
д.е.н., професор,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

КОНЦЕПЦІЯ АЛЬТЕРНАТИВНОСТІ В УПРАВЛІННІ ВИТРАТАМИ

Затрати підприємства виступають одним з головних чинників впливу на фінансові результати його діяльності. Вони обмежують прибуток і в такий спосіб впливають на величину одержуваних для подальшого розвитку підприємства ресурсів. Затрати підприємства, з одного боку, визначають мінімальну ціну продукції відповідно до точки беззбитковості або при додатковому замовленні – величину змінних затрат і широко застосовуються в ціноутворенні за умови використання планового прибутку або рентабельності. З іншого боку, затрати підприємства визначають його цінову конкурентоспроможність, можливість використання цінових методів конкурентної боротьби та запас фінансової міцності за існуючою кон'юктурою ринку.

Упровадження управління затратами на промислових підприємствах має теоретичні і прикладні аспекти. У теоретичному плані це розвиток методологічних положень щодо формування системи управління затратами. Прикладний аспект полягає у створенні передумов та базису, необхідних для управління затратами на промислових підприємствах. Системний підхід до управління витратами формується у межах управлінського обліку. Система управління витратами через свої функції виступає в якості основного інформаційного фундаменту управління внутрішньої діяльності підприємства, його стратегією і тактикою. Основне призначення даної системи – це підготовка інформації для прийняття оперативних і прогнозних управлінських рішень.

Управління витратами – це виконання всього комплексу функцій управлінського циклу, спрямованих на підвищення ефективності використання виробничих ресурсів на підприємстві. При цьому управління витратами ширше, глибше і різноманітніше, а, отже, і складніше підсумовування управління ефективністю використання окремих виробничих ресурсів, оскільки враховує їх комплексне використання, можливу

взаємозамінність і відмінності у величині і термінах впливу на результати роботи підприємства.

Основою прийняття управлінського рішення є ґрунтовний аналіз запропонованих альтернативних варіантів.

Альтернатива (від лат. *alter* — один з двох) — необхідність вибору однієї з двох можливостей, що виключають одна одну. Теза, що допускає одну з двох або кількох можливостей [1].

Щодо управління витратами альтернативні варіанти існують у класифікації витрат, розподілі загальновиробничих та адміністративних витрат між видами продукції, виборі методів калькулювання собівартості та методу управління витратами.

Вибір варіанту залежить від мети управлінського впливу на рівень витрат. В класифікації витрат найбільш поширені групування за такими ознаками: доцільність використання, відношення до обсягу виробництва, періодичність виникнення, ступінь регулювання, центри відповідальності, доцільність витрачання, ступінь змінності в процесі прийняття рішень.

В основі альтернативних варіантів розподілу накладних витрат є вибір бази розподілу. Альтернативними варіантами калькулювання собівартості продукції є визначення собівартості за змінними і повними витратами.

Найбільш відомі методи обліку та управління затратами – «Direct Costing», «Standard Costing», «Функціонально-вартісний аналіз», «Activity-Based Costing», «Strategic Cost Analysis», «Just-in-time», «KANBAN», «Target Costing», «Kaizen Costing», «Контролінг», «Life Cycle Costing», «Strategic Cost Management», «Value Engineering», «Total Quality Management», «Balanced Scorecard», «Tableau de Bord». Кожен з них має переваги та недоліки. В сучасних умовах господарювання підприємству необхідні такі методи управління собівартістю, які забезпечать йому досягнення оптимальної собівартості та одержання прибутку в розмірах, необхідних для розширеного відтворення.

Концепція управління затратами «Target Costing» і метод обліку затрат «Standard Costing» дозволяють організовано, цілеспрямовано, а головне – оперативно реагувати, як на позитивні, так і негативні зміни собівартості, здійснювати політику зниження затрат, раціонально інвестувати кошти в нові продукти, координувати дії безлічі людей, залучених у виробничий процес, і спільними зусиллями домагатися досягнення поставлених цілей. Отже, ці два способи можуть співіснувати в рамках одного підприємства, так як вони мають єдине завдання – зниження собівартості і, як результат, максимізація прибутку, але область застосування у них різна: «Target Costing» відповідає за стадію створення продукту і досягнення цільової собівартості, а «Standard Costing» – за управління відхиленнями від стандартів, вироблених в рамках цільової собівартості, на стадії виробництва.

Але цього недостатньо для досягнення оптимальної собівартості і, як результат, прибутку, так як процес виробництва завжди і всюди має приховані резерви зниження собівартості. Вирішення цієї проблеми лежить у площині використання теорії обмежень в концепціях управління витратами. Ця теорія

разрублена Е. Голдраттом, який запропонував технологію управління, методи та інструментарій [2].

Висновок. В системі управління витратами існує багато альтернативних варіантів. На вибір оптимального впливають різні фактори. Найбільший результат при обранні методу управління можна досягти шляхом поєднання різних альтернатив з урахуванням особливостей виробництва продукції.

Список використаних джерел

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
2. Голдратт Е., Кокс Д. Мета. Процес безперервного вдосконалення / У.Голдратт, Д. Кокс // Наш формат. 2019. 448с.

Чиж Віра Іванівна,
д. е. н., професор
Сахно Яна Станіславівна,
магістранта,
Черкаський державний технологічний університет
Черкаси, Україна

ЗНАЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ У СТРАТЕГІЇ ДОСЯГНЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В економічному просторі країни актуальним і важливим напрямом досліджень є наявність конкурентоздатних суб'єктів господарювання. Головною умовою життєздатності і розвитку підприємства, в ринкових умовах господарювання, є його конкурентоспроможність, яка базується на отриманні стабільного та високого прибутку та має переваги перед конкурентами завдяки ефективному формуванню і використанню ресурсного забезпечення.

Жорстка конкурентна боротьба вимагає від товаровиробників всіх форм власності постійного удосконалення підходів для підвищення своєї конкурентоспроможності. Досягнення таких цілей можливе завдяки: вивченню змін попиту та пропозиції на товари, розширенню зовнішніх та внутрішніх напрямів збуту, збільшенню їх обсягів у виробництві та зменшенню витрат на сировину і матеріали, забезпеченню належної якості та вартості продукції, удосконаленню та модернізації технологічного обладнання.

Одним із важливих елементів, що здійснює вплив на управління конкурентоспроможністю підприємства є виконання умов господарських договорів. При здійсненні господарської діяльності всі види угод між контрагентами здійснюються на договірних засадах.

Господарський договір – це документ, який ґрунтується на забезпеченні умов для певних господарських операцій. Договір є юридичним документом, який впливає на захист прав від негативних наслідків між суб'єктами господарювання та контролюючими органами.

Класифікація договорів зумовлена їх різновидом:

- за підставою виникнення: планові, регульовані;
- за строком дії: короткострокові, середньострокові, довгострокові;
- за взаємним відношенням сторін у договірних відносинах: вертикальні, горизонтальні;
- за критеріальними ознаками (економічними, юридичними). Договори: засновницькі; про спільну діяльність; банківської діяльності; на реалізацію майна; на передачу майна в користування; підрядні договори; транспортні договори; на надання послуг [1].

Для всіх суб'єктів господарювання існує загальне правило при складанні та підписанні договору. Він повинен бути укладений у письмовій формі та підписаний уповноваженими особами. Також, потрібно врахувати різні аспекти відповідно до виду договору у напрямках: оподаткування; правовий вимір регламентування договірних відносин. В разі порушення умов договору або їх невиконання законодавством передбачено штрафні санкції (штраф, пеня, неустойка, застава тощо).

На підприємствах в розробленні господарських договорів беруть декілька структурних підрозділів, переважно, юридичний, планово-фінансовий, бухгалтерський відділи, які мають виконувати певний алгоритм дій:

- збір та аналіз інформації про контрагента на предмет реєстрації в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб; як платника податків; відомості про судові спори; наявність ліцензій;
- визначення виду договору та порядок і норми його регламентації відповідно до нормативно-правових документів;
- форма укладання договору – усна (нотаріальне посвідчення) або письмова;
- наявність в договорі істотних умов – предмет, ціна та строк дії, які зазначено законодавчо визначеними документами;
- визначення строків дії договору та строками умов договору – виконання зобов'язань, прописаних в договорі;
- умови про забезпечувальні заходи (неустойка, застава, порука, завдаток, утримання, гарантія);
- умови відповідальності сторін, невиконання або порушення яких передбачає накладання штрафу або пені;
- умови порядку та строків розрахунків;
- умови про складання первинних документів, що супроводжують операції за цими договорами [2, С. 4–6].

Висновок. Отже, господарський договір є дієвим інструментом у господарському житті підприємства та базовим елементом побудови відносин між господарюючими суб'єктами.

Договірні засади співпраці між контрагентами є формою виразу господарського зобов'язання та дієвим механізмом в організації господарських зв'язків, плануванні та веденні господарської діяльності підприємства. Наявність господарсько-правових взаємовідносин є елементом ефективної координації господарюючих суб'єктів та гарантом захисту від негативних

наслідків здатних забезпечити підвищення їх конкурентоспроможності в умовах жорсткої конкурентної боротьби в економічного середовищі держави.

Список використаних джерел

1. Мокієнко Т. В., Прийдак Т. Б., Ліпський Р. В. Господарські договори: сутність, значення, види та порядок укладання. *Ефективна економіка*. 2019. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2019/57.pdf (дата звернення 17.03.2021 р.)
2. Бібліотека «Баланс» : практичне керівництво. «Баланс-Клуб». Вип. 23. 2021 р. 94 с.

Данілкова Анастасія Юріївна,

к.е.н., викладач

Горецька Анастасія Олександрівна,

студентка,

Хмельницький національний університет,

Хмельницький, Україна

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ

Високий рівень конкурентної боротьби, новітні виклики сьогодення актуалізують потребу професійного розвитку персоналу для будь-якого суб'єкта господарювання не зважаючи на форму власності, види діяльності, розмір суб'єкта господарювання, тощо.

Успіх будь якого суб'єкта господарювання у більшій мірі залежить від професійності персоналу.

Розвиток персоналу – це системно організований процес безперервного професійного навчання працівників для підготовки їх до виконання нових виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення соціальної структури персоналу. В складі розвитку персоналу знаходяться: професійна підготовка та адаптація, атестація кадрів, планування професійної кар'єри працюючих, стимулювання розвитку персоналу [3, с. 103].

Професійний розвиток персоналу – комплекс заходів, дій, орієнтованих на підвищення рівня трудової діяльності персоналу. Професійний розвиток передбачає систематичне навчання персоналу (набуття теоретичних та практичних навиків) протягом трудової діяльності, орієнтований на освоєння нових технік та технологій.

Результатом безперервного професійного розвитку персоналу може виступати:

- високий рівень ефективності виробництва чи надання послуг;
- належний рівень якості виробленої продукції чи наданих послуг;

– мінімізація негативних явищ, що зумовлені низькою компетентністю персоналу (брак на виробництві, вихід із ладу обладнання, травматизм, втрата клієнта, конфлікти, тощо);

- покращення соціально-психологічного клімату в організації;
- підвищення мотивації до праці працюючих в колективі;
- зниження рівня плинності кадрів;
- інші.

Основним завданням управління з питань розвитку персоналу є:

- здійснення безперервної професійної підготовки працюючих;
- адаптація персоналу ;
- професійна трудова кар'єра;
- використання здібностей та вмінь працівників;
- регулярна атестація персоналу;
- імідж організації;
- формування позитивного ставлення персоналу до організації;
- інше [1, с. 102].

На сьогоднішній день широкого застосування у країнах Європейського Союзу набувають інноваційні (сучасні) методи розвитку персоналу, які у повній мірі відповідають сучасним тенденціям та викликам сьогодення.

До інноваційних методів навчання персоналу варто віднести [2; 4]:

1. Дистанційне навчання – використання телекомунікаційних технологій для навчання персоналу на відстані, особливо актуальним виявилось в часи світової пандемії Covid 19 (найбільш застосовуваним його різновидом є Skype – навчання, Zoom – конференції, Google Classroomclassroom, прослуховування вебінарів на YouTube каналах).

2. Модульне навчання – очне (прив'язане до навчального центру) навчання, що складається з окремих тематичних блоків (модулів), спрямованих на досягнення певного результату. Навчальний курс має включати опанування теоретичного матеріалу, виконання практичних робіт, а також підсумкових проєктів.

3. Кейс-навчання – розгляд практичних ситуацій з досвіду діяльності різних підприємств, що передбачає аналіз і групове обговорення гіпотетичних або реальних ситуацій. Такий метод дає можливість розвинути здібності до аналізу, діагностики та прийняття обґрунтованих рішень.

4. Тренінги. В тренінговому навчанні основна увага приділяється набуттю практичних компетентностей, тоді як теоретичний блок є мінімізованим. Метою тренінгів є моделювання наближених до реальності ситуацій з метою розвитку певних практичних навичок, освоєння нових моделей поведінки, зміни ставлення до виконання завдань тощо. Цей метод диференціюється у сукупності таких інструментів: ділові, рольові та імітаційні ігри, дискусії, дебати тощо.

5. Мозковий штурм – метод, що дає змогу генерувати велику кількість ідей для вирішення проблемної ситуації за обмежений проміжок часу

з подальшим аналізом і вибором найбільш доцільного варіанту управлінського рішення.

6. Метод поведінкового моделювання покликаний виробити у співробітників певну модель поведінки в стандартних і нестандартних ситуаціях. Цей метод заснований на пошуку прикладу для наслідування («поведінкової моделі»), її аналізу і відтворення на практиці. Модель має максимально відображати реальну ситуацію, тому є можливість відразу ж застосувати отримані знання на практиці.

7. Сторітеллінг (мотиваційна розповідь) – метод навчання нових співробітників організації для ознайомлення з організаційною структурою, корпоративною культурою, локальними розпорядчими документами тощо.

8. Екшн-навчання – метод навчання для вирішення реальних проблем на практиці в процесі діяльності організації. Основою цього методу є створення робочої групи, що вирішує поставлене завдання. Термін навчання може тривати від кількох тижнів до року.

9. Баскет-метод – метод імітації ситуацій «керівної діяльності», за якого співробітник долучається до ролі керівника.

10. Коучинг – метод консалтингу, в процесі якого людина (тренер), який зветься «коуч», допомагає підопічному працівнику досягти професійної мети, передаючи йому свій досвід за допомогою певних наглядів і навчань.

Висновок. Перелічені інноваційні методи розвитку персоналу є ефективними та дієвими. Кожен метод має свою специфіку та рекомендації щодо застосування. Зазначені методи орієнтовані на всебічний розвиток персоналу, дають змогу розкритись потенціалу працівника на відміну від традиційних методів, які переважно орієнтовані на технічне забезпечення процесу виробництва чи надання послуг. Слід відмітити, що окремі методи безпосередньо пов'язані із застосуванням різноманітних інформаційних технологій, які дають змогу проводити навчання у дистанційні форми, що є досить актуальним за часів введення певних обмежень пов'язаних із дотриманням карантинних норм (Локдаун спричинений пандемією Covid 19), а також не несуть значних матеріальних затрат.

Список використаних джерел

1. Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом : навч. посіб. Видання друге, перероблене й доповнене. К. : «Кондор». 2005. 308 с.
2. Мартиненко І. О. Місце професійного навчання у процесі розвитку персоналу / І. О. Мартиненко // Бізнес Інформ. 2013. № 4. С. 418–422.
3. Рульєв В. А., Гуткевич С. О., Мостенська Т. Л. Управління персоналом : навч. посіб. – К. : Кондор-Видавництво, 2013. 310 с.
4. Ткаченко А. М. Професійний розвиток персоналу – нагальне завдання сьогодення / А. М. Марченко. К. А. Ткаченко // Економічний вісник Донбасу. 2014. № 1. С. 194–197.

Данілкової Анастасія Юріївна,
к.е.н., викладач
Радішевська Владислава Вікторівна,
студентка,
Хмельницький національний університет,
Хмельницький, Україна

ПРОЦЕС АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Щоденно кожен з нас виконує певну працю, працю передбачає виконання ряду фізичних та розумових процесів. Умовно, працю можна розподілити на дві групи, а саме: рутину та творча.

Рутинна праця має однотипний характер, постійну повторюваність, передбачає досягнення поставленої цілі, не передбачає змін умов праці, корекції цілі і дій.

Творча праця передбачає внесення елементів нового, оригінального, неповторно (того, що може бути притаманним конкретній особистості) у процес праці, передбачає удосконалення дій і рухів, спрямованих на досягнення цілі [4].

У той же час людина (працівник) повинна бути емоційно готовою до творчої праці. Емоційна готовність настає як результат настрою, ставлення особи до себе, її самооцінки, сили волі, єдності потягу і повинності.

Однією із важливих умов розвитку інноваційної діяльності є сприяння розвитку творчої праці персоналу.

Потреба у творчій праці викликана дією зовнішніх і внутрішніх факторів. Внутрішні фактори, – внутрішня потреба підприємства у творчій праці персоналу виходячи із поставлених цілей та задач задля досягнення мети. Зовнішні фактори, – ті виклики зовнішнього середовища, що змушують підприємства вживати певні дії чи заходи, а у нашому контексті – застосування творчої праці задля успішного функціонування на відповідному ринку [3].

Неодмінною умовою налаштування працівників на творчу працю є забезпечення відповідного мікроклімату у трудовому колективі. Задля створення відповідного мікроклімату на підприємстві необхідно сформувати групи, біосоціально сумісні за трьома аспектами: духовно-моральним, психологічним і сумісністю соціотипів. Окрім мікроклімату у трудовому колективі, мають бути задоволені також певні потреби працівника, такі як: матеріальні, духовні, тощо. Також на творчий потенціал працівника впливає рівень його активності, однак виконувати творчу роботу можуть як люди з великими здібностями (талантом), так і з середніми [2].

Забезпечення творчої праці персоналу передбачає:

- оцінку можливостей мотивації творчої праці;
- аналіз досвіду і вивчення творчої діяльності людини;
- організацію творчого процесу;
- розроблення алгоритмів і програм моделювання та стимулювання творчого процесу;

- експертну оцінку якості та сфери використання творчих результатів;
- виявлення й освоєння нових сфер творчої активності.

Варто зауважити, що матеріальне стимулювання не завжди може стимулювати працівника до творчої праці. Досить часто схильними до самомотивованої творчої праці є люди з достатнім рівнем заробітку і без безпосередньої мотивації творчої праці. У той самий час для незабезпеченої людини більш важливою є матеріальна мотивація.

Висновок. Творча праця – це праця, пов’язана з постійним пошуком, з необхідністю виконання неповторюваних дій, вона вимагає максимального прояву індивідуальних здібностей і якостей людини. Здатність до інновацій у людей різна, варто пам’ятати, що не всі люди усвідомлюють свій творчий потенціал і схильність до розробки нововведень.

Однією із ключових умов активізації творчої праці працівників є забезпечення умов, створення ситуацій, які покликані максимально розвивати творчу активність.

Загалом існує безліч стимулів щодо активізації творчої активності персоналу, до найбільш ефективних слід віднести:

- організаційна структура;
- стиль керівництва безпосереднього керівника відділу, зайнятого інноваційною діяльністю;
- графік роботи та ефективне використання часу;
- умови праці;
- інноваційна культура та психологічний клімат в організації;
- мотиваційні стимули (матеріальні та нематеріальні);
- корпоративна культура;
- інші.

Проте варто враховувати розбіжності, які притаманні кожному працівникові. Так, у кожного працівника свій рівень кваліфікації, досвід роботи за спеціальністю, психологічні особливості й таке інше, тому важливо намагатись застосовувати окрім загальних методів активізації і індивідуальний підхід, який дозволить максимально розкрити творчий потенціал та активізувати творчу працю [1].

Список використаних джерел

1. Капінос Г. І. Мотивація творчої праці в інноваційній діяльності підприємств [Електронний ресурс] / Г. І. Капінос, К. Л. Ларіонова // Вісник Хмельницького національного університету, 2008, №2, Т. 2. 2008. – Режим доступу до ресурсу: file:///C:/Users/admin/Desktop/Karinos_Larionova_2008_%231.pdf.
2. Мельник Л. Г. Інформаційна економіка: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Л. Г. Мельник. – Суми : ИТД “Университетская книга”, 2003. 288 с.
3. Прокопенко О. В. Теорія мотивації: конспект лекцій / О. В. Прокопенко. Суми : СумДУ, 2006. 69 с.
4. Траверсе Т. М. Психологія праці : навч.-метод. посіб. / Т. М. Траверсе. – К. : Інститут післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2004. 116 с.

Крот Юлія Миколаївна,
к.е.н., доцент,
Черкаський державний технологічний університет,
Черкаси, Україна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АУДИТОРІВ ЯК ОСНОВА ЯКОСТІ ПОСЛУГ

Проблема відповідальності аудиторів, як і проблема якості аудиту, нині є однією з найголовніших проблем у всьому світі, оскільки саме відповідальність є найбільш реальним способом підвищення якості аудиторських послуг. Щоб здійснити рішучі кроки до вирішення цієї надзвичайно актуальної проблеми, перш за все необхідно ґрунтовніше з'ясувати суть такого поняття, як «відповідальність». Відповідальність виникає, як відомо, в результаті усвідомлення особою значення своїх вчинків, узгодження своєї поведінки з обов'язками та відповідними регуляторами, які дозволяють, забороняють чи стимулюють нас до дій. Слід запевнити, що визначальною рисою професії незалежного аудитора є визнання ним відповідальності перед суспільством – клієнтами, кредиторами, владою, роботодавцями, інвесторами, банкірами, підприємцями та іншими суб'єктами. Ця відповідальність також передбачає обов'язкову наявність в аудитора професійних знань, освіти і певного досвіду. Проблема відповідальності перед третіми особами є досить актуальною, оскільки треті особи також можуть зазнати збитків у результаті недостатньої якості аудиту, тобто якщо позивач зазнав збитків у результаті того, що він поклався на фінансову звітність, яка ввела його в оману.

Хочеться звернути увагу, що тим питанням, яке зараз дійсно досить широко обговорюється в Європейському Союзі та Сполучених Штатах є саме рівень відповідальності аудитора. Проблема ця досліджується багато років різними фахівцями, науковцями, такими як Бутинець Ф. Ф., Савченко В. Я., Головач В. В., Ільїна С. Б., Дорош Н. І., Чумаков А. А.; проблеми юридичної відповідальності досліджували Бобровник С. В., Хуторян Н. М. Проте в науковій літературі питанню відповідальності приділяється недостатня увага. Багато авторів поділяє відповідальність аудиторів на професійну, дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову, кримінальну та інші види, якими й може бути кваліфіковане неналежне виконання аудиторами професійних обов'язків. Щодо професійної, то ні в жодних нормативно-правових актах, ні в Законі «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» зміст цього поняття не визначений. Звичайно, аналізувати відповідальність можна в різних аспектах, але в нашому випадку доцільно досліджувати юридичну відповідальність. З юридичної точки зору існують кілька видів відповідальності, серед яких – цивільна відповідальність, кримінальна та дисциплінарна відповідальність.

Ми вважаємо, що відповідальність має бути одним з основних принципів аудиту, нарівні з незалежністю та конфіденційністю, а відтак неодмінним обов'язком аудитора. Але щодо незалежності, то за період тривалої співпраці

аудитора з клієнтом дуже важко зберігати незалежність, живучи на одну зарплату при цьому відмовляти від різних заманливих пропозицій клієнта. Також і питання конфіденційності не вважається остаточно вирішеним, тому що банкрутства підприємств з часом призведуть до встановлення законного обов'язку аудитора безпосередньо доповідати про зловживання та інші порушення законодавчих норм відповідним органам, але перш за все це буде стосуватися банківської сфери та інших галузей, що пов'язані з наданням фінансових послуг. Щодо відповідальності, то при проведенні аудиторської перевірки замовник може й не ставити високих вимог до відповідальності аудитора за перевірку та висновок, оскільки є прямо зацікавленим у наданні позитивного висновку та достовірності фінансової звітності.

Як свідчить зарубіжний досвід, відповідальність перед замовником виникає при несумлінному виконанні аудитором своїх обов'язків, зокрема за невиявлення суттєвих помилок у фінансовій звітності. Але за виявлення абсолютно всіх фактів шахрайства і помилок покладається на керівництво підприємства, оскільки воно постійно підтримує ефективність систем обліку та внутрішнього контролю. За що й несе він відповідальність, то це за остаточну думку, зафіксовану в аудиторському висновку, за правильність і відповідність використаних під час аудиту процедур перевірки та в межах умов підписаного договору за порушення, які стали причиною матеріальних збитків клієнта. Але аудитори не завжди поінформовані про те, які заходи впливу можуть застосовуватись до них у зв'язку з порушенням умов договору. Для встановлення вини аудитора важливе значення мають обставини, під впливом яких аудитор склав недостовірний висновок. Такими обставинами можуть бути помилка або свідомий обман.

З метою підвищення ефективності реалізації договірних відносин доцільно в договорі передбачати повну або часткову додаткову матеріальну відповідальність, яка дозволить зменшити ризик неналежного виконання аудитором своїх зобов'язань і отримати компенсацію за визначеними в договорі умов. Навіть за умови абсолютної впевненості в професійності аудитора не зайвим буде передбачити додаткову відповідальність за окремими найбільш важливими для замовника питаннями.

За МСА № 240 «Відповідальність аудитора за розгляд шахрайства та помилки під час аудиторської перевірки фінансових звітів» встановлено положення і надано рекомендації щодо відповідальності аудитора за розгляд шахрайства та помилки під час аудиту фінансових звітів, проте основна відповідальність за запобігання шахрайству і помилкам та їх виявлення лежить на управлінському персоналі підприємства.

Положеннями Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» передбачено, що за неналежне виконання професійних обов'язків до аудитора (аудиторської фірми) можуть бути застосовані Аудиторською палатою України стягнення у вигляді попередження, зупинення чинності сертифіката на строк до одного року або його анулювання чи виключення з Реєстру. Для споживача аудиторських послуг стягнення за неналежне виконання такі стягнення можуть бути тільки незначною компенсацією

моральних збитків, адже сплачуючи чималі кошти за аудиторські послуги, споживач сподівається отримати високоякісний продукт, а не встановити факт некомпетентності виконавця. Якщо аудитор все таки припустився помилки при підготовці висновку, цей висновок визнається недійсним в судовому порядку та виникає зобов'язання відшкодувати завдані збитки.

Висновок. Виходячи з незначної історії розвитку аудиторського контролю в Україні, проблеми юридичної відповідальності поки що недостатньо врегульовані і не знайшли відповідного відображення у судовій практиці. А випадки юридичної відповідальності аудиторів перед третіми особами взагалі відсутні. Гадаємо, проблема ця лежить в недосконалості діючого законодавства, яке регулює проведення аудиту в Україні, недоліком якого є відсутність у ньому прямих положень щодо відповідальності аудиторів за якість аудиту. Але в подальшому розвитку аудиторського контролю ця проблема потребує вивчення, використовуючи при цьому досвід розвинених зарубіжних країн.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. № 2258-VIII із змінами та доповненнями. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (частина 1–3) / Ред.. колегія: Бондар М. І., Гаєвська Н. І., Галасюк В. В., Дабіжна В. В. та ін. / К. Міжнародна федерація бухгалтерів. Аудиторська Палата України. 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/891-mizhnarodni-standarti-kontrolyu-yakosti-audit-u-oglyadu-inshogo-nadannya-vpevnenosti-ta-sputnikh-poslug-vidannya-2014-roku>.

Ткаченко Алла Анатоліївна,

к.е.н, доцент

Крижанівський Віталій Володимирович,

студент,

Черкаський державний технологічний університет,

Черкаси, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ЕФЕКТИВНИХ МЕТОДИК ДЛЯ ОЦІНКИ СТАНУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА РОЛЬ БУХГАЛТЕРА-АНАЛІТИКА В НІЙ

Актуальність теми Зміщення акцентів у потребах користувачів обліково-аналітичної інформації при забезпеченні економічної безпеки зумовлює необхідність визначення напрямків модернізації сучасної системи бухгалтерського обліку з урахуванням впливу зовнішнього середовища на показники діяльності суб'єктів господарювання. Тому особливу увагу слід направити на підвищення достовірності облікових даних з метою пониження частки інформаційних ризиків та пошук напрямів узгодження інформаційних

інтересів окремих груп користувачів обліково-аналітичних даних. Це потребує перегляду класичних поглядів на якісні властивості облікової інформації, яку в системі економічної безпеки повинні розглядати як джерело збільшення конкурентних переваг суб'єкта господарської діяльності, інструмент узгодження соціальних відносин, який виражений системою інтересів та потреб, а також загрозу економічній безпеці. Тому було виділено такі властивості інформації як конкурентоспроможність, цілісність, конфіденційність, адекватність тощо.

Це питання розглядали багато вітчизняних науковців, такі як: О. Бандурка, З. Варналій, Т. Васильців, С. Довбня, С. Дубецька, Т. Іванюта, К. Петрова, М. Черняков, О. Мельник, Н. Любенко та інші.

Але як показали дослідження сучасної практики господарювання більшості вітчизняних підприємств, дуже великою проблемою, яка постає перед їх керівництвом при запровадженні обліково-аналітичної діяльності є: відсутність організаційно-правового забезпечення цієї діяльності на законодавчому рівні, безсистемний характер методичних розробок, які є зараз в наявності, щодо використання технологій обліку та аналізу при забезпеченні потреб фахівців з безпеки у інформації, а також відсутність адаптації системи підготовки подібних фахівців у вітчизняних навчальних закладах до вимог ринку відповідних послуг.

Одним з важливих завдань фахівців служби економічної безпеки підприємства є дослідження теоретико-прикладних основ діагностики оцінювання стану економічної безпеки підприємства та суб'єктів зовнішнього середовища. Тому доведено необхідність формування методичних підходів до діагностики стану безпеки суб'єкта господарської діяльності, що дозволять визначити критерії, на основі яких можна і оцінити стан безпеки на власному підприємстві, і виявити потенційних партнерів, у яких в майбутньому може бути погіршення фінансового стану.

Бухгалтер також впливає на стан економічної безпеки на підприємстві, оскільки має свої професійні ризики. Тому на підприємстві повинна бути сформована політика, яка зможе мінімізувати рівень впливу професійних ризиків бухгалтера на стан економічної безпеки тим самим покращуючи її, а саме в таких напрямках: відбір та підбір персоналу, перевірка достовірності фінансової звітності, участь у формуванні облікової політики, збереження комерційної таємниці.

Комплексність уявлення про стан економічної безпеки передбачає здійснення аналітичних процедур за трьома векторами:

1. Діагностика ступеня кризового стану;
2. Діагностика економічної надійності потенційних партнерів;
3. Діагностика стану економічної безпеки підприємства чи партнерів.

Методичні рекомендації з експрес-діагностики загрози банкрутства вітчизняних підприємств, наводить О. Г. Мельник, спираючись на розрахунок 10 найбільш репрезентативних індикаторів, які формують базу для експрес-діагностики підприємства щодо його ймовірного банкрутства: коефіцієнт фінансової незалежності (автономії); коефіцієнт співвідношення дебіторської

та кредиторської заборгованості; коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів; коефіцієнт фінансового левериджу; коефіцієнт фінансового ризику; коефіцієнт покриття (загальної ліквідності); коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості; коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт Бівера; коефіцієнт зміни (зростання/зменшення) рентабельності реалізації; та їх порівнянні з нормативними критеріальними значеннями [2, с. 112–113]. Аналогічний, більш загальний, перелік показників оцінки наводить також Н. М. Любенко у своїх працях [3, с. 112–113]

Інформаційне підґрунтя методики діагностики економічної надійності контрагентів становить відкрита фінансова звітність, дані якої використовуються для розрахунку фінансових коефіцієнтів під час оцінювання фінансового стану підприємства (контрагента) у таких напрямках: платоспроможність; фінансова незалежність (стійкість); рентабельність активів; обіговість окремих чинників діяльності.

Однак, поглиблений аналіз аналітичних можливостей моделей оцінювання фінансової неспроможності підприємства, засвідчив, що, незважаючи на їх розмаїтність, кожна з них має певні вади, що знижує їх інформативність при забезпеченні потреб економічної безпеки. Тому, обираючи котрусь із цих моделей, аналітик з питань фінансово-економічної безпеки повинен відштовхуватися від завдань при проведенні діагностики. Зокрема, запропоновано при виявленні «слабких сигналів» щодо можливої фінансової неспроможності скористатися якісними методиками, доповнивши їх розрахунком фінансових коефіцієнтів, що визначають рівень платоспроможності підприємства. Якщо ж метою аналітика є системна діагностика фінансового стану власного підприємства чи його партнерів пріоритетними будуть кількісні моделі оцінювання банкрутства, які враховують галузеву специфіку діяльності суб'єктів господарювання, котрі повинні бути доповнені методиками перевірки достовірності наданої інформації.

Висновок. Отже, як показали дослідження, діагностика стану економічної безпеки підприємства в сучасних умовах господарювання є вкрай необхідною тому, що стан економічної безпеки має вагомий вплив на розвиток підприємства в майбутньому та співпрацю його з потенційними партнерами. Було досліджено та надано характеристику векторів за якими здійснюються аналітичні процедури щодо уявлення про стан економічної безпеки підприємств та роль бухгалтера-аналітика в цій системі. Також з'ясовано, що для ефективної оцінки рівня економічної безпеки самому підприємству потрібно здійснювати її у таких напрямках, як: оцінка поточної, тактичної та стратегічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: [автореферат] / Л. В. Гнилицька. К.: КНЕУ, 2012;
2. Мельник О. Г. Методичні положення з експрес-діагностики загрози банкрутства підприємства [Текст] / О. Г. Мельник / Фінанси України. 2010. №6. С. 108 – 116;
3. Любенко Н. М. Експрес-діагностика неплатоспроможності підприємства в організаційно-правовому механізмі банкрутства [Текст] / Н. М. Любенко / Формування ринкових відносин в Україні. 2010. №9(112). ст. 139.

ЗМІСТ

1. КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ УКРАЇНИ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Петкова Л. О. Технологічна основа глобальних економічних змін	3
Загоруйко І. О. Концепція світового технологічного рубежу: сучасний стан та перспективи розвитку	5
Гаврилюк О. В. Конкурентні позиції України: незадовільний стан і невтішні перспективи	9
Кумачова А. С. Економічні тренди щодо розвитку конкурентного середовища України в сучасних умовах	12
Мантур-Чубата О. С., Хижун Б. О., Малашков В. І. Дослідження впливу пандемії на зміну індексу людського розвитку України	15
Пасенко В. М., Новрузов Айдин Новруз огли Вплив сектору інформаційно-комунікаційних технологій на зміцнення конкурентоспроможності економіки України	18
Антоненко А. Я. Інноваційні еко-системи як сучасні складові міжнародної конкурентоспроможності	19
Мироненко Д. Ю. Перспективні шляхи підвищення продуктивності праці в аграрній галузі	21
Нагорний Д. О. Іноземні інвестиції як необхідна складова стратегії економічного розвитку України	23
Скорина В. О. Розвиток теорії міжнародної торгівлі і прямого зарубіжного інвестування	27

2. СТРАТЕГІЇ ПОСИЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Єременко О. М. Актуальні проблеми підвищення конкурентної позиції держави на міжнародній арені	29
Якушева О. В. Оцінка привабливості бізнесу в Кіровоградському регіоні	32
Барбанова І. С. Оцінка інноваційного потенціалу Черкаської області	35
Махно С. В. Оцінка рівня освітнього потенціалу регіону	38
Медведев Г. В. Стратегія розвитку регіонального ринку готельних послуг	40
Поліщук А. С. Особливості регулювання урбанізаційних процесів у регіонах	42

3. ЕКОНОМІЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ В КОНТЕКСТІ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ

<i>Leshchenko M., Wang H.</i> Global trends in FDI and their implications for development.....	46
<i>Базалійська Н. П., Пархоμεць Ю. Б.</i> Краудрекрутинг в роботі HR-менеджера на підприємстві.....	48
<i>Богущька О. А.</i> Розвиток цифрових компетенцій персоналу як фактор готовності до інтелектуалізації праці в умовах кризи, спричиненої COVID-19	51
<i>Глушко Т. В., Гринюк Д. С.</i> Вплив пандемії COVID-19 на людський розвиток в Україні	53
<i>Гулак Д.В.</i> Перехід побутових споживачів України до ринкових цін на електроенергію: перспективи, недоліки, ризики.....	55
<i>Ляшко І. І.</i> Особливості формування ринкового простору в умовах глобалізації	58
<i>Паздрій В. Я.</i> Інструменти інституційної підготовки закладів освіти до розгортання освітнього підприємництва	60
<i>Plaksiuk O.</i> Зв'язок фінансово-економічних інтересів держави і суспільства	63
<i>Курч Д. В.</i> Міжнародний досвід створення та реєстрації підприємницьких структур	65
<i>Осадченко І. О.</i> Зменшення розриву між країнами з високим та низьким доходом	67

4. ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

<i>Гончаренко І. Г., Настенко О. Р.</i> Корупція як фактор руйнування економічного розвитку країни	69
<i>Березіна О. Ю., Башиїнська А. В.</i> Світовий та національний контекст фінансової інклюзії.....	71
<i>Пріхно І. М., Хандюк М.В.</i> Вплив грошової маси на конкурентоспроможність вітчизняних підприємств.....	74
<i>Бережна Л. В., Снитюк О. І.</i> Застосування методу topsis для визначення конкурентоспроможності банків	77
<i>Шевченко А. М.</i> Конкурентоспроможність на європейських фінансових ринках.....	81
<i>Куллаб Д. Х.</i> Вплив децентралізації на структуру доходів місцевих бюджетів.....	84

5. ТЕХНОЛОГІЧНІ, ІННОВАЦІЙНІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Мантур-Чубата О. С., Харчук С. О., Шерпа Б. І. Проблеми використання інноваційних технологій управління персоналом на підприємстві.....	87
Мантур-Чубата О. С., Радішевська В. В., Боровик В. Ю. Гендерні особливості в управлінні персоналом на підприємствах	89
Якушев О. В. Використання інноваційних технологій в управлінні бізнес-процесами підприємств сфери послуг.....	92
Артьомов Д. Ю., Худєєва К. К. Формування смарт-економіки: політика створення інноваційно-освітніх кластерів	95
Худєєва К. К. Потенціал оздоровлення економіки України через розвиток річкового транспорту.....	98
Паламарчук Д. М. Динаміка ціни природного газу для кінцевого споживача в ЄС	101

6. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І КОНТРОЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Чиж В. І. Концепція альтернативності в управлінні витратами	104
Чиж В. І., Сахно Я. С. Значення господарських договорів у стратегії досягнення конкурентоспроможності підприємства	106
Данілова А. Ю., Горецька А. О. Інноваційні методи професійного розвитку персоналу	108
Данілова А. Ю., Радішевська В. В. Процес активізації творчої праці на підприємстві	111
Крот Ю. М. Відповідальність аудиторів як основа якості послуг	113
Ткаченко А. А., Крижанівський В. В. Застосування ефективних методик для оцінки стану системи економічної безпеки підприємства та роль бухгалтера-аналітика в ній	115

Наукове електронне видання

**МАТЕРІАЛИ VIII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«СТРАТЕГІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ:
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ»**

26 березня 2021 р.

В авторській редакції

Технічний редактор *Манжура Т.А.*

Гарн. Times New Roman. Обл.-вид. арк. 8,85. Зам. № 21-43.

Черкаський державний технологічний університет
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 896 від 16.04.2002 р.
бульвар Шевченка, 460, м. Черкаси, 18006.

Редакційно-видавничий відділ ЧДТУ
red_vidav@chdtu.edu.ua